

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ HAVZASI VE AFRİKA MEDENİYETLERİ
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

AKDENİZ HAVZASI VE AFRİKA MEDENİYETLERİ DERGİSİ (AKAF)
Journal of Mediterranean Basin and African Civilizations

Adres: Emniyet Mahallesi Abant 1.Cad TOKİ E Blok 10.Kat No:10/2E Yenimahalle/ANKARA
E-posta: akdenizafrika@hbv.edu.tr • Tel: 0 (312) 546 06 00/01

Sayı-Issue: 2 | Cilt-Volume: 6 | Kış - Winter 2024

AKDENİZ HAVZASI VE AFRİKA MEDENİYETLERİ DERGİSİ (AKAF)

JOURNAL OF MEDITERRANEAN BASIN AND AFRICAN CIVILIZATIONS

- **Zeynep OKTAY - Huriye Yıldırım Çınar**
Türk ve Cezayir Milli Mücadele Dönemlerinde Edebiyatın Rolü
- **Ceren URCAN**
İki Taraflılık ve Çok Taraflılık Ekseninde Latin Amerika'nın Afrika İle İlişkileri
- **Ian COULTER**
The Origin And Progress Of Christianity In Africa
- **Ensar KÜÇÜKALTAN**
Fanon's Role In The Construction Of Pan African Identity
- **Daud SALMAN**
The Value of Religious Social Capital in The Republic Of Niger And Nigeria: A Sociological And Historical Perspective

AKDENİZ HAVZASI VE
AFRİKA MEDENİYETLERİ DERGİSİ (AKAF)
JOURNAL OF MEDITERRANEAN BASIN AND AFRICAN CIVILIZATIONS

Sayı-Issue: 2 | Cilt - Volume: 6 | Kış - Winter 2024

ISSN: 2717-7548

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

**AKDENİZ HAVZASI VE AFRİKA MEDENİYETLERİ
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ**

AKDENİZ HAVZASI VE AFRİKA MEDENİYETLERİ DERGİSİ

Journal of Mediterranean Basin and African Civilizations

Cilt/Volume 6

Sayı/Issue 2

Sahibi / Owner

Prof. Dr. Mehmet Naci Bostancı, Rektör, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Editör / Editor

Doç. Dr. Yunus TURHAN

Editör Yardımcıları / Editorial Assistants

Dr. Öğr. Üyesi Miyase YAVUZ ALTINTAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Aylin YILMAZ ŞAŞMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Cihan Daban

Dil Editörü (İngilizce) / Language Manuscripts Editor

Öğr. Gör. Ayşe KARA

Alan Editörü (Dil ve Edebiyat Editörü) / Field Editor (Language and Literature Editor)

Öğr. Gör. Ayşe KARA

Alan Editörü (Asya-Afrika Çalışmaları) / Field Editor (Asian-African Studies)

Dr. Aylin Yılmaz ŞAŞMAZ

Alan Editörü (Tarih) / Field Editor (History)

Dr. Gökhan KAVAK

Alan Editörü (Sosyoloji) / Field Editor (Sociology)

Doç. Dr. Talha Turhan

Mizanpaj Editörü / Layout Editor

Abdulvahap Bilgin

AHBV Üniversitesi, Emniyet Mah. Abant 1. Cad. Toki Blokları No: 10/2E 10. Kat Yenimahalle/ANKARA 0312 546 06 00/01 / akdenizafrika@hbv.edu.tr Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi uluslararası, bilimsel ve hakemli bir dergidir. Yılda iki sayı (Haziran / Aralık) yayımlanır.

Yayın Tarihi 31 Aralık 2024

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Fırat Purtaş

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Bilal Karabulut

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Esma Reyhan

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Fatma Ahsen Turan

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. M. Öcal Oğuz

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Abdurrahim Siradag

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Doç. Dr. Elem Eyrice Tepeciklioğlu

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Ayşe Tomat Yılmaz

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Şerif Onur Bahçecik

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Erkan Karagöz

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Dr. Hatice Uğur

Marmara Üniversitesi

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Jean Comaroff

Harvard Üniversitesi

Prof. Dr. Masoodo Bano

Oxford Üniversitesi

Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Dirk Kortze

University of South Africa

Prof. Dr. Francis Onditi

Kenya Riara University

Prof. Dr. Jacop Olupona

Harvard Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Ali AKINCI

Rouen Üniversitesi, Fransa

Prof. Dr. Gül Tuncer

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Nevin Güngör Ergan

Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Uysal

İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Özlem Tür

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Işık Kuşçu Bonnenfant

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin Bağcı

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Gökhan Koçer

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Ali Akıncı

Rouen Üniversitesi, Fransa

Prof. Dr. Seriyeye Sezen

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmed Skounti

Ulusal Arkeoloji ve Miras Bilimleri

Enstitüsü

Prof. Dr. Frédéric Hitzel

EHESS Üniversitesi, Fransa

Prof. Dr. Ahmet Nedim Serinsu

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Foued Laroussi

Rouen Üniversitesi, Fransa

Doç. Dr. Volkan İpek

Yeditepe Üniversitesi

Doç. Dr. Merih Erek

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Asena Boztaş

Sakarya Uygulamalı Bilimler

Üniversitesi

Dr. Federico Donelli

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Dr. Huriye Yıldırım Çınar

Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

MAKALELER / ARTICLES

-
- Zeynep OKTAY**
Huriye Yıldırım
ÇİNAR *Türk ve Cezayir Milli Mücadele Dönemlerinde Edebiyatın Rolü* 7-27
- Ceren URCAN** *İki Taraflılık ve Çok Taraflılık Ekseninde Latin Amerika'nın Afrika İle İlişkileri* 29-53
- Ian COULTER** *The Origin And Progress Of Christianity In Africa* 55-75
- Ensar**
KÜÇÜKALTAN *Fanon's Role In The Construction Of Pan African Identity* 77-85
- Daud SALMAN** *The Value of Religious Social Capital in The Republic Of Niger And Nigeria: A Sociological And Historical Perspective* 87-103

TÜRK VE CEZAYİR MİLLİ MÜCADELE DÖNEMLERİNDE EDEBİYATIN ROLÜ*

Zeynep OKTAY**

Huriye Yıldırım ÇİNAR***

Öz: Ulusların tarihinde yer alan en önemli olay hiç kuşkusuz millî mücadele dönemleri ve bağımsızlık savaşlarıdır. Bu mücadelelerin gelecek kuşaklara tanıtılması önem arz etmektedir. Edebiyat, bu transferin sağlanmasında önemli bir araçtır. Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti ve Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin bağımsızlık mücadeleleri karşılıklı olarak incelenerek her iki süreçte de millî bilinç ve duyguların oluşumunda edebiyatın rolü analiz edilmiştir. Nitekim edebiyat, ulusların değişim ve dönüşümünde her zaman yol gösterici ve yansıtıcı bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda da edebiyatçılar millî bir kimliğin inşasında tarihsel dokuya yer verdikleri eserleri kaleme alırlar. Eserlerinde özellikle tarihi kahramanlara ve olaylara atıfta bulunarak halkın kendi tarihiyle gurur duymalarını ve millî bir coşkuyla motive olmalarını sağlarlar. Ayrıca gelecek nesilleri bilinçlendirmek ve millî duyguları aktarmak amacıyla onları yaşadıkları millete ait hissettirecek sembelleri seçerler. Bu nedenle bu çalışmada Türkiye ve Cezayir'deki millî mücadele dönemlerinde gelişen edebiyatın hem o dönemde hem de gelecek nesillerdeki millî kimlik ve duyguların gelişmesindeki etkisini vurgulamak amaçlanmaktadır. Bahsi geçen amaç minvalinde araştırma, nitel araştırma ve sistematik literatür tarama ile millî mücadele temalı edebî eserlerin içerik analizi yönteminden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Millî Edebiyat, Millî Mücadele, Cezayir Romancılığı, Türk Romancılığı.

Abstract: It is incontestable that the most significant events in the history of nations are those periods during which they are engaged in struggles for national independence or wars of independence. It is crucial to ensure that these struggles are conveyed to future generations. It can be argued that literature is the most effective means of ensuring this transfer. This study examines the independence struggles of the Republic of Turkey and the Democratic People's Republic of Algeria within a comparative framework, analysing the role of literature in shaping national consciousness and emotions in both processes. It is evident that literature has consistently served as both a guiding and reflective force in the evolution and transformation of nations. In this context, literary figures incorporate historical details into their works, contributing to the formation of a national identity. In their works, they instill a sense of pride in their own history and motivate their audiences with national fervor, particularly by invoking historical figures and events. Furthermore, they select symbols that foster a sense of belonging in future generations, thereby enhancing awareness and evoking national sentiments. It is for these reasons that this study aims to emphasise the impact of literature developed during the periods of national struggle in Turkey and Algeria on the development of national identity and emotions, both during the period in question and in future generations. In alignment with the aforementioned aim, the research was conducted using a combination of qualitative methods, a systematic literature review, and content analysis of literary works on the theme of national struggle.

Keywords: National literature, National Independence, Algerian literature, Turkish literature,

* Geliş Tarihi: 31.10.2024, Kabul Tarihi: 03.12.2024. DOI: 10.54132/akaf.1577125

** Zeynep Oktay, Doktor, Milli Eğitim Bakanlığı, e-mail: zeynepoktay81@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0561-8753

*** Huriye Yıldırım Çınar, Doktor Öğr. Üyesi Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi e-mail: yildirim.huriye@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0561-8753/ 0000-0003-3052-617X

GİRİŞ:

Millî mücadele süreçleri açısından benzer tarihi arka planlara sahip olan Türkiye ve Cezayir bağımsızlıklarını kazanmak için uzun ve zorlu bir direniş dönemi yaşamıştır. Her iki ülkenin millî mücadele süreci halkların direniş azmi, millî bilinç ve bağımsızlık arzusu gibi ortak değerlerle şekillenirken, bu dönemde edebiyat toplumlari harekete geçiren ve millî duygulari güçlendiren bir araç olarak işlev görmüştür. Her iki ülkenin de millî edebiyatında, tarihsel kahramanlar, destansı anlatılar ve halkın kendi kimliğıyle gurur duymasini sağlayacak motifler ön planda yer almıştır. Bu anlatılar, sadece halki motive etmekle kalmamış; aynı zamanda gelecek nesillere de millî değerleri aktarma amacı gütmüştür. Bu açıdan, Türkiye ve Cezayir örnekleri, edebiyatın toplumsal dönüşümdeki ve kimlik inşasındaki işlevini incelemek için oldukça anlamlı iki vaka oluşturmaktadır.

Türk millî mücadelesinde ve sonrasında edebiyat, ulusal kimliğı şekillendirmek ve cumhuriyetin ideallerini desteklemek için güçlü bir araç olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk, yeni cumhuriyetin ideallerini yansıtabak, birleşmiş ve çağdaş bir Türk milleti fikrini teşvik edecek millî bir edebiyatın gelişmesini teşvik etmiştir.

Cezayir millî mücadelesinde de edebiyat millî duygu ve bilinçlerin yeşermesinde oldukça etkili olmuştur. Ülkenin Fransa tarafından sömürgeleştirilmesiyle geçen uzun tarihi, Cezayir'in bağımsızlık mücadelesinin siyasi ve kültürel karmaşıklıklarını yansıtan zengin bir edebi gelenek üretmiştir. Hem Arapça hem de Fransızca Cezayir edebiyatı, Cezayir halkının içinde bulunduğu siyasi ve sosyo-ekonomik durumlar hakkında farkındalık yaratmak ve siyasi ve sosyal değişime ilham vermek için güçlü bir araç olarak kullanılmıştır.

Hem Türkiye'de hem de Cezayir'de edebiyat, işgalci rejimlere karşı bir direniş aracı olarak ve ulusal birlik ve kimliğı ilerletme aracı olarak kullanılmıştır. Tüm yazım türleriyle edebiyat, bu iki ülkenin ulusal mücadelelerinde çok önemli bir rol oynamış, kamuoyunu şekillendirmek, kamusal bilinç yaratmak, siyasi ve sosyal değişime motivasyon sağlamak için güçlü bir araç olarak hizmet etmiştir.

Filhakika edebi ürünlerin daha çok gelişmesini sağlayan ortam barış zamanlarındadır. Bakıldığında şartlar gereğı olsa gerek savaş dönemlerinde sayıca daha az ürünler verilmiştir. Ancak edebiyatın nesilden nesile tarih ve kültür aktarımı gibi bir misyonu olduğundan bunu gerek savaşlar esnasında gerekse savaşlara tanıklık ettiği olaylar silsilesi ile savaş sonrası dönemlerde anlatı metinleriyle dile getirerek misliyle yerine getirdiğı görülür. Savaş esnasındaki edebi ürünler daha çok ruhların ihtiyaç duyduğu hamaset dolu lirik şiirler ve askeri kahramanlıkları öven destansı hikayeler formundadır (Duman, 2018:102). Savaş sonrası edebiyat ise tarihi anlatı metinler olarak şekillenir. Yakup Kadri savaş edebiyatına dair olan edebi ürünleri sığ ve estetikten yoksun görür ve "marazi" olarak tanımlar (Karaosmanoğlu, 1919:15). Ancak araştırmamıza konu

olan Cezayir ve Türk edebiyatı özelinde ele aldığımızda edebi ürünler bağımsızlık mücadelesinin ihtiyaç duyduğu “biz” duygusunun ve dolayısıyla millî birlik ruhunun tabiri caizse iç cephenin muhkem kılınmasında katalizör görevi görmüştür. Şiirle anılan Arap edebiyatı Arap dilinin geliştirilmesi kadar Arap milliyetçiliğini de besleyen bir argüman olmuştur. Özellikle Batı dünyasına coğrafik ve kültürel yakınlığı olan Lübnanlı edebiyatçılar Butros Bustânî (ö.1883), İbrahim Yazıcı (ö.1906) ve Abdurrahman el-Kavakibi (1849-1903) vb. isimler edebi rönesans hareketi (en-Nahdatu'l-Edebi'l-Arabî) adı altında dilde, fikirde ve edebiyatta bir akım başlatırlar. Ancak bakıldığında bu hareketin özünde Batı ile yakınlaşma/benzeşme düşüncesinin daha hâkim olduğu görülür. Bunda öncülük eden isimlerin kiminin Hıristiyan kiminin de milliyetçiliğin babası Fransa'da eğitim almış olmaları önemli bir etkidir. Örneğin hareketin öncüsü Hıristiyan İbrahim Yazıcı'nın gazete ve dergilerde yayımladığı şiirlerinin ana teması Arap milliyetçiliğidir (Usta, 2012:25):

ماركلا بر علا اهيا مالس

مامغلا مكرطق عوبر داجو

Bulutlar topraklarınızı ıslatsın

Selam olsun size ey onurlu Araplar

فقد طمي الخطب حتى غاصت الركب

تنهبوا واستيقفوا ايها العرب

Hatta Çamur dize ulaştı musibet arttı

Dikkat! Uyanın ey Araplar

Batı tandanslı Arap milliyetçiliğinin garptaki görünümü Batı'ya öykünme eğiliminde iken uzun yıllar Batı ve Avrupa tarafından sömürülen Afrika halklarında milliyetçiliğin karakteri dini bir hüviyete bürünür. Bunda özellikle Mağrib coğrafyasının sûfiler eliyle İslamlaştırılmasının önemi büyüktür. Zira Afrika halklarının bağımsızlık savaşlarında liderlik eden şahsiyetlere bakıldığında hepsinin mutasavvıf önderler olduğu görülecektir (Özköse, 2019:59).

Türk ve Cezayir millî mücadeleleri ve milliyetçiliğinin oluşumunda edebiyatın rolünü inceleyen ve nitel içerik analizi yöntemiyle hazırlanan bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Cezayir millî mücadelesi ve Cezayir milliyetçiliğinin genel niteliklerine yer verilmiştir. Akabinde ise edebiyatın Cezayir millî mücadelesindeki rolü detaylıca incelenmiştir. İkinci bölümde ise Türk millî mücadelesinin nasıl meydana geldiği ve bu dönemdeki etkili olan Türk milliyetçiliğinin genel nitelikleri incelenmektedir. Bu incelemeler kapsamında Türk millî mücadelesi ve milliyetçi unsurlara edebiyatın nasıl etki ettiği de örneklerle açıklanmaktadır. Sonuç bölümünde ise Türk ve Cezayir millî mücadelelerinin benzerlik ve farklılıklarına değinilerek bu iki farklı toplumun siyasal ve toplumsal devrim sürecinde edebiyatın etkisi ortaya konulmuştur.

1. Cezayir Millî Mücadelesi ve Edebiyat

1824-1830 tarihlerinde Fransa'da iktidarda olan X. Charles, Avrupalılarla girdiği birçok savaştan dolayı zayıflayan Osmanlı İmparatorluğu yönetimindeki Cezayir'i

işgal etmeyi amaçlamıştır. Çünkü Cezayir, Fransız donanması ve askeri operasyonlar için oldukça stratejik bir konumdaydı. Ayrıca bu ülke gelişmekte olan Fransız endüstrisinin ihtiyaç duyduğu hammadde ve pazar olanakları için de önemliydi. Bu gerekçeler minvalinde General Louis-Auguste Desbureaux komutasındaki Fransız birlikleri 5 Temmuz 1830 tarihinde Cezayir'e bir çıkarma yaptılar (Miraglia, 2017: 311-327). Zamanın modern Avrupalı ordusuna karşı direnci kırılan Osmanlı kuvvetleri direnişlerini sürdürememiş ve neticesinde Fransızlar, Cezayir kıyı bölgelerini ele geçirmiştir. Birkaç ay içinde ise tüm Cezayir Fransızların kontrolüne girmiştir.

Fransızlar, Cezayir'de Paris'teki yetkililer tarafından kontrol edilen bir sömürge yönetimi kurmuştur. Bu yönetim bölgede büyük bir Fransız askeri varlığı ile desteklenmiştir. Öyle ki Fransız yönetimine karşı direnişe geçen unsurlar bu askeri komutayla acımasızca bastırılmıştır. Hatırlanacağı üzere, 1840-1846 yılları arasında Abdülkadir el- Cezâirî (ö. 1883) komutasındaki direnişçiler Fransız kolonyal yönetimine karşı direnişe geçmişlerdir. Sert mizaçlı bir lider olan Cezâirî, her ne kadar mücadelesinde dini söylemlerde bulunduyorsa da işgalci Fransızlara karşı Hristiyan ve Yahudilerin de kendileriyle beraber savaşmasına olanak tanımıştır. Abdülkadir Cezâirî liderliğindeki direnişçiler Fransız kolonyal yönetimini yaklaşık 7 yıl zorlamış; ancak 1846 yılında Fransız askerleri tarafından bastırılmıştır (Demir, 2018: 160-166).

Fransızlar işgal ettikleri Cezayir topraklarında “kolon” olarak bilinen çok sayıda yerleşim birimi kurmuştur (Todd, 2011: 155-186). Bu birimlere yerleşen yerleşimcilere ise yerli halka göre daha çok imtiyazlı davranılarak toprağa, kaynaklara ve sosyal hizmetlere daha çok erişim hakkı tanınmıştır (Nam, 2013: 162-167). Sömürge döneminde Fransızlar Cezayir'de değerli tarım ürünleri, kereste gibi ürünler yanında kurşun, çinko, fosfat, demir, petrol ve doğal gaz gibi doğal kaynakları da kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde kullanmıştır (Samers, 1997: 43-55). Fransız sömürgeciler ve onlarla iş birliği içindeki kişiler Cezayir'in bu zenginliklerinden yararlanırken geniş halk kitlesi derin bir yoksullukla mücadele etmek zorunda kalmıştır.

1871'de Muhammed el-Mukrânî (Guillaume, :2021: 5-6) ve 1881'de Sidi Şeyh Boumama (Lasheb, 2020: 550-552) gibi liderler etrafında toplanan Cezayir halkı Fransızların sömürge yönetimine karşı direniş hareketleri başlamıştır. Ancak bu direniş girişimleri sadece Fransız askeri varlığı ile bastırılmamış diğer yandan ülkedeki yargı mekanizması da tamamen değiştirilmiştir (Nam, 2013: 164-165). 1919 yılına kadar sürecek olan bu yeni yargı yapılanmasında kolonyal yerleşimciler muaf tutulurken Cezayir halkı birçok temel haklarından mahrum bırakılıyordu. Irk ayrımına dayanan bu siyasi tutum diğer yandan ekonomik alanda da mevcuttu. Kolonyal yönetim işgal ettiği alanlardaki masraflarını Cezayir halkından aldığı ağır vergilerle karşılamaya çalışmıştır.

Cezayir'deki kolonyal yönetim bölge halkı üzerindeki kontrolünü sağlamlaştırmak için geniş çaplı bir asimilasyon politikası uygulamaya başlamıştır. Bu kapsamda

yerel halka Fransız dili, kültürü, siyasi ve hukuk sistemleri empoze edilmiştir. Bu asimilasyon sürecinde Fransız kolonyal yönetimi Cezayir’de şu uygulamaları gerçekleştirmiştir:

Arap dilinin okullarda ve devlet kurumlarında kullanılmasının yasaklanması (Maamri, 2009: 4).

Müslümanların Hristiyanlığa geçmesinin teşvik edilmesi (Ghoche, 2019: 91-92)

İslamın ve geleneklerin uygulanmasının kısıtlanması

Fransız kültürünü ve tarihini kutlamak için heykeller, anıtlar ve binaların inşa edilmesi (Ghoche, 2019:91-92).

Yeni Fransız yerleşim yerleri oluşturmak için insanların zorla yerinden edilmesi (Feichtinger, 2017).

Fransızların Cezayirlileri asimile etmeyi amaçlayan bu uygulamaları istenilen sonucu vermemiştir. II. Dünya Savaşı’nın ardından Fransa, Birleşik Krallık gibi Avrupalı sömürgeci devletler siyasi ve ekonomik açıdan yıpranmıştı. Ayrıca bu süreçte uluslararası alanda milliyetçilik olgusu Afrika ve Asya’daki sömürge halklarında giderek yaygınlaşmaya başlamıştı. Bu ortamda Cezayir halkı Fransız sömürgeci politikalarına daha fazla direnememiş ve 1940’ların sonundan itibaren kolonyal yönetime karşı sert bir muhalefete başlamıştır. Bu dönemde Cezayir milliyetçiliğinin daha da belirginleşmeye başladığını söylemek mümkündür (Fois, 2016: 210). 1954 yılında başlayan millî mücadelenin belkemiğini oluşturacak Cezayir milliyetçiliğini meydana getiren unsurları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Kültürel baskı: Fransız kolonyal yönetiminin Arap dilinin kullanımını ve kültürel değerlere karşı başlattığı asimilasyon politikaları, Cezayir’de kültürel bir yabancılaşmaya neden olmuştur. Kendi kültürel kimliklerinden koparıldıkları hissine kapılan Cezayirliler, kimliklerini geri kazanmak için sömürgeci Fransa ve onun kültürüne karşı mücadeleye koyulmuştur (Palaj, 2014: 37-55).

Siyasi baskı: Fransız sömürge hükümeti, Cezayir halkının siyasi ve medeni haklarını kısıtlamıştır. Cezayirli bireylerin siyasal sürece katılımları engellenmeye çalışılmıştır. II. Dünya Savaşı’nın ardından Wilson İlkeleri ile uluslararası alanda vurgulanan self determinasyon hakkı, siyasi haklarından mahrum bırakılan Cezayirlilerde kendi kaderlerini tayin etme arzusunu perçinlemiştir.

Ekonomik sömürü: Fransız sömürge hükümetinin politikaları, nüfusun çoğunluğu yoksulluk içinde yaşarken, servetin küçük bir azınlığın elinde toplanmasına yol açmıştır. Tarımın ve doğal kaynakların kolonyal yönetim tarafından yerel halkın çıkarlarını göz ardı ederek kontrol edilmesi ülkede ekonomik eşitsizlik ve adaletsizlik duygularının yoğunlaşmasına neden olmuştur. Dünya Savaşları ile yıpranan küresel ekonomi ve sömürgeci devletlerin ekonomik kapasitesi Cezayir gibi sömürgeci

halkların olumsuz ekonomik koşullarını daha da zorlaştırmıştır. Derin yoksulluk ve yaygın işsizlik karşısında çaresiz kalan Cezayir halkı çözümün ancak sömürgeci sistemin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olduğunu düşünmeye başlamıştır (İsmail, 2024:149-152).

Sosyal eşitsizlik: Kolonyal yönetimin politikaları sonucunda gelir kaynaklarını kaybeden kırsalda yaşayan çok sayıda Cezayir vatandaşları kendileri ve ailelerinin yaşamlarını sürdürebilmek için kentlere göçmüştür. Artan kentleşme ülkedeki şehirlerde büyük ekonomik ve yapısal sorunları gündeme getirmiş, bireylerde ise sosyal eşitsizlik duygusunu oluşturmuştur. Hükümetin sadece yerleşimcileri kayırıp kendilerini göz ardı ettiğini düşünen Cezayir milliyetçileri sosyal adalet için mücadeleye girişmiştir.

Uluslararası sistemin etkisi: II. Dünya Savaşı sonrasında hızla yükselişe geçen self determinasyon ilkesi ve milliyetçilik hareketleri sömürge halklarında dekolonizasyon sürecini başlatmıştır. Savaştan siyasi ve ekonomik olarak yıpranarak çıkan sömürgeci güçler için ise sömürge sahibi olmanın maliyeti oldukça artmıştı. Fransa ve Birleşik Krallık'ın iç siyasetinde sömürge sahibi olma konusunda çıkan büyük tartışmalar ve giderek zorlaşan ekonomik şartlar neticesinde bu devletler de sömürgelerinin bağımsızlık taleplerine olumlu yanıt vermesine neden olmuştur.

Cezayir'deki siyasi, ekonomik, askeri ve sosyo-kültürel ortam ve dünya savaşlarının sonucunda oluşan uluslararası konjonktür, Cezayir milliyetçilerinin Fransız kolonyal yönetimine karşı bazı siyasi ve askeri yapılanmalara gitmesine neden olmuştur. İlk olarak 1946 yılında Cezayir'deki iki büyük milliyetçi hareketten birisi olan Ulusal Cezayir Hareketi (Mouvement National Algérien-MNA) Messali Hac tarafından kurulmuştur. Bağımsız ve sosyalist bir Cezayir kurulmasını amaçlayan MNA Fransız Hükümeti tarafından 1949 yılında yasaklanmıştır. 1951 yılında ise ülkede bir yeraltı örgütü niteliğinde olan "Teşkilat-ı Mahsusa" (Organisation spéciale- OS) kurulmuştur (Thomas-Asselin, 2022: 516-520). Teşkilat-ı Mahsusa o dönem Fransız Hükümetine karşı birçok sabotaj ve propaganda eylemlerinden sorumlu tutulmuştur. 1954 yılında ise bağımsızlık mücadelesinin daha militan bir yaklaşımını savunan Ben Boulaïd, Didouche, Boudiaf, Bitat, Belkacem Krim gibi bir grup radikal milliyetçi isim (Le Monde 20 Mart 1962) "Devrimci Birlik ve Eylem Komitesini" (CRUA- Comité Révolutionnaire d'unité et d'action) kurmuştur (Yefsah, 2013: 9). Ardından ise bu komite ve Cezayir'deki diğer milliyetçi oluşumlar Fransızlara karşı bağımsızlık mücadelesinin meşru temsilcisi olarak görülen "Ulusal Kurtuluş Cephesini" (Front de libération nationale- FLN) kurmuştur. 1956 yılında ise FLN tarafından düzenlenen "Summam Kongresi", MNA, Sosyalist Demokrat Birlik (USD) ve Cezayir Komünist Partisi (PCA) dahil olmak üzere farklı milliyetçi grupların liderlerini bir araya getirerek bağımsızlık mücadelesi için birleşik bir cephe ve strateji oluşturulmasını amaçlamıştır (Jesus, 2004: 105).

Cezayir Devrimi olarak da bilinen Cezayir Bağımsızlık Savaşı, 1 Kasım 1954'te

FLN'nin Fransız askeri ve sivil hedeflerine yönelik bir dizi koordineli saldırısıyla başlamıştır. Fransa Başbakanı Pierre Mendès France liderliğindeki Fransız hükümeti, FLN saldırılarına olağanüstü hâl ilan ederek ve FLN'ye karşı bir kontrgerilla hareketi başlatarak yanıt vermiştir. Fransız hükümetinin askeri operasyonuna yaygın işkence kullanımı, ayırım gözetmeyen cinayetler ve sivillerin zorla yer değiştirmesi dahil olmak üzere acımasız taktikler damgasını vurmuştur (Wall, 2001: 13-22).

Diğer yandan FLN de Fransız hedeflerine ve Fransızlarla iş birliği yapan Cezayirli sivillere yönelik saldırılar düzenlemeye devam etmiştir. Bu dönemde FLN ayrıca, birçok ülke tarafından Cezayir'in meşru hükümeti olarak tanınan GPRA (Cezayir Cumhuriyeti Geçici Hükümeti) olarak bilinen paralel bir hükümet de kurup başkanlığına da Ferhat Abbas'ı getirmiştir.

Savaş tüm şiddetiyle devam ederken 1950'lerin sonunda Charles de Gaulle Hükümeti Cezayir Savaşına siyasi bir çözüm arayışına girmiştir. Bu kapsamda De Gaulle, FLN ile 18 Mart 1962'de imzalanan Evian Anlaşmalarıyla neticelenen gizli müzakerelere başlamıştır (Fırat, 2009: 117). Anlaşmalar, ateşkes, siyasi mahkumların serbest bırakılması ve 5 Temmuz'da ilan edilen bağımsızlık için bir takvim oluşmasını sağlamıştır. Cezayir Kurtuluş Savaşı, tahminen 1,5 milyon Cezayirli (TRT Haber 1 Kasım 2022) ve yaklaşık 20.000 Fransız askerinin öldüğü oldukça kanlı bir savaştır. Savaş ayrıca ülkedeki Avrupalı yerleşimciler ve "harki" denilen Fransız ordusu için savaşan çok sayıda Cezayirli askerlerin Cezayir'den Fransa'ya toplu göçüne de neden olmuştur.

1.2. Cezayir Millî Mücadelesinde Edebiyatın Rolü

Kurtuluş mücadelesi sırasında Cezayir milliyetçiliğinin şekillenmesinde ve ifade edilmesinde edebiyatın önemli bir rol oynadığını söylemek gerekir. Edebiyatın siyasi ve sosyal bir eleştiri ve kültürel koruma aracı olarak kullanılması, Cezayir halkı arasında ulusal kimlik ve direniş duygusunun sağlamaşmasına yardımcı olmuştur. Bu manada özellikle şiir, Cezayir kültürünü, dilini ve tarihini korumak ve genç nesillere aktarmak için önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Bu araç, Fransız sömürge hükümetinin Arap dilini ve kültürünü bastırma çabalarına karşı koymaya yardımcı olmuştur. Bu dönem şiiri vatan ve özgürlüğü vurgulayan, geleceğe yönelik umut aşılayan, şehitleri ve kahramanları yücelten bir görünümde dir (Gökgöz, 2018: 95).

Selâhukum ve Selâhuhum adlı kasidesinde şair Sâlih el-Harfî (1932-1938), Cezayir'in millî mücadelesi hakkında şöyle demektedir:

اديدح نم بوقاً مز علا ناكف اديدح ءاوجألاو ضرألا تالم

Yer ve gök demirle doldu Azim demirden daha güçlüydü

Bir başka şair Abdurrahman ez-Zenâkî (d.1934) ise sözleriyle oluşan millî ruha

dikkat çeker: “*Toprağımızda şimşek gibi fırtına gibi intikam için her gün bir devrim vardır*” (Gökgöz, 2018: 96-97). Aynı şekilde Millî şair Muftî Zekeriyya (1908-1977) da mücadele ruhunu vatan sevgisi ve hamaset dolu şiirlerinde dile getirmektedir. Zekeriyya’nın 1936 yılında yazdığı ve o zaman Halk Partisi’nin resmî marşı olarak kabul edilen *Fidâiyyû el-Cezâir - Cezayir Fedailerî* marşından ile sonrasında kaleme aldığı ve günümüze değin Cezayir Devleti’nin resmî marşı olarak gelmiş *Kasem-Yemin Olsun* marşı başta olmak üzere, şiirleri Cezayir kurtuluş mücadelesinin genişlemesinde etkili olmuştur. O dönem Muftî Zekeriyya “*Kahredici belalara ve akan temiz kanlara yemin olsun ki*” mısralarıyla halkının direnişine bir seda olmuştur (Khelifa, 2014: 102).

II. Dünya Savaşı sonrasında Cezayir halkında özgürlük düşüncesi daha fazla yer etmiş, akıllar hürriyet ve bağımsızlık fikirleriyle aydınlanmaya başlamıştır. Bu ortamda özellikle gazilere seslenen serbest vezinde halk şiirleri daha çok görülmeye başlanmıştır. Ancak tüm bu –klasik, serbest vb.- şiir türleri, marşlar Cezayir topraklarında millî mücadelenin yeşermesine önemli katkılar sağlamıştır.

Edebiyat, Fransız sömürge hükümetinin politikalarını eleştirmek ve Cezayir halkının karşı karşıya olduğu adaletsizlikleri ve baskıyı teşhir etmek için de kullanılmıştır. Cezayir kurtuluş mücadelesinin en yoğun yıllarının yaşandığı 1954-1962 yılları arasındaki süreç aynı zamanda ülkede o zamana kadar edebiyat alanındaki en verimli dönem olarak da kabul edilir. Keza bu dönemde halk nezdinde yükselen millî duygular ve coşkular edebiyat alanına da yansımıştır. II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinin ardından ülkede açılan vakıf ve sosyal yardım dernekler ile sayıları giderek artan gazete ve dergiler edebî ürünlerin çeşitlenmesine ve halka ulaştırılmasında önemli bir katkı sağlamıştır. Bu dönem ortaya çıkan edebî canlanmada siyasi konular yanında sosyolojik ve psikolojik meseleler yenilikçi bir üslupla ele alınmaya başlanmıştır (Abdî’l Mutî, 2003: 92; Vâsînî el-A‘rac, 1986:65).

Bu manada yaşanan toplumsal çalkantıların yansıtılmasında hiç kuşkusuz en önemli edebî argüman roman olmuştur. Batı kaynaklı roman sanatının bu coğrafyada yeşermesi biraz zaman alır ve edebî anlamda ancak 1940’lardan sonra görülebilmektedir. Bu alandaki ilk roman örneği ülke edebiyatının en bilinen isimlerinden birisi olan Ahmed Rıdâ Hûhû tarafından kaleme alınmıştır. Hûhû’nun *Ğâdetu Ummî’l-Kurâ – Mekke’nin Genç Kızı* adlı romanı (1947), ilk roman olması kadar Cezayir kadınının toplumsal statüsü ve özgürlüklerinden bahseden ilk Arapça roman olma yönüyle de öncü eser olarak addedilir (Karasu, 2020: 54).

Cezayir romancılığı kullandığı edebî dil bakımından iki döneme ayrılmaktadır. Cezayir romancılığının ilk dönemi yaklaşık olarak yüz otuz yıl sömürgesi olarak kaldığı Fransızların diliyle kaleme alınmış ve ağırlıklı olarak Fransızca romanların yazıldığı 1945-1962 yılları arasındaki dönemdir. İkinci evresi ise 1962 Bağımsızlık Savaşı sonrasında romanların Fransızca yanında Arapça da yazılmaya başlandığı dönemdir. Birinci dönemde Fransız dili ve roman geleneğine hâkim Muhammed Dîb (ö.2003),

Mevlûd Ma‘merî (ö.1989), Kâtib Yâsîn (ö.1989) ve Mevlûd Fir‘avn (ö.1962) gibi yazarlar Fransız sömürgeciliğinin gölgesinde gelişen Frankofon1 edebiyatının etkisi ile modernizmin gerekliliği gibi görmeleri nedeniyle eserlerini Fransızca yazmışlardır (Mesaimi-Starkey, 1998: 487; Karasu, ae:56). 1945’ten 1957’ye kadar uzanan dönemde ortaya konulan edebî eserler kısa hikâyeler ve gündelik yaşamı betimleyen folklorik türden romanlardı. Bu dönem romancılarının başında Mevlûd Fir‘avn (ö.1962) gelmektedir. Romanlarında işgal altındaki mazlum halkının duygularına tercüman olmuş ve maruz kaldıkları eza ve işkenceleri tasvir etmiştir. Romanlarında ana karakterler çoğu zaman çiftçiler olmuş ve onların yaşadığı sıkıntıları bu şekilde dile gelmesini sağlamıştır. Fir‘avn’ın bu minvaldeki önde gelen romanları, *İbnu’l Fakîr - Fakirin Oğlu* (1953) ve *el-Ard ve ‘d-Dem – Toprak ve Kan*’dır (1957). Mevlûd Ma‘merî’nin (ö.1989) *el-Hadbetu’l-Mensiyetu – Unutulmuş Tepe* (1952) adlı eseri II.Dünya Savaşı sonrası Cezayir halkının maruz kaldığı sıkıntıları dile getiren sosyolojik bir romandır. Arap edebi çevrelerinde “üçleme romanlar” olarak bilinen Muhammed Dîb’in (ö.2003) bu romanlarından ilki *ed-Dâru’l-Kebire – Büyük ev* (1952) adlı romandır ve halkın Cezayir’in bağımsızlık mücadelesi döneminde yaşadığı açlık ve sefalet günlerini anlatır. Diğer iki romanı *L’Incendie – Yangın* (1954) ve *Le Metier â Tisser - Dokuma Tezgâhı* (1957) adlı eserleridir. Muhammed Dîb, bu eserlerinde davasından vazgeçmeyen bir direnişçi “mücahid” karakteri yaratarak inandığı Cezayir devrimine sanatıyla destek verir. Keza Cezayir toplumunun derinliklerinde gizlenmiş olayları ortaya çıkaran *Necma Yıldız* (1956) romanıyla Kâtib Yâsîn (ö.1989) ve savaş yıllarında göçmen kamplarında Cezayirli kadınların yaşadığı sıkıntıları *el-Kaberatu’s-Sâzecetu-Saf Şakalar* (1967) adlı romanıyla dile getiren kadın yazar Asiye Cebbâr (ö.2015) da Cezayir’in millî mücadelesine romanlarıyla destek vermiş yazarlardır. (Nâdiye- Fâyize, 2021: 248-249).

Cezayir millî mücadele dönemi edebiyatının en önemli tartışma konusu dildir. Tabiri caizse roman dilinin Fransızca ya da Arapça olması sömürge kavramının belirleyici kriteri olmuştur. Sanat bakımından değerli olmalarına rağmen sırf Fransızca yazıldıkları için Frankofon romanlara edebi antolojilerde yer verilmemiştir. Bu durum dönemin edebi çevrelerini ikiye bölmüştür (el-Hatibî,1971:26). Eserlerini Fransızca kaleme alan yazarlardan Muhammed Dîb (ö.2003) amacının sömürgeci güçlerin eziyetlerinden kaçınmak diye belirtir. Hatta Dîb, bu iddiasını biraz daha ileriye taşıyarak karşı çıkanları kendi yetersizliklerini perdeleme amacıyla itham eder. Romanlarını Fransızca yazan bir diğer yazar Mâlik Haddad (ö.1978) ise gerekçe olarak uluslararası arenada Cezayir’in düşünce dünyasını geniş çevrelere daha etkili duyurmak olarak açıklar (en-Nessâc, 1985: 187; Karasu, 2020:56; Yaşlak, 2014: 27).

Modern dönem Cezayir edebiyatında Arapçanın edebi dil olmasının temellerini 1931 yılında Abdulhamid b. Bâdis’in tesis ettiği “Müslüman Âlimler Derneği’nin

1 Frankofon edebiyatı, Cezayirli edebî ürünlerin uzun yıllar sömürgesi olarak kaldığı Fransız dilinde yazılmasıdır. Hatta sadece aydın kesim değil halk da sömürgeciliğin sonucunda Fransızcayı sözlü ve yazılı olarak Arapçanın yerine kullanmaya başlamıştır. Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Hamdi Can (2013). “Frankofoninin Modern Cezayir Edebiyatındaki Rolü”. İ.Ü. Şarkiyat Mecmuası Sayı 22 (-1),s. 77-91.

kuruluşuyla ilişkilendirmek mümkündür. Nitekim bu dernek “Dinimiz İslam, dilimiz Arapça, vatanımız Cezayir” sloganıyla çalışmalarına başlamıştır. Arapçanın sömürge döneminde kaybettiği itibarının kazanılmasını misyon edinen bu dernek, Cezayir’in farklı bölgelerinde kolonyal yönetimin açtığı okullarda kültürel asimilasyon uygulayarak İslam dininin yanlış yorumlanması ve neticede yok olması için toplum nezdinde yaygınlaştırmaya çalıştığı yanlış bilgilerle mücadele etmiştir. Bu nedenle Müslüman Alimler Derneği, Fransız kolonyal yönetiminin kültürel asimilasyon politikasının etkilerini silmeye çalışan önemli bir platform olarak görülmektedir (Khelifa, 2014: 102). Arapça roman ise ancak bağımsızlığın getirdiği özgüvenle bağımsızlık sonrası dönemde görülür ve bu anlamda ilk roman Abdu’l-Hamîd b. Heddûka’nın (ö.1996) 1971’de yayımladığı “Rîhu’l-Cenûb - Güney Rüzgârı”² adlı romandır.

Roman ve şiir haricinde, sömürge karşıtı söylemlerin sahnede dile getirilmesine vesile olan tiyatro eserleri de Cezayir millî mücadelesinde önemli etkilere sahip olmuştur. Nitekim millî mücadele dönemlerinde tiyatro, bilhassa işgal altındaki yerlerde çeşitli toplumsal grupları bir araya getirip onlarda ortak bir duygunun yaratılmasını ve ulusal değerlere sahip çıkılmasını amaçlamaktadır. Cezayir millî mücadele döneminde de Kâtib Yâsin’e “el-Cüssetü’l-Mutavvaka” (Boynu Halkalı Ceset) adlı tiyatro eseriyle bu duyguları ateşlemeyi ve direnişi kararlılıkla sürdürme duygusunu halka aşılama istemiştir. Zaten Kâtib Yâsin, tiyatro eserlerine yönelmeden önce romanlarında da vatan ve bağımsızlık konularına büyük önem vermektedir. Cezayir Millî Mücadele dönemindeki tiyatro eserlerine diğer bir örnek olarak Abdurrahman eş-Şerkâvî’nin direnişin sembol isimlerinden mücahide Cemile Bûhayrad’ın yaşamından esinlendiği “Me’sâtü Cemîle” (Cemile’nin Trajedisi) çalışması verilebilir. (Khelifa, 2014: 103).

Hiç kuşkusuz bağımsızlık mücadelesi sırasında aktif rol alan Cezayirli yazar, şair ve aydın milliyetçi kesimin çalışmaları Cezayir ulusal bilincinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Özellikle edebiyat, bağımsızlık mücadelesi sırasında Cezayir milliyetçiliğinin ifade edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca Cezayir millî kültürünün korunmasına ve genç kuşaklara aktarılmasına da hizmet etmiştir. Sömürge yönetiminin eleştirilmesinde ve milliyetçi hareketin inşa edilmesinde en önemli argüman edebiyat olmuştur.

2. Türk Millî Mücadelesi ve Edebiyat:

I. Dünya Savaşına Almanya ile giren Osmanlı İmparatorluğu 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf Devletleri’yle imzaladığı Mondros Mütarekesiyle (Türkmen, 2000: 615-616) yenilgiyi resmen kabul etmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun fiilen varlığını sona erdiren bu anlaşmanın 7. Maddesi İtilaf Devletlerine güvenliklerini tehdit altında hissettikleri zaman gerekli gördükleri bir bölgeyi işgal etme hakkını vermektedir (Kaştan, 2019: 206). Anlaşmanın ardından kısa bir süre sonra İtilaf Devletleri bu maddeyi öne sürerek Türk topraklarını işgale yönelmiştir. Böylece;

2 Cezayir’in ilk çağdaş romanı olarak kabul görmektedir. Bkz.Akkar, a.e.,s.23.

İngilizler; Maraş, Urfa, Antep ve Musul'u

Fransızlar; Mersin, Adana ve Hatay çevresini

İtalyanlar; Antalya'dan Kuşadası'na kadar olan Ege Bölgesini

Yunanlar ise İzmir çevresi ve Doğu Trakya'yı işgal etmiştir.

Boğazlar ise İtilaf Devletlerinin ortak denetimi altına girmiştir (Budak, 1995: 87).

Mondros Mütarekesi imzalandığı zaman Musul ve çevresinde görevli Ali İhsan Paşa ile Suriye ve Şam cephesinde Yıldırım Orduları komutasındaki Mustafa Kemal Paşa'ya geri çekilme emri verilmiştir (Budak, a.g.e: 89). Ancak komutanlar bu emre direnmiştir. Mustafa Kemal Paşa Harbiye Nezaretine emrin kanunsuz olduğunu belirtmiş diğer yandan da birliğindeki silahların düşman kuvvetlerinin eline geçmemesi için halka dağıtmıştır. Dağıtılan bu silahların bir kısmı daha sonra Anadolu'daki düşman direnişine karşı kullanılmıştır. Bir kısım silah ise İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde Enver Paşa liderliğinde kurulan gizli bir teşkilat olan "Teşkilat-ı Mahsusa" (Güneş, 2013: 103) tarafından daha güvenli görülen Doğu Cephesine taşınmıştır. Bu dönem Teşkilât-ı Mahsusa'nın Anadolu ve Rumeli bölgelerinde işgalci güçlere karşı bir direnişi mevcuttur.

15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edilmesi ve Türk halkına büyük zulüm uygulanmasının ardından 21 Haziran'da Mustafa Kemal, Ali Fuat Paşa, Kazım Karabekir, Refet Paşa ve Rauf Bey Amasya'da bir araya gelerek Amasya Tamimini yayımlamıştır (Yenal, 2023: 87-88). Amasya Tamiminde, ulusal bağımsızlığın yalnızca ulusun azim ve iradesi ile sağlanabileceği vurgulanmış ve millî bir direnişin elzem olduğunu belirtmiştir (Karakoç, 2019). Ülke çağında silahlı direnişler sürerken 4 Eylül 1919 tarihinde yurdun dört bir yanından delegelerin katılımıyla Sivas'ta bir kongre toplanmıştır. Sivas Kongresinde genel seçimler yapılan kadar İstanbul'daki Hükümet ile irtibatın kesilmesi ve ülkede yeni bir siyasi ve idari yapı inşası için temeli Erzurum Kongresi'nde atılan "Heyet-i Temsiliyenin" kurulmasına karar verilmiştir (Atatürk Ansiklopedisi).

Kurtuluş Savaşı'nda Doğu Cephesinde, silahlarını bırakmayan Kazım Karabekir Paşa komutasında Türk birlikleri Ermenileri büyük bir yenilgiye uğratmıştır. Ardından ise Kızıl Ordu Ermenistan'ı işgal etmiştir. Neticede 16 Mart 1921 tarihinde Ruslarla Moskova anlaşması imzalanmıştır. Bu Anlaşma Kurtuluş Savaşında İstanbul Hükümeti varlığına rağmen Ankara Hükümeti ile yapılan uluslararası anlaşma olması hasebiyle oldukça önemlidir (Moskova Anlaşması). Diplomatik açıdan bu denli önemli anlaşma ile Doğu Cephesi kapanmış buradaki birlikler ve askeri malzemeler daha büyük tehdit arz eden Batı Cephesine transfer edilmiştir.

Batı Cephesinde ise ilk dönemde Ali Fuat Paşa önderliğindeki kuvvetler Yunanlılara karşı mücadele etmiştir. Mücadelenin devam eden sürecinde Ali Fuat Paşa'nın Moskova Elçisi olarak görevlendirilmesinin (Erdal, 2023: 25) ardından

Batı Cephesinin kuzeyinde Miralay İsmet Bey, güneyinde ise Miralay Refet Bey görevlendirilmiştir (Dönmez, 2012: 253). Kurtuluş Savaşı'nın Batı Cephesinde Ocak 1921'de Birinci İnönü Muharebesi, Mart 1921'de ise İkinci İnönü Muharebesinin (Çakır, 2021: 178-180) Türkler için zaferle sonuçlanmasıyla bölgede Yunan ilerleyişinin önüne geçilmiştir. Bu zaferler askeri alan haricinde siyasi olarak da millî mücadeleyi güçlendirmiştir. 23Ağustos- 13 Eylül 1921 tarihleri arasında meydana gelen "Sakarya Meydan Muharebesi" sonucunda ise Yunanlılar yine bozguna uğratılmıştır. Savaştaki başarıları dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa'nın rütbesi mareşalliğe yükseltilmiş ve ayrıca "Gazi" unvanı almıştır (Kara Harp Okulu İnternet Adresi). Diğer yandan Dumlupınar Meydan Muharebesi ile Yunan ordusu kesin bir yenilgiye uğratılmış ve işgal sonlandırılmıştır (Erkan, 2022: 263).

Güney Cephesinde millî kuvvetler Fransız lejyoner birlikleriyle karşı karşıya gelmiştir. 12 Şubat 1920 tarihinde Maraş'ta Sütçü İmam önderliğindeki birliklere düşman askeri yenik düşmüştür. 11 Nisan 1920'de ise Urfa'da Ali Saip Bey komutasındaki direnişçiler Fransızları şehirden püskürtmüştür. Neticede iyice zayıflayan Fransa TBMM ile Ankara Anlaşmasını imzalayarak işgal ettiği bölgelerden çekilmek zorunda kalmıştır. Diğer yandan Musul ve çevresinde ise Türk millî kuvvetleri İngilizlerle mücadele etmiştir. Boğazlara kuvvetlerinin bir kısmını göndermek zorunda kalan İngiliz Birlikleri bölgede Özdemiş Bey komutasındaki birlikler karşısında yenik düşmüştür.

Her üç cephede de başarıyla neticelenen millî kuvvetlerin direnişinden sonra Çanakkale Boğazında bulunan İngilizlerin geri çekilmesi için bir mütareke verilmiştir. Bazı İngilizler bu ultimatoğa karşı çıkmıştır. Ancak Birleşik Krallık'ta Lloyd Goerge hükümetinin düşmesinin ardından 11 Ekim 1922 tarihinde Ankara Hükümeti ve Birleşik Krallık arasında Mudanya Ateşkes Anlaşması imzalanmıştır (İnönü Vakfı). Mudanya Ateşkesi sonrasında 1 Kasım 1922'de TBMM, saltanatı kaldırarak İstanbul Hükümetinin varlığına son vermiştir. Böylece 20 Kasım 1922 tarihinde toplanan Lozan Barış Konferansına Ankara Hükümeti temsilcileri İsmet Paşa, Sağlık Bakanı Dr. Rıza Nur, Maliye eski Bakanı Hasan Saka gibi isimlerin yer aldığı otuz üç kişi katılmıştır (Kodal, 2006: 217). Zorlu geçen müzakerelerin ardından 24 Temmuz 1923'te Türk delegasyonu Misak-ı Millî olarak tanımlanan sınırların içindeki büyük bir alanda Türk egemenliğini kabul ettirmiştir (Kodal, 2006: 240). 29 Ekim 1923 tarihine gelindiğinde ise Türk millî direnişçilerinin zaferleri Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ilanıyla taçlanmıştır. Kurulan cumhuriyetin ilk cumhurbaşkanı ise Mustafa Kemal Atatürk olmuştur.

Kurtuluş Savaşının bel kemiği ve yön veren olgunun Türk milliyetçiliği olduğunu söylemek mümkündür. Türk milliyetçiliğinin temel amacı Türk toplumunun kültürel, sosyal ve siyasi bütünlüğü içerisinde yaşayarak dil, tarih, kültür ve kimlik unsurlarını koruyup geliştirmesidir. Diğer yandan ise Türk milliyetçilerinin büyük bir kısmının ülküsü Türkiye'nin milliyetçi temellerde yükselen ulusal bir devlet

olmasıdır. Bu minvalde Kurtuluş Savaşı sırasında Türk milliyetçiliği Türk milletinin bağımsızlığının ve birliğinin sağlanması için mücadele etmiştir. Liderliğini Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı dönemin Türk milliyetçiliği bu amaçlar doğrultusunda hem bağımsızlık mücadelesi sırasında hem de bağımsızlık zaferinin ardından milliyetçi bir devletin inşası için çeşitli politika ve reformlar üzerinde çalışmıştır. Bu politika ve reformları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Atatürk ve yoldaşları bağımsızlık mücadelesinde Türk milliyetçiliğini öne çıkarmıştır. Cumhuriyetin kurulması sonrasında da Türk toplumunun birliği ve devletin bütünlüğü için Türk milliyetçiliği güçlendirmek için Türk tarihini, kültürünü ve dilinin araştırılması ve geliştirilmesine yönelik çabalar sarfedilmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda Atatürk, Türk tarihini öğretmek amacıyla, Türk Tarih Kurumu'nu kurmuştur. Türk tarihi, Türk kültürü ve dilinin öğretimini sağlamak amacıyla, okullarda Türkçe dersleri verilmeye başlanmıştır. Ayrıca Atatürk, Türk kültürünün öğretilmesi amacıyla, Türk Kültürü Enstitüleri'ni kurulması için çalışmaları başlatmıştır.

Güçlü bir ulus devlet için milliyetçi bir eğitim sistemi elzem görülmüştür. Bu nedenle bilhassa Türk gençliğinin Türk tarihi, kültürü ve dilini öğrenmesi teşvik edildi.

Diğer yandan Atatürk Türk ulusunun muasır medeniyetler seviyesinin üzerine çıkmasını da büyük bir hedef olarak belirlemiştir. Bu nedenle Türk halkının sosyal yapısı ve yaşam tarzlarını değiştirmek için birtakım milliyetçi sosyal reformlar da gerçekleştirilmiştir. Bilhassa Türk kadınının siyasi hakları, sosyal ve ekonomik statülerinin yükseltilmesine yönelik reformlar bu alandaki çalışmaların başında gelmektedir.

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomisinin güçlendirilmesi için de millî bir ekonominin oluşturulması önemsenmiştir. Bu kapsamda Atatürk sanayileşmeyi teşvik ederken diğer yandan da tarımın modernize edilmesi için büyük çabalar sarf etmiştir.

Cumhuriyetin ilanının hemen ardından Atatürk Türk kültürü ve sanatının teşvik edilmesi konusuna da büyük önem vermiştir. Bu kapsamda Türk operasının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca Türk folklorunun öğretilmesi amacıyla Türk Halk Bilimi Enstitüsü ve Ankara Devlet Konservatuvarı kurulmuştur (Atatürk Ansiklopedisi, Ankara Devlet Konservatuvarı).

Yukarıda özetlenen Türk ulusal kurtuluş mücadelesi ve sonrasında güçlü bir ulus devletin inşasının temel itici gücü olan Türk milliyetçiliği ve edebiyat arasında güçlü bir bağ kurulmuştur. Türk milliyetçiliğinin amaçlarını ve ideallerini yansıtmak, Türk gençliğinin milliyetçi duygularını geliştirmek ve Türk kültürünün tanıtılmasını sağlamak için edebiyat etkili bir argüman olarak kullanılmıştır. Türk millî edebiyatı Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bir kısmının İtilaf devletleri tarafından işgal edildiği ve çeşitli isyan ve karışıklıkların yaşandığı bir dönemde oluşmaya başlamıştır.

Bütün yönlerden kuşatıldığı neredeyse tüm topraklarında isyanların ve karışıklıkların çıktığı bir dönemde atılır. 1911’de yayınlanan *Genç Kalemler* dergisi ile başlayan ve Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı’nın ortaya çıktığı 1923 yılına kadar devam eden bu edebî süreç “Millî Edebiyat Dönemi” olarak tanımlanmaktadır. Bu edebî dönemin başlıca temsilcileri; Mehmed Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Canip Yöntem’dir (Dayanç, 2012: 91). Bu dönemin en önemli tartışma konusu sözlü ve yazılı anlatımlarda Türkçe kelimelerin kullanımını teşvik eden dilde sadeleştirme (Dayanç, a.g.e.: 98). Millî Edebiyat Dönemi konularının vatan, batı karşıtı millî, hamasi olması bu akımın büyümesinde en temel faktördür (Okay, 2005: 72-74).

Atatürk’ün 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıkışı millî mücadelenin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Anadolu ajansı, 17 Mayıs 2020). Bu nedenle millî edebiyatın 19 Mayıs 1919’dan Cumhuriyet’in kurulduğu 1923 yılına kadarki döneminin adı Millî Mücadele/Kurtuluş Savaşı edebiyatı olarak anılmaktadır. Dönemin edebî eserlerine ilham kaynağı olan İstanbul Mitingleri’nin hiç kuşkusuz önemli bir yeri vardır. Önce İstanbul’un (13 Kasım 1918) ardından İzmir’in (15 Mayıs 1919) işgali, edebiyatçıların öncülük ettiği ve halkın yoğun ilgi gösterdiği İstanbul Mitingleri ile protesto edildi. Bu mitinglerde Fatih mitingine yazar Halide Edip Adıvar, Üsküdar mitinginde şair Talât Bey, Kadıköy Mitingi’nde ise yine Halide Edip, Hüseyin Suat Bey, Ahmet Kemal Bey gibi isimler okudukları şiirlerle halkta millî duyguları canlandırmışlardır. En kapsamlı miting ise İzmir’in işgalini protesto amacıyla 23 Mayıs 1919’da Sultanahmet Meydanı’nda düzenlenmiştir. Bu mitingde ise Mehmet Emin Yurdakul ve Halide Edip Adıvar kalabalık bir kitleye hitap etmiştir (Durmuş, 2017: 168-169). Bu mitinglerde konuşan edebiyatçıların hamasi ve coşkulu konuşmaları daha sonraki tarihlerde edebî eser haline getirilmiştir. Örneğin Attilâ İlhan’ın “*Dersaadet’te Sabah Ezanları*” (1981), Ayla Kutlu’nun “*Bir Göçmen Kuşu*” O (1985) ve Emine Işınsu’nun “*Cumhuriyet Türküsü*” eserleri bu mitinglerden etkilenerek kaleme alınmıştır (Durmuş, a.g.e.:173-176).

Millî Mücadele Dönemi’ndeki en bilinen isimler Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin ve Halide Edip Adıvar’dır (Ünalın-Özer, 2018:261). Halide Edip’in 1923 tarihinde basılan ünlü “Ateşten Gömlek” adlı eserinde Kuvayı Millîye güçleri ve onlara karşı ayaklanan yerli çeteler işlenmiştir (Gündüz, 2007: 141-142). Halide Edip eserlerinde yaşanan olumsuz olayları, işgalleri, ihanetleri işlemiş, buna karşılık kötümser olmamış, geleceğe ümitle bakmıştır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu ise Millî Mücadele dönemine yakından şahitlik edip Mustafa Kemal ile tanışıklığı olan bir yazardır (Karaosmanoğlu, 1964). Bu dönemde edindiği gözlemlerin de etkisiyle hikâye, roman ve anıları kendine has edebî üslubuyla kaleme almıştır. *Yaban* (1932), *Kıralık Konak* (1922), *Sodom ve Gomora* (1928) ve *Bir Sürgün* (1937) Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun en bilinen eserlerindedir.

Millî Mücadele dönemi şiirlerinde halka moral vermek ve milletin direncini arttırmak gayesi ile tarih şuuru, vatan sevgisi işgallerin yarattığı hüznün ve cephelerde

verilen mücadele ve kahramanlıklar işlenmiştir. Millî şair Mehmet Akif Ersoy'un "Çanakkale Şehitlerine" (MEB İnternet Sayfası M. Akif Ersoy Eserleri), Mehmet Emin Yurdakul'un "Cenge Giderken" (Şiir Parkı), Yahya Kemal'in "Akıncılar", Faruk Nafiz'in "Ah İzmir!" ve Halide Nusret'in "İstiklal Şehitlerine" adlı şiirleri bu dönemde kaleme alınmış şiirlerden başlıcalarıdır (Edebiyat ve Sanat Akademisi).

Sonuç olarak, Türk ulusal bağımsızlık mücadelesi sırasında ve sonrasında, edebiyat Türk milliyetçiliğinin önemli bir parçası olarak ortaya çıkmış ve dönemin şartlarında halkın moralini yükseltmek, millî duyguları coşturmak ve en önemlisi de gelecek kuşaklara bu mücadeleyi tanıtmak için çok sayıda eser yazılmıştır.

SONUÇ:

Türk ve Cezayir millî mücadelelerinin her ikisi de bağımsızlık ve kendi kaderini tayin etme arzusuyla karakterize edilmiştir. İki mücadele arasında önemli benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. En önemli benzerliklerden birisi hem Türkiye'nin hem de Cezayir'in sömürgecilik mirası ve toplumları üzerindeki etkisini ortadan kaldırmaya yönelik çabasıdır. Her iki ülkede de kendi ulusal kimliklerini ortaya koyma ve eski sömürgecilerin kültürel ve siyasi etkilerinden kurtulma ihtiyacı vardı. Bir diğer benzerlik de edebiyatın hem Türk hem de Cezayir millî mücadelelerinde önemli bir rol oynamasıdır. Edebiyat, işgalci güçlere karşı bir direniş ile ulusal birlik ve kimliği iletme aracı olarak kullanılmıştır.

Diğer yandan iki mücadelenin nitelikleri arasında farklılıklar da mevcuttur. Örneğin Türkiye'nin nispeten erken bir tarihte, 1923'te bağımsızlığını elde etmesine karşı, Cezayir'in bağımsızlığı 1954'ten 1962'ye kadar çok daha uzun ve daha şiddetli bir mücadele sonrasında mümkün olmuştur. Diğer bir fark ise, Türkiye'nin millî mücadelesi daha çok seküler, Batı tarzı bir ulus inşa etmeye odaklanırken, Cezayir'in mücadelesi daha çok Arap ve İslamî kimliğini geri kazanmaya odaklanmıştır.

Hem Türk hem de Cezayir millî mücadele sürecinde edebiyat, ulusal kimliğin şekillenmesinde ve bağımsızlık mücadelelerinin ideallerinin desteklenmesinde etkili olmuştur. Edebi eserler baskıcı rejimlere karşı bir direniş aracı olarak ve ulusal birlik ve kimliği teşvik etmenin bir aracı olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu süreçlerde edebiyat, kamuoyunu şekillendirme, farkındalık yaratma ve siyasi ve sosyal değişime ilham vermede güçlü bir araç olarak hizmet etmiştir.

Türk millî mücadelesinde edebiyat, ulusun kimliğini şekillendirmek ve modern, laik ve birleşik bir Türk ulusu yaratma ideallerini desteklemek için güçlü bir araç olarak kullanılmıştır. Türk milletinin kimliğinin şekillenmesinde edebiyatın önemi kabul edilerek millî bir edebiyatın geliştirilmesi teşvik edilmiştir. Bu millî edebiyat, modern, laik ve birleşik bir Türk ulusu fikrinin yaygınlaştırılmasında, kamuoyunun şekillenmesinde, siyasi ve toplumsal değişimin esinlenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Cezayir millî mücadelesinde de edebiyat, ulusal bağımsızlığın milliyetçi duyguların inşasında âdeta bir çimento işlevi görmüştür. Ülkenin Fransa tarafından sömürgeleştirilmesiyle geçen uzun tarihi, Cezayir'in bağımsızlık mücadelesinin siyasi ve kültürel karmaşıklıklarını yansıtan zengin bir edebi gelenek üretmiştir. Hem Arapça hem de Fransızca Cezayir edebiyatı, Cezayir halkının mücadele ettiği zorluklar hakkında farkındalık yaratmak ve siyasi ve sosyal değişime ilham vermek için güçlü bir araç olarak kullanılmıştır. Cezayir'in bağımsızlık mücadelesi konusunda kamuoyunun şekillenmesinde ve farkındalık yaratılmasında önemli rol oynayan edebiyat, aynı zamanda baskıcı Fransız rejimine karşı bir direniş aracı olarak da kullanılmıştır.

Extended Abstract:

National struggles for independence and liberation constitute pivotal events in the histories of nations, shaping their socio-political identities and cultural narratives. This study comparatively examines the roles of literature in fostering national identity and consciousness during the independence struggles of Türkiye and Algeria. Both nations went through long and arduous periods of resistance for the attainment of sovereignty, characterised by common values such as determination, national consciousness and the pursuit of independence. In this context, literature emerged as a vital medium to mobilise societies and strengthen national sentiments. The aim of this research is to elucidate the transformative impact of literature during these historical periods and its contributions to the construction of collective identity and national unity.

The primary research question investigates how literature influenced the formation of national identity and consciousness in Türkiye and Algeria during their respective independence movements. The hypothesis posits that literature served as a crucial tool not only for resisting colonial powers but also for promoting national unity and pride by highlighting historical heroes, symbolic narratives, and cultural motifs. Through a qualitative content analysis of literary works produced during these periods, the study identifies the shared and distinct ways literature contributed to societal transformation in both countries.

The findings reveal that in Türkiye, literature was instrumental in advancing the ideals of the Republic and reinforcing Atatürk's vision of a unified, modern nation-state. Turkish authors, poets, and intellectuals employed literary tools to celebrate historical achievements and motivate the public toward embracing republican ideals. Similarly, in Algeria, literature, produced in both Arabic and French, reflected the complexities of its colonial past and independence struggle. It has been demonstrated that Algerian authors employed literature as a medium to elevate awareness concerning socio-political circumstances, galvanise resistance, and conceptualise a future unencumbered by colonial subjugation. A salient finding of this study pertains to the pivotal role of Sufi spiritual leaders in the evolution of Algerian nationalism, and the cultural significance of poetry in the nurturing of Arab nationalism.

The study concludes that literature played a dual role in both nations: as a medium of resistance against occupying forces and as a catalyst for building national identity and unity. Despite differences in their cultural and historical contexts, the literary movements in Türkiye and Algeria share remarkable parallels in their contributions to political and societal revolutions. These findings underscore the enduring relevance of literature in shaping collective memory and identity during times of national transformation.

KAYNAKÇA:

- ABDELMU'TI, Afaf (2003) . Hadıru'r-Rivayet Fi'l- Mağribi'l- Arabi, Tunus: Daru'l-Mearif.
- BUDAK, Mustafa (1995). "Mütareke döneminde itilaf devletlerinin müdahaleleri (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919)." İlmî Araştırmalar, 5, s.81-105.
- ÇAKIR, Gül (2021). "Millî Şef Dönemi Ulusal Basında İnönü Zaferlerinin Yıldönümleri (1938-1950)". Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, 175-190.
- DAYANÇ, Muharrem (2012), "Millî Edebiyat dönemi, Milliyetçi Edebiyat ve Millî Edebiyat Kavramı Üzerine Düşünceler" Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(1), 91-103
- DEMİR, Hamit (2018). "Libya'da Tasavvufî Hayat (Senûsiyye Tarikatı)." Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, no. 42, s.160-66.
- DÖNMEZ, Elif (2012). " Mondros Ateşkes Antlaşması'nın Millî Mücadele'ye yansımaları." Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, s.253.
- DUMAN, Harun (2018). "Savaş Edebiyatı". Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,58 (1), 99-110.
- DURMUŞ, Gökay (2017), "İzmir'in İşgalini Protesto Amacıyla İstanbul'da Düzenlenen Mitinglerin Türk Romanındaki Yankıları", s.165-168.
- EN-NESSÂC, Seyyid Hamid (1985). Bânûrâma'r-Rivâyeti'l-'Arabiyyeti'l-Hâdîşe,
- ERDAL, Burcu Özcan (2023) "General Frunze'nin Türkiye Ziyareti ve 1922 Türkiye-Ukrayna Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması", Türk Dünyası Araştırmaları, 135(266), s. 21-42.
- ERKAN, Mehmet Sedat (2022) "Türk Tarihinde Bir Dönüm Noktası, Büyük Taarruz ve 30 Ağustos Başkomutan Meydan Muharebesi", 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum ,11:32, s.243-271.
- FIRAT, Melek (2009), "Soğuk Savaş Sonrasında Fransa'nın Dış Politikası", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64(01), s.115-163.
- FOIS, Marisa (2016). "Identity, Politics and Nation: Algerian Nationalism and the 'Berberist Crisis' of 1949" British Journal of Middle Eastern Studies, 43.2
- GHOCHÉ, Ralph (2019). "Catholicism, assimilation, and civic identity in France and Algeria.", Daniel Coslett (Ed.), "Neocolonialism and Built Heritage, Routledge
- GÖKGÖZ, Turgay (2018). Bağımsızlık Sonrası Cezayir'de Edebi ve Kültürel Çevre (1962-2016), Yayımlanmış doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- GUİLLAUME, Isabelle. (2021). Présentation. L'insurrection kabyle de 1871. Représentations, transmissions, enjeux identitaires en Algérie et en France. Études françaises, 57(1), 5-10.

- GÜNDÜZ, Osman(2007), “Yakın Dönem Tarihsel Romanlarda Çatışma Alanları Ve Tarihsel Romanların Ulusal Kimlik Edinmedeki Rolü”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 14:35, 135-156
- GÜNEŞ, Gönül (2013), “Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri.” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi 29.85 (2013), s.103.
- ISMAİL, Larbi, (2024). Poverty in the policy of the French colonial administration between the two wars (1919-1939) and its social effects in the countries of the Maghreb. Journal El-Baheth in Human and Social Sciences Volume15 Number, 148-159.
- JESUS, Carlos Echeverría (2004). “The Algerian armed forces: national and international challenges.” Mediterranean & Arab World/Defence & Security, (8), s.105-138.
- KARAKOÇ, Ercan (2019). “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I: Kongreler Dönemi: Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki Faaliyetleri, Samsun'a Çıkışı, Genel-geler ve Kongreler.”,
- KARAOSMANOĞLU, Y.Kadri (1919). “Harp ve Edebiyat”. Büyük Mecmua, nşr:15, 13 Teşrin-i Sani/ Kasım.
- [HTTPS://ACİKERİSİM.GELİSİM.EDU.TR/XMLUI/BİTSTREAM/HANDLE/11363/1721/HAFTA08_\(ATA1-TR\)_EKARAKOC.PDF?SEQUENCE=6](https://acikerisim.gelisim.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11363/1721/hafta08_(ata1-tr)_ekarakoc.pdf?sequence=6) (Erişim: 27.10.2024).
- KARASU, Kamil (2020). Cezayir Arap Romanının Doğuşu ve Gelişimi (1962-1992), Yayınlanmış doktora Tezi , Ankara Üniversitesi
- KAŞTAN, Yüksel (2019), “Mondros Ateşkes Antlaşması'nın Alman Basınında Yansıması (Ekim-Kasım 1918 Tarihileri Arasında)”, Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(12), 189-211.
- KHELİFA, Samiha (2014). “Cezayir'in İşgal Döneminde Edebiyat, Estetik ve Tarih”, III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, Sakarya, , s. 104.
- KODAL, Tahir (2006), “Lozan Barış Antlaşması ve Türk kamuoyu”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 22(64-65-66), s.215-244.
- KÖSE, Kadir (2019). *Afrika Tasavvuf Araştırmaları*. İstanbul:Kalem Yayınevi.
- LASHEB, Mohammed, ve Mecherki Lasheb (2020), “Maupassant revisité L'Algérie, blancheur et tourments Maupassant revisited Algeria, whiteness and torment”, Revue Ichkalat, 9:4, s. 550-565
- MAAMRİ, Malika Rebai (2009). “The syndrome of the French Language in Algeria.” International Journal of Arts and Sciences 3(3), s.77-89.
- MEİSAMİ, Julie Scott, & Starkey, Paul (Ed.). (1998). Encyclopedia of Arabic Literature (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203020425>
- MIRAGLIA, Anne-Marie (2017), “De l'écriture journalistique à l'écriture romanesque: la conquête de l'Algérie e chez Assia Djebar.” Çedille, Revista de Estudios Franceses 13

- MORİTZ, Feichtinger (2017). “‘A Great Reformatory’: Social Planning and Strategic Resettlement in Late Colonial Kenya and Algeria, 1952–63.” *Journal of Contemporary History* 52.1.
- NÂDİYE, Fâyize (2021) Devru’l-Edebi fi Te’cici’s-Sevreti’l-Cezairiyyeti, NAM, Mehmet . «İşgalden İstiklale Cezayir» *Tarih Dergisi*, (55), s.155-187.
- OKAY, Orhan, “Millî Edebiyat Akımı”, TDV İslam Ansiklopedisi, s.72-74.
- PALAJ, Dino. (2014). *Islam and the Politics of Assimilation in French Colonial Algeria*. In *African Culture and Global Politics*, Routledge.
- SAMERS, Michael (1997).”The Production of Diaspora: Algerian Emigration from Colonialism to Neo-Colonialism (1840–1970)”, *Antipode* 29.1
- THOMAS, Martin, ve Pierre Asselin (2022).”French Decolonisation and Civil War: The Dynamics of Violence in the Early Phases of Anti-colonial War in Vietnam and Algeria, 1940–1956.” *Journal of Modern European History*, 20.4, s.513-535.
- TODD, David (2011). “A French imperial meridian, 1814–1870.” *Past and Present* 210.1, s.155-186.
- TÜRKMEN, Zekeriyya (2000). 30 Ekim 1918 Tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına Göre Türk Ordusunun Kuruluş Ve Kadrosuna Bir Bakış. OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 11(11), 615-632.
- USTA, İbrahim (2012). “İbrahim El-Yazıcı ve en-Nahdatu’l-Edebi’l Arabî”. *Turan-Sam*, 4 (13),21-27, Kış.
- ÜNAL, Yenal (2023). Refik Halit Karay’ın Kaleminden İzmir’in İşgalinin Değerlendirilmesi. *Tarih ve Günce*, (12), 75-92.
- ÜNALAN, Duygu (2018). “Millî Mücadele Dönemi Yazarlarından Halide Edip Adivar, Reşat Nuri Güntekin ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Romanlarının Popüler Kültür İçerik Özellikleri Bağlamında Güncellenmesi”, *Folklor/Edebiyat*, 24(95), s. 261-278.
- ÜNALAN, Duygu ve Ömer Özer (2018) “Millî mücadele dönemi yazarlarından Halide Edip Adivar, Reşat Nuri Güntekin ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun romanlarının popüler kültür içerik özellikleri bağlamında incelenmesi”, *Folklor/Edebiyat*, 24(95), s.261-278.
- VÂSÎNÎ, el-A‘rac (1986). *el-Usulu’t-Tarihiyye li’l-Vakı’iyyeti’l-İştirakiyye fi’l Edebi’r-Ruvai’l-Cezairi*.
- WALL, Irwin M. (2001). “Pierre Mendès France face au problème algérien: une attitude moderne?.” *Matériaux pour l’histoire de notre temps*, 63(1), s. 13-22.
- YAŞLAK, Sevda (2014). *Abdulhamid B. Haddûka ve Ğaden Yevm Cedid Adlı Romanı*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- YEFSAH, Mohammed (2013). “Lounès Matoub et ses chansons: l’Algérie embrasse le cœur, l’Algérie attise la raison”, *Nouvelle Revue Synergies Canada*, 6, s.1-10.

- “Ankara Devlet Konservatuvarı”, Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ankara-devlet-konservatuvvari> (Erişim:29.10.2024).
- “Ankarave Bir Milletin Şahlanışı”, Kara Harp Okulu, https://kho.msu.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/ankara.html (Erişim:30.10.2024)
- “Cenge Giderken”,Şiir Parkı, <https://www.siiirpar-ki.com/kahramanlik13.html> (30.10.2024)
- “Cezayir’in 132 yıllık Fransız zulmünden kurtulduğu gün”, TRT Haber 1 Kasım 2022, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/cezayirin-132-yillik-fransiz-zulmunden-kurtuldugu-gun-720000.html> (Erişim Tarihi:29.10.2024)
- “Du C.R.U.A. au G.P.R.A.”, Le Monde, 20 Mart 1962, https://www.lemonde.fr/archives/article/1962/03/20/du-c-r-u-a-au-g-p-r-a_2346316_1819218.html (30.10.2024)
- “Heyet-i Temsiliye”, Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/heyet-i-temsiliye/> (Erişim:26.10.2024).
- “Kurtuluş Savaşı Edebiyatı”, Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kurtulus-savasi-edebiyati/> (Erişim: 29.10.2024).
- “MehmetAkif Ersoy Eserlerinden”, <https://www.meb.gov.tr/istiklalmarsi/mehmetakifersoy/Eserleri/Eserlerinden> (30.10.2024)
- “Millî Mücadele Dönemi Şiiri Şairler ve Dergiler”, <https://www.edebiyatvesanatakademisi.com>, (Erişim: 28.10.2024).
- “Millî Mücadele›nin ilk adımı 101. yılında”, Anadolu ajansı, 17 Mayıs 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/millî-mucadelenin-ilk-adimi-101-yilinda-/1843797> (Erişim: 30.10.2024).
- “Moskova Antlaşması”, <https://antlasmalar.com/moskova-antlasmasi> (Erişim Tarihi: 27.10.2024).
- “Mudanya Ateşkes Antlaşması ve İsmet Paşa”, İnönü Vakfı, <https://www.ismetinonu.org.tr/mudanya-ateskes-antlasmasi-ve-ismet-pasa/> (Erişim:29.10.2024).
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (1964), “Atatürk’ün İnsanlığı”, Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından 10 Kasım 1963 tarihinde Türk Tarih Kurumu tarafından düzenlenen Atatürk’ü Anma Töreninde yapılan konuşma, Atatürk Konferansları I, Türk Tarih Kurumu. https://ata.msb.gov.tr/Content/Upload/Docs/ataturkun_insanligi.pdf (Erişim: 30.10.2024).

İKİ TARAFLILIK VE ÇOK TARAFLILIK EKSENİNDE LATİN AMERİKA'NIN AFRIKA İLE İLİŞKİLERİ

LATIN AMERICA'S RELATIONS WITH AFRICA IN THE AXIS OF BILATERALISM AND MULTILATERALISM*

Ceren URCAN**

Öz: Yaşadıkları kolonyal geçmişleri ve uzun yıllar sürdürmüş oldukları bağımsızlık mücadeleleri açısından benzer süreçlerden geçmiş olan Latin Amerika ve Afrika bölgeleri geçmişin izlerini halen taşımaktadırlar. Gerek bölge içerisinde gerekse uluslararası sistem içerisinde geliştirdikleri ilişkiler de geçmişten çıkarılan derslerle ve dayanışma temelinde kurulan ilişkilerle daha güvenli bir zeminde kurulmaktadır. Bu çalışmanın amacı Latin Amerika'nın Afrika ile olan ilişkilerini iki taraflılık ve çok taraflılık kavramları üzerinden ele alarak ilişkilerin belirleyicisi olan değişkenleri tespit etmektir. Diplomatik temsilciliklerin açılması, ülkeler arasında anlaşmaların imzalanması şeklinde gerçekleştirilen temel diplomatik faaliyetler bölge ülkeleri arasındaki ikili ilişkilerin genel seyrini ortaya koymakla birlikte iki bölge arasındaki ilişkileri açıklamakta yeterli değildir. Çok taraflı bir zeminde gerçekleştirilen iş birliği faaliyetleri ve bölgelerarasında kurulan ittifaklar ilişkilerin genişlemesine ve derinleşmesine katkı sağlamıştır. Çok taraflı kuruluşlar, uluslararası örgütler, bölgesel temelli kuruluşlar, sivil toplum ve bizzat hükümetler iki bölge arasındaki ilişkilerin aktörleri olsalar dahi ilişkilerin felsefesinde Güney- Güney iş birliğinin sunduğu bakış açısı olan dayanışma ve iş birliği yatmaktadır. Küresel sistemde etkin bir şekilde var olabilmek için uluslararası platformlarda ortak hareket edebilmek ve kalkınmaya yönelik ekonomik, siyasi, sosyal, askeri, kültürel parametreleri de içeren kapsamlı bir bakış açısına sahip olmak ve dayanışma ve iş birliği temelinde geliştirilen ilişkiler iki bölgeyi birbirine yakınlaştırmaktadır. Bu sebeple ilişkilerin pragmatizmi ise tek taraflı değil çift taraflıdır.

Anahtar Kelimeler: Latin Amerika, Afrika, iş birliği, çok taraflılık, iki taraflılık

Abstract: Latin American and African regions, which have gone through similar processes in terms of their colonial past and long-standing struggles for independence, still bear the traces of the past. The relations they develop both within the region and within the international system are established on a more secure basis with the lessons learned from the past and with relations established based on solidarity. The aim of this study is to examine Latin America's relations with Africa through the concepts of bilateralism and multilateralism and to identify the variables that determine the relations. Although the basic diplomatic activities carried out in the form of opening diplomatic missions and signing agreements between countries reveal the general course of bilateral relations between the countries in both regions, it is not sufficient to explain the relations between the two regions. Cooperation activities carried out on a multilateral basis and alliances established between the regions have contributed to the expansion and deepening of relations. Although multilateral institutions, international organizations, regional-based organizations, civil society and governments themselves are the actors in the relations between the two regions, the philosophy of relations is based on solidarity and cooperation, which is the perspective offered by South-South Cooperation. The aim of being able to exist effectively in the global system, to act together on international platforms and to have a comprehensive perspective that includes economic, political, social, military and cultural parameters for development, and the relations developed based on solidarity and cooperation bring the two regions closer together. For this reason, the pragmatism of the relations is not one-sided but two-sided.

Keywords: Latin America, Africa, cooperation, multilateralism, bilateralism

* Geliş Tarihi: 11.10.2024, Kabul Tarihi: 21.12.2024. DOI: 10.54132/akaf.1564550

** Ceren Urcan, Dr. Arş. Gör. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi e-mail: ceren.urcan@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4720-1788

Giriş

Latin Amerika ve Afrika, bölge içi siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel çeşitliliğin belirgin olduğu coğrafyalardır. Bölge içi farklılıkların yanı sıra iki bölge arasındaki farklılıklar da ilişkileri geliştirmenin önünde bir engel teşkil etmemektedir. Latin Amerika ülkelerinin birbirlerinden farklı yapıları, ülke içi ve bölge içi karmaşalar Afrika'nın dinamiklerini anlayabilmek adına avantaj olabilmektedir. Afrika kıtası içerisindeki ekonomik, siyasi, kültürel, dilsel, dini farklılıkları bilmek ve ona uygun şekilde politikalar geliştirmek gerekmektedir. Afrika'nın bölgesel bir birlik sağlayabilme durumu Latin Amerika'nın da kendi adına çıkarımlar yapması gereken bir başarı olarak nitelendirilmektedir ve bölge ile daha yakın iş birliği faaliyetleri gerçekleştirebilmesi iki temel zeminde mümkün kılınabilir. Öncelikle küresel problemler ve tartışmalar ile ilgili olarak aynı fikirleri paylaşarak ve Küresel Kuzey'in müdahil olmadığı sorunlar ile ilgili benzer politika problemlerine ve benzer çözümlere sahip olarak siyasi alanda yakınlık geliştirilebilir. (Ordenez, 2023) Latin Amerika'nın Afrika ile olan ilişkilerindeki yakınlığın ve uzaklığın belirleyicilerinden biri de bu sebeple Küresel Kuzey ile olan ilişkilerin seyridir. Nitekim özellikle Bağlantısızlar Hareketi sonrasında bir grup ülkenin kendi eksenini belirlemeye çalışması da Küresel Kuzey'den uzaklaşmanın sinyallerini gösteren önemli bir kırılma noktasıdır. Bu açıdan bakıldığında Latin Amerika'nın Afrika politikası farklı değişkenler üzerinden şekillenmektedir.

Latin Amerika ve Afrika arasındaki bağlantının şekillendiği tarihi ve kültürel temeller içerisinde günümüzde Amerika kıtasında bulunan Afrika diasporası da önemli bir değişkendir. Nitekim uzun yıllar boyunca Latin Amerika'da ırkçılık bir sorun olarak sosyoekonomik koşulların ana belirleyicilerinden olmuştur. 1930'lu yıllarla birlikte durum değişmeye başlamış ve bu çeşitlilik bir gurur kaynağı olarak görülmüştür. (Tulchin, 2016: 65; Sánchez, 2023) Latin Amerika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmasından önce köleliğin bu ülkelerde yaygın olması ve özellikle Afrika'dan ithal edilen kölelerin varlığı her iki bölgenin birbirine bakışını etkileyen bir unsur olmuştur. Günümüzde Afrika, kolonyalizm sonrası güçlenmeye ve o dönemin hasarlarını telafi etmeye çalışan ülkelerin olduğu ve birkaç ülkesinin de egemenlik ve dayanışma prensipleri temelinde dünyanın geri kalanındaki ezilen halklar ile etkileşimde olma fikrini benimsediği bir coğrafyadır. Bilhassa 1884-85 Berlin Afrika Konferansı'ndan sonra yoğun bir sömürü altında kalan Afrika, 1950'lerden sonra bağımsızlıklarını kazanarak kıta dışı ülkelerle ilişkiler kurmaya çalışmıştır (Daban, 2023: 847-848). Bu bölgelerden biri olarak Latin Amerika ülkeleri örnek verilebilir. Bu sebeple Afrika ve Latin Amerika arasındaki iş birliğinin söz konusu halkların ihtiyaçlarına, dayanışmalarına, mücadelelerine ve ortak kurtuluş fikirlerine yaklaşımın jeopolitik ve ideolojik bir bağlamda kurgulanması gerekmektedir. (Sánchez, 2023) Afrika ülkeleri bölgesel siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklara uğraştıkları zamanlarda Latin Amerika ülkelerinin ilişkileri geliştirme çabalarına karşı ilgisiz görünmektedirler; ancak Güney Afrika siyasi, ekonomik ve stratejik ilişkilerini geliştirerek uluslararası

arenadaki varlığını artırmak istemektedir ve bu açıdan diğer Afrika ülkelerinden farklı bir noktada durmaktadır. Bu amaç Güney Afrika'yı zaman zaman Latin Amerika ile yakınlaştırmaktadır. (Lechini, 2010: 130) İki bölge arasında tek bir faktör üzerinden şekillenmesi mümkün olmayan bu ilişkiler kurgulanırken tarihi, kültürel, ekonomik, askeri faktörler de dikkate alınarak çok yönlü bir bakış açısının geliştirilmesi gerekmektedir.

İki taraflılık ve çok taraflılık bu çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. İki taraflılığın birçok kavramsal tanımı mevcuttur. Pempel'e göre iki taraflılık iki ülkenin diğer ülkelere sağlamadıkları belirgin ayrıcalıklardır ve bu ülkelerdeki politika yapıcılarının da sorunları hükümetler arası bağlantılarla çözmeleri gerektiğini düşünmeleridir. (Pempel, 2004: 5) Bu çalışmada da iki taraflılık iki ülke arasındaki, başka ülkelerin ve aktörlerin müdahil olmadığı ilişkiler olarak ele alınmıştır. Çok taraflılığın kavramsal tanımlanmasının yapılması daha karmaşıktır. Keohane'e göre çok taraflılık geçici düzenlemeler veya kurumlar aracılığıyla üç veya daha fazla devletin ulusal politikalarını koordine etme pratiğidir. (Keohane, 1990: 731) Cox'a göre siyasi çok taraflılık ortak problemler için devletlerarasındaki sorunların çözümüne yönelik olan kurumsallaşmış iş birliği anlamına gelmektedir. (Cox, 1992: 162) Ruggie ise çok taraflılığa farklı bir bakış açısı getirerek onu uluslararası sistemi organize eden bir prensip olarak görmüştür. (Ruggie, 1992: 568) En basit anlamıyla çok taraflılık üç ya da daha fazla ülkenin olumlu ya da olumsuz olan ortak çıkarları ile ilgili konuları çözmek için bir araya gelmesidir. (Ganesan and Amer, 2010: xv) Bu çalışmada ise çok taraflılık üç veya daha fazla ülkenin ortak bir sorun veya amaç etrafında bir araya gelmelerini tanımlamaktadır. Her iki bölgenin ülkelerinin bağımsızlıklarını elde etmeleri farklı zamanlarda gerçekleşmiştir ve dolayısıyla uluslararası sistemde edindikleri yer ve geliştirdikleri bağımlılık ilişkileri de birbirlerinden farklı olmuştur. Ülkelerin gelişmişliklerine ve ekonomik büyüklüklerine göre uluslararası sistemdeki etkileri de değişmektedir. Yükselen güçlerin ve ekonomilerin baskın olduğu Latin Amerika'nın bu bakımdan dünyanın geri kalanı ile geliştirdiği ilişkiler önem arz etmektedir. Özellikle küreselleşme ile birlikte 1980'li yıllarda artarak devam eden karmaşık karşılıklı bağımlılık ilişkileri devletlerin arasındaki ilişkilerin bileşenlerini analiz etmeyi zorlaştırmıştır. Bir yandan bölgesel güç olmaya çabalayan ve diğer yandan da uluslararası siyasette norm belirleyici bir konuma gelmeye çalışan yükselen güçleri barındıran Latin Amerika'nın bu bağlamda hem gelişmeye hem de bağımlılık ilişkisi geliştirmeye açık olan Afrika ile kurduğu ilişkiler oldukça önemlidir. Bu ilişkinin temel değişkenlerini tespit etmek de bu çalışmanın ana sorunsalıdır.

Çalışmanın ilk bölümünde ilişkilerin tarihsel akışı, ilişkilerdeki durgunluk ve yakınlaşma dönemleri referans verilerek, ortaya konmuştur. 16.yy. daki köle ticaretinden günümüze kadar olan dönemde birtakım belirleyici unsurlar ve dönüm noktaları vardır. Bazı bölgesel ve uluslararası oluşumların hayata geçirilmesi, anlaşmaların imzalanması ve hatta iç politikadaki birtakım değişiklikler Latin Amerika ülkelerinin Afrika'ya olan yakınlıklarını etkilemiştir. Güney- Güney İş birliği

felsefesi özellikle 20.yy. ın ikinci yarısından itibaren ilişkilerin temel belirleyicisi olarak görülmüştür. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Afrika ile ilişkilerinin varlığı ve yoğunluğu sebebiyle Küba, Brezilya, Arjantin, Venezuela ve Meksika'nın iki taraflılık temelindeki ilişkileri ele alınmıştır. Bu bağlamda ilişkilerin temel belirleyicilerinden olan ülke ziyaretleri ve ikili anlaşmalar ikinci bölümün temel eksenini oluşturmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise çok taraflı sistemde ve bölgeler arasında tesis edilen ilişkiler ele alınmıştır. Üçlü iş birliği mekanizmaları, Güney- Güney İş birliği faaliyetleri, bölgesel ve uluslararası kuruluşlarda yer alma ve politikaları etkileyecek güce sahip olma bu bölümün temel konularını oluşturmaktadır. Çalışmanın veri kaynakları resmi açıklamalar, bilimsel çalışmalar, süreli yayınların makaleleridir. Niteliksel bir yöntem izlenerek hazırlanan bu çalışma farklı analiz düzeyleri olan devlet, bölge ve sistem üzerinden kurgulanmıştır ve analiz birimi ise iki bölge arasındaki diplomatik, ekonomik ve diğer iş birliği ilişkilerinin tümünü kapsamaktadır.

1. Latin Amerika'nın Afrika ile İlişkilerinin Temelleri

Latin Amerika ve Afrika arasındaki ilişkilerin kökeni 16. yy. da Afrika'dan Latin Amerika'ya doğru gerçekleştirilen köle ticaretine dayanmaktadır. Atlantik ötesi köle ticaretine dayanan ilişkiler, tarihsel süreçte çoğunlukla kültürel bir zeminde şekillenmiştir. Amerika'dan Afrika'ya olan proaktif yaklaşım gibi aslında Afrika'dan da Amerika kıtasına doğru bir yaklaşım vardır. (Kornegay & Landsberg, 2009: 187) İki bölge arasındaki yatay ilişkilerin başlangıcı olarak kabul edilen bu dönem sonrasında bölge ülkelerinin iç politikalarına, bölgesel ve uluslararası koşullara bağlı olarak ilişkilerde yakınlaşmalar ve durgunluklar görülmüştür. Latin Amerika ülkelerinin bağımsızlık arayışları süresince, 19. yy. boyunca iki bölge arasındaki ilişkiler çoğunlukla Avrupa ülkeleri üzerinden ilerlemiş olup 20.yy. da da Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmaya başlamasıyla ilişkilerin seyri ve yoğunluğu da değişmiştir. (Lechini, 2010: 129) Latin Amerika ülkeleri 1820'lerde emperyalizmden kurtularak bağımsızlıklarını kazanmış olsalar da neredeyse 1860'lı yıllara kadar halen kolonyalizm etkisinde olmuşlardır. Benzer şekilde Afrika ülkeleri 1960'lı yıllara kadar emperyal güçlerin etkin bir şekilde hâkimiyetindeyken Soğuk Savaş'ın bitiminden sonraki birkaç yıl boyunca da etkiler devam etmiştir. Kolonyalizm sonrası olarak nitelendirilen ve "kayıp yıllar" olarak görülen bu dönemlerin her iki bölge için de ortak özellikleri ise şiddet seviyesinin yüksek olması, siyasi istikrarsızlık, ekonomik Balkanlaşma ve ticaret karşıtı politikalarıdır. (Bates, Coatsworth, & Williamson, 2006: 11)

1969 yılında Afrika Grubu'nun ve Latin Amerika Grubu'nun BM'deki oy verme davranışlarına ilişkin olarak yapılan bir çalışmada her iki grubun üyelerini benzer oy verme davranışına iten faktörlerden birinin "ortak problemlerin varlığı" olduğu sonucuna varılmıştır. Her iki bölgenin de tarihinde ve felsefi kökenlerinde insan hakları, özgürlük ve ulusal bağımsızlık konuları oldukça önemlidir. Bu sebeple küçük ülkeleri büyük güçlerin neo-kolonyal politikalarından korumak da her iki bölgenin

ortak amacıdır. Dış pazarlara bağımlı olma, sosyal gelişmemişlik ve ekonomik gelişmenin gerekliliği Latin Amerika ve Afrika'nın uzun vadedeki ilişkisinin temel eksenlerinden olacaktır. Her iki bölgenin BM'deki toplantı gruplarının uyumunun ve birbirine olan desteğinin birkaç sebebi vardır. Az gelişmiş ülkeler olarak ortak problemleri paylaşmakla birlikte bunları da çözebilmek için uluslararası iş birliğine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu problemler onların bakış açısına göre "Soğuk Savaş" koşullarından bağımsız bir ortamda ancak çözülebilecektir. Bu bölgeler her devleti hukuki açıdan eşit kabul eder ve iç işlerine karışmama ve iç işlerinde bağımsızlık prensibini benimserler. (Saenz, 1969: 325-327) Ekonomik, siyasi ve askeri olarak kendilerinden çok daha güçlü olan diğer ülkeler karşısında aldıkları ortak pozisyon ve kendi içlerinde yaşadıkları problemlerin benzerliği bölge ülkelerini iş birliği düzleminde ilişkiler geliştirmeye itmiştir.

Latin Amerika ve Afrika siyasi ve ekonomik olarak benzer kırılmalıklara sahiptir. Kolonyalizmin hüküm sürdüğü ve bağımsızlık için savaşmak zorunda kalınan bu coğrafyalarda bağımlı ve asimetrik ilişkiler yaygındır. Sanayileşmiş ülkeler ile bağımlılık ilişkileri geliştirilmiştir. Farklı zamanlarda uygulanan yapısal uyum programlarına bağlı olarak zorluklar yaşamışlardır. 1980'li yıllardan itibaren alınan dış borçlar kalkınmayı ve demokratik istikrarı olumsuz yönde etkilemiştir. Uluslararası finansal kuruluşlar ve Dünya Ticaret Örgütü ile daha adil bir uluslararası düzen olabileceği öngörülürken sonuç bir hayal kırıklığı olmuştur. (Lechini, 2010: 131) Latin Amerika ve Afrika ülkelerinin gelişmişlikleri çoğunlukla eşitsizliklerin oluşmasına ve artmasına sebep olan kolonyal, emperyal devletler ve devlet-dışı aktörler tarafından belirlenmektedir. Sınıfların ve sınıf ilişkilerinin oluşması alt-emperyalizmden bağımsız değerlendirilememektedir ve bu ilişkiler farklı sınıflar yaratmışlardır. (Frank, 1969a; Frank, 1969b: 227-230) Latin Amerika'da uluslararası burjuvazi gibi bir sınıfı kompradorların etkisiyle daha baskın bir şekilde hissederken işçi aristokrasisi de etkisini kaybetmeye başlamıştır ve bu anlamda köylüler ve işsizler arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Otokratik rejimlere olan eğilim ve askeri yönetimlerin yoğunluğu da bu iki bölgenin benzer özellikleridir. Alt-emperyalizm ve yarı sanayileşme Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin sadece kalkınmalarını ve dış politikalarını etkilememiş ayrıca kıtadaki genel politik ekonomi dinamiklerini de şekillendirici etki yaratmıştır. (Shaw, 1979: 341-344) Zira alt-emperyal bir devlet çevrenin merkezindedir ve bölgenin en baskın devletlerindedir. Bölgesel entegrasyon sağlanırken hem bu süreçten maksimum faydayı elde eder hem de halen büyük güçlere bağlıdır. (Shaw, 1979: 348)

Güney- Güney İşbirliği'nin temelleri 1955- Bandung Konferansı ve Bağlantısızlar Hareketi'nde yatmaktadır. 1960'lı yıllara kadar çoğunlukla ekonomik alanda gerçekleştirilen iş birliği mekanizmaları bu tarihten itibaren Güney ülkelerinin ya da gelişmekte olan ülkelerin öncülüğünde daha yatay bir düzlemde ve Küresel Güney ülkeleri ile daha dengeli ilişkiler kurma amacıyla ilerlemeye başlamıştır. Bu durumda ilgili ülke grubunun Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü Kalkınma Yardımları

Komitesi'nin (OECD DAC) prensiplerine göre yapılan kalkınma yardımlarına karşı aynı duruşu benimsemelerinin de etkisi olmuştur. (Molinari, Mena, & Ghiglione, 2022: 2093) Bu iş birliğinin faaliyetleri zaman zaman geleneksel yardımlar ile karıştırılabilmektedir. Güney- Güney İş birliği temelinde gerçekleşen faaliyetler çoğunlukla talep odaklı ve siyasi birtakım koşulların da talep edilmediği faaliyetlerdir. Çok taraflı olarak kurgulanmış, Kuzey ülkelerinin ve kalkınma uzmanlarının tanımladığı şekilde standart hale gelmiş bir yardım yapısı da bulunmamaktadır. Son olarak da şeffaflığın zayıf olduğu bu iş birliği faaliyetlerinin belgelendirerek sunulmasına pek rastlanmamaktadır ve izleme ve değerlendirme süreçlerine de nadiren konu olmaktadır (Abdenur, 2018: 193). Bu mekanizma, geleneksel anlamda kalkınmakta olan ülkeler arasındaki teknik iş birliği olarak nitelendirilmekte olup deneyimleri paylaşma veya kapasite inşa etme suretiyle her türlü iş birliği faaliyetlerini de içermektedir. Zaman içerisinde kavramın içeriği de zenginleşmiş barış, güvenlik, insan hakları ve seçimler konusunda verilen destekler de bu iş birliği mekanizmasının kapsama alanına girmiştir. (the United Nations- Office of the Special Adviser on Africa, 2004: 1) Özellikle 21. yy. da Küresel Güney ülkelerinin kalkınmalarının çok önemli bir parçası haline gelen Güney- Güney The, siyasi, teknik ve ekonomik bileşenleri ile kalkınmakta olan farklı bölgelerde farklı şekillerde hayata geçmektedir. (Santander & Alonso, 2018: 1924) Güney- Güney İş birliği faaliyetlerinin hayata geçirilme zemini de heterojen bir hale gelmektedir. Kamu politikaları, kapasite inşası faaliyetleri ile ekonomik ve finansal iş birliği faaliyetleri uygulama alanlarıdır. (Molinari, Mena, & Ghiglione, 2022: 2094) Her ne kadar çerçeve olarak bu şekilde uygulansa da heterojen ve dinamik bir yapısı olan Güney ülkelerinde bu alanların faaliyete geçme şekli farklılık gösterebilmektedir. Bu çerçevede bazı ülkeler standart uluslararası kuruluşlara yoğunlaşmış iş birliklerini o yönde geliştirirken bazıları da ekonomik diplomasi faaliyetlerine ağırlık vermektedir. (Molinari, Mena, & Ghiglione, 2022: 2095) Özellikle Güney Afrika bölge ülkelerinden ayrılıp farklı liderlik özellikleri göstermesi ile birlikte Güney- Güney içerisinde önemli bir dinamik haline gelmiştir ve sonuç olarak karşılıklı faydaya dayalı bu ilişkiler hem iki taraflı hem de çok taraflı zeminde derinleşmiştir. (Lechini & Marchetti, 2021: 235)

1978 yılında Buenos Aires Eylem Planı ile Küresel Güney ülkeleri arasındaki teknik iş birliğinin gerçekleştirilmesinin ve gelişmesinin önu açılmıştır. (Molinari, Mena, & Ghiglione, 2022: 2093). Bu plan, Kuzey- Güney mantığından uzaklaşmaya başladığının, karşılıklı fayda ve ortak işler yapma zemininde daha simetrik ilişkiler geliştirildiğinin göstergesi olup bunu Küresel Güney ülkeleri arasında çok taraflı bir zeminde gerçekleştirmenin ilk gerçek girişimi niteliğindedir. (de Renzio & Seifert, 2014: 1862)

Afrika ülkeleri bağımsızlıklarını kazanmaya başladıkça ve Latin Amerika ülkelerinin de bu bağımsızlıkları tanımaya başlaması ile ilişkiler diplomatik bir zeminde gelişmeye başlamıştır (Daban, 2022: 32-33). Soğuk Savaşın bitimine kadar Küba, Kolombiya ve Arjantin, Chávez'in 1999'da seçilmesi ile de Venezuela Bağlantısızlar

Hareketi içerisinde Güney'in dayanışması için oldukça önemli rol üstlenmişlerdir. (de Souza Neto, 2018: 211) Soğuk Savaş sonrası dönemde bazı Latin Amerika ülkelerinin Afrika ile olan ilişkilerinin yoğunluğunun azaldığı söylenebilir. Arjantin, 1991 yılında Bağlantısızlar Hareketi'nden ayrılmıştır. Meksika da 1994 yılında OECD üyesi olması ile birlikte G-77'den ayrılmıştır. Farklı platformlarda Afrika ile ilişkilerini geliştirmek üzere fırsat elde edebilecekken bu şekilde Afrika ile olan ilişkilerinin yoğunluğunu azaltmışlardır. Bu durumun altında elbette ki 1990'lı yıllarda bu ülkelerin ekonomik kriz etkisinde olmaları, kaynaklarını daha seçici şekilde kullanma üzerine şekillenen politikaları ve bölgesel entegrasyonu geliştirmeye yönelik daha fazla çaba sarf etmeleri yatmaktadır. (de Souza Neto, 2018: 211) Soğuk Savaş'ın bitişi bu anlamda bir kırılma noktası niteliğindedir. Latin Amerika ülkelerinin Kuzey ülkeleri olan ilişkilerinin yoğunluğu tarihsel süreçte değişkenlik gösterse de her daim bağımsız bir dış politika çizgisi arayışında olmuşlardır. 90'li yılların sonuna doğru değişen uluslararası konjonktür ile birlikte bölgede ilerici hükümetlerin de başa gelmesiyle birlikte Latin Amerika ülkeleri Afrika ile özellikle ekonomik anlamda ilişkileri geliştirmeye başlamışlardır. (Molinari, Mena, & Ghiglione, 2022: 2092) 20. yy. sonuna doğru yeniden şekillenen bu ilişkiler aslında günümüz Latin Amerika- Afrika ilişkilerinin temelini atmıştır. Zira ilişkileri çeşitlendirmek, ekonomik ve siyasi çıkarlar için Küresel Güney ülkeleri ile bağlantıları güçlendirmek stratejisinden hareket edilmiştir. 1999 yılında Venezuela'da Chávez'in, 2003 yılında Brezilya'da Lula da Silva'nın ve yine 2003 yılında Arjantin'de Nestor Kirchner'in başa gelmesiyle birlikte bu yeni stratejinin uygulamaları görülmeye başlanmıştır. (de Souza Neto, 2018: 211)

2. Devletler Arası Düzeyde İlişkiler

Latin Amerika ve Afrika kıtası arasında gelişen iki taraflı ilişkilere ve iş birliği faaliyetlerine bakıldığında ilişkilerin başlangıcının dayandırılabilceği birkaç siyasi alan tanımlamak mümkündür. Öncelikli olarak yeni bağımsızlığını kazanan ülkeleri tanımak devletlerarası düzeydeki ilişkilerin ilk adımıdır. Devletlerin birbirini tanımalarının ardından ilgili ülkelerde diplomatik misyonların açılması, zamanla sayılarının artırılması ya da azaltılması ve hatta bu diplomatik misyonların kapatılması da ilişkilerin seyrini ve yoğunluğunu gösterebilen bir diğer alandır. Bu bölümde Afrika ülkeleri ile ikili ilişkiler geliştiren ve kökenleri ilk Latin Amerika-Afrika temaslarına dayanan ülkelerin Afrika kıtasına bakışı ve kıta ile olan ilişkileri ele alınacaktır. Arjantin'in öncelikleri arasında olmasa da Kuzey Afrika bölgesi ve Güney Afrika ile ikili ilişkilerini ve ticari ilişkilerini geliştirdiği; Brezilya'nın daha ziyade kültürel ve diplomatik çerçevede ilişkileri geliştirdiği; Venezuela'nın Güney-Güney iş birliği çerçevesinde hareket ettiği ve petrol diplomasisine yoğunlaştığı, Küba'nın ise ideolojiyi ve teknik iş birliğini önemseydiği ikili ilişkilerde dikkate değer hususlardır. (Lechini, 2010: 131) Latin Amerika'nın Afrika'daki varlığını ve yoğunlaşan ilişkilerin denklemini açıklarken her ne kadar ilişkileri derinleştirme yönünde bir eğilim olsa da büyükelçiliklerin açılmamasının nedenleri arasında finansal yetersizliklerin olduğunu söylemek mümkündür ve Kosta Rika bu durumun

bir örneğidir. Benzer şekilde Meksika 2008 yılında açtığı Angola Büyükelçiliğini finansal kısıtlar sebebiyle 2009 yılında kapatmak zorunda kalmıştır. İki bölge arasındaki hava yolu ulaşımını doğrudan sağlayan uçuşların azlığı da coğrafi uzaklık sebebiyle ilişkilerin gelişmesinde bir engel teşkil etmektedir. (de Souza Neto, 2018: 219) Devletlerarası düzeyde gelişen ikili ilişkiler zaman zaman dalgalı bir şekilde seyretse de ilişkilerin daha karmaşık ve bağımlı hale gelmesiyle birlikte diğer yandan da çok taraflı ilişkiler de gelişmektedir. Bölge ülkelerinin gelişmişlik düzeylerindeki farklılıklar, kendi iç siyasetlerinde ve ekonomilerinde yaşadıkları sorunlar ve ikili ilişkilerin yoğunluğunu zaman zaman düşürebiliyorken bu süreç ilişkiler çok taraflı bir zeminde de sürdürülmeye devam etmektedir. Bu nedenle iki taraflı ve çok taraflı ilişkiler eş zamanlı seyretmemektedir.

2.1. Küba'nın Afrika ile İlişkileri

ABD karşıtı bir dış politika çizgisi belirlemenin ve bunu hem Latin Amerika'daki hem de farklı coğrafyalardaki varlığını güçlendirmek adına gerçekleştirmenin en belirgin örneği Küba'nın Afrika'daki varlığı olmuştur. (Tulchin, 2016: 11) Küba'nın kıta ile olan ilk iletişimi Cezayir ile onların bağımsızlık mücadeleleri için sivil ve askeri destek göndermesi ile başlamıştır. (Glejeses, 1996: 160) Küba- Afrika ilişkilerini Soğuk Savaş dönemi üzerinden inceleyen bir çalışmada Küba'nın politikası şu şekilde yansıtılmıştır: ilişkilerin temelinde materyal çıkarlar bulunmamakta ve bu da ilişkileri istikrarlı ve Afrika'nın koşullarına adapte olmuş hale getirmektedir. İş birliği faaliyetleri ve destekler Küba'nın Afrika'ya herhangi bir politikasını dikte ettirme çabası içermemektedir. Ayrıca Küba, bölgeye doktorlar göndererek kendi kapasitelerini artırmaları yönünde destekte bulunmuştur. Bunu pekiştirecek şekilde sonrasında da öğretmenler gönderilerek Afrika'daki okullarda öğrencilerin daha kaliteli eğitim almaları sağlanmaya çalışılmıştır. (Gonzales, 2000) 1970'li yıllardaki Soğuk Savaş ortamı ideolojik olarak Küba'nın Afrika'da askeri gücünü doğrudan kullanmasına izin vermekte idi; fakat bu durum sonrasında değişmeye başladı. Sovyet etkisi sebebiyle Angola ve Etiyopya başarıya ulaşmadan bölgeden çekilmek zorunda kalan Küba bölgesindeki diğer özgürlük hareketleri ve kurulan demokrasiler karşısında da kendi kurguladığı politikanın dışında bir Afrika ile karşı karşıya kaldı. Afrika Boynuzu'na müdahale edebilmiş olan Küba'nın etkisi Etiyopya'daki devrim ile birlikte iyiden iyi azalmıştır ve bu koşullar altında Küba'nın bölgede kalıcı olabileceğini gösteren bir durum kalmamıştır. (Aguila, 1996: 92) Küba'nın Afrika ile olan ilişkilerindeki bir diğer belirleyici faktör ise BM Genel Kurulu'ndaki oy verme davranışlarıdır. Küba, Afrika ülkelerinin kendi lehine oy kullanması sayesinde ABD'nin yapacağı birçok ambargodan kurtulmuştur. Sadece 2010 yılından 2018'e kadar yedi ilke karar alan Afrika Birliği (AU) bu kararlarında ABD'nin Küba'ya uyguladığı ambargoları eleştirmiştir. (Prensa Latina, 2017)

Güney Afrika, Transatlantik ile birçok kıyı Afrika ülkesinden çok daha az bağı sahiptir. Buna rağmen Karayipler ile olan ilişkileri güçlendirmek için özellikle

Karayıpler Ekonomik Topluluğu (CARICOM) ve Kuba ile en proaktif politikalar izleyen de Güney Afrika olmuştur. (Kornegay & Landsberg, 2009: 187)

2.2. Arjantin'in Afrika ile İlişkileri

Lechini, alışmasında Arjantin için Afrika ile olan ilişkilerinin düşük öncelikli olduğunu ve bu ilişkilerin “dürtüsel politika” hamleleri olarak nitelendirilebileceğini vurgulamıştır. Büyükelçilik açmak, siyasi ve ekonomik misyonlar kurmak, iki taraflı anlaşmalar imzalamak ve özel aktörler ile şekillenen ticari ilişkiler tesis etmek dürtüsel politikalar olarak nitelendirilebilir. (Lechini, 2010: 132)

Arjantin 1979'da Afrika Kalkınma Fonu'na (ADF) ve 1985'te de Afrika Kalkınma Bankası'na (AfDB) üye olmuştur. Taraflar arasında üyelik dışında bir anlaşma imzalanmamıştır. (African Development Bank Group) İlişkilerin tarihsel süreç içerisindeki seyrine bakıldığında 1980'li yıllarda Bağlantısızlar Hareketi çerçevesinde Afrika ile ilişkilerin arttığı görülmüş olup iki taraflı ve çok taraflı zeminde yürütölen ilişkilerin hem ticari ilişkileri artıracığı hem de Güney- Güney İşbirliği'ni güçlendireceği vurgulanmıştır. (Lechini, 2010: 133) Raúl Alfonsín Hükümeti, 1986 yılında Güney Afrika ile diplomatik ilişkileri sonlandırmıştır ve sonrasında iktidara gelen Menem 1991'de ilişkileri yeniden inşa ederek 1995 yılında Güney Afrika'yı ziyaret etmiştir. (Lechini & Marchetti, 2021: 238) 1990'lı yıllarda ise bütçe kısıtlamaları gerekçesi ile Afrika'da bulunan Arjantin Büyükelçilikleri kapanmaya başlamıştır. 2002 yılında Eduardo Duhalde yönetime geçtiğinde ölkede istikrar nispeten elde edilmiştir ve farklı kıtaların dâhil olduğu bir dış politika çizgisine yönelim başlamıştır. (Lechini, 2010: 133) 1995 yılında Carlos Saul Menem'in Afrika ve Güney Afrika'ya gerçekleştirdiği ziyaretlerin ardından 2012 yılında Kirchner Devlet Başkanı sıfatıyla Angola'ya ziyarette bulunmuştur. (de Souza Neto, 2018: 211) 2002 yılından itibaren hem Cristina Kirchner hem de Nestor Kirchner dönemlerinde Afrika'da sayıları oldukça artan elçilikler hem önceki başkanlardan farklı bir politika izlendiğinin hem de başta Sahra-Altı Afrika olmak üzere Afrika kıtası ile ekonomik ve siyasi ilişkilerin geliştirilmek istendiğinin göstergesidir. Özellikle Angola ve Mozambik'te açılan büyükelçilikler bölge ile olan ticari ilişkilerin de önemini vurgular niteliktedir. (de Souza Neto, 2018: 212) 2003 yılında Arjantin'de Kirchner başa geldiğinde ise Güney- Güney iş birliği kalkınmayı ve bağımsızlığı sağlamak adına çok taraflı bir zemin olarak görülmüştür. (Lechini, 2010: 133) 2007 yılında Arjantin- Güney Afrika İki Uluslu Komisyonu (BICSAA) oluşturulmuştur. 2008 yılında bu oluşum Buenos Aires'te yeniden toplanmıştır. Bu oluşum, ilişkileri artırma çabasının somut bir adımı niteliğindedir. (Lechini, 2011: 234) 2008 yılındaki kriz ile birlikte Arjantin'in önceliklerinin değişmesi ve kaynaklarının daha kısıtlı hale gelmesi ile Güney Afrika ile olan ticaret hacmi düşmüştür. (Lechini & Marchetti, 2021: 244) İki taraflı zeminde yürütölen ilişkilerin durgunlaştığı bu dönemde Arjantin çok taraflı zeminde Afrika'daki etkisini ve varlığını devam ettirmiştir.

2.3. Venezuela'nın Afrika ile İlişkileri

Venezuela'nın Afrika ülkeleri ile ilişkilerinin başlangıcı 1950'li yıllara uzanmaktadır. Karakas, ilk diplomatik ilişkilerini Etiyopya ve Mısır ile kurmuştur. Güney Afrika ile diplomatik ilişkilerin tesis edilmesi ise 1993 yılının başında gerçekleşmiştir. Venezuela, Chávez iktidara gelene kadar “Güney ile mesafeli olma ve ABD ile yakın ilişkiler geliştirme” politikası ile hareket etmiştir. (Bolívar, 2008)

Latin Amerika bölgesinde Afrika kökenli halkların varlığı ve Afrika mirası, 1988 yılında iktidara gelen Chávez'in kendi politika çizgisini belirlemesinde oldukça etkili olmuştur. Çok kutuplu bir uluslararası sistem anlayışı içerisinde olan Chávez, Afrika ülkelerini de anti-emperyalizm için birer müttefik olarak görmekte idi. Chávez, 2005'te Afrika için Dış İlişkiler Bakan Yardımcılığını kurmuş ve sonrasında da “Afrika için Gündem” adıyla Afrika ülkeleri ile olan ilişkileri yeniden dizayn etmiştir. Bu gündem, kıtada diplomatik temsili artırmayı, bölgesel ve bölge-altı kuruluşlarla iş birliği ve entegrasyon ilişkileri kurmayı, üst düzey ziyaretleri artırmayı ve anlaşmalar imzalamayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte petrol ihraç eden bir ülke olarak petro diplomasi ile enerji kaynaklarını kullanarak uluslararası arenada hareket kabiliyetini artırmayı da amaçlamıştır. (Lechini, 2010: 133) Chávez, Afrika topraklarına ziyarette bulunan Venezuelalı ilk başkan olma sıfatını taşımaktadır. 2006'da Angola, Mali ve Benin; 2008'de Güney Afrika ve 2009'da da Libya ve Cezayir'e ziyaretlerde bulunan Chávez, potansiyel müttefiklerle siyasi bağları güçlendirmeye çalışmış, petrol diplomasisini geliştirmiş ve iki taraflı ticareti ve iş birliğini artıran görüşmelere imza atmıştır. (Lechini, 2010: 134) 2008 yılında Güney Afrika'yı ziyaret eden Chávez Güney- Güney İşbirliğini tesis etmiş ve üç enerji anlaşması ile birlikte bir de iş birliği anlaşması ile ziyaretini sonuçlandırmıştır. Bu kapsamda Güney Afrika Petrol Şirketi (PetroSA) ve Venezuela Petrol Şirketi (Petróleos de Venezuela) Orinoco Kuşağı'ndaki keşifler için birlikte çalışmaya karar vermişlerdir. (Lechini & Marchetti, 2021: 242) Venezuela, ülkenin uluslararası ilişkilerini çeşitlendirmek ve çok kutuplu ve hegemonya karşıtı iş birliklerinin olduğu denklemde etkin olabilmek için politikalar geliştirmiştir. Bu sebeple 2010'lu yılların başında Afrika öncelik haline gelmiş ve Batılı olmayan bazı ülkeler de Venezuela dış politikasında yer bulmuştur. Fransa ve İspanya gibi bazı Avrupa ülkeleri de ihmal edilmemiş olup İngiltere ile de ticari faaliyetlere devam edilmiştir. (Raby, 2011: 173) Chávez'e kadar sadece sekiz olan büyükelçilik sayısı hızlıca artmıştır. Bu da bölge ile daha da çeşitlenmiş ilişkilerin kurulmasına yardımcı olmuştur. Her ne kadar Venezuela tarafından oldukça aktif bir politika yürütülse de Afrika ülkeleri henüz buna tam olarak karşılık verebilecek durumda olamamıştır. Öyle ki Chávez'in başkanlığı boyunca herhangi bir Afrika ülkesinin devlet başkanı ülkeyi ziyaret etmemiştir. (Brun, 2018) Venezuela tarafından Afrika'da gerçekleştirilen Güney- Güney iş birliği faaliyetlerini sadece petrol diplomasisinin uygulanması olarak nitelendirmek ideolojik ve kültürel bakış açılarını ihmal etmek anlamına gelmektedir. Afrikalı çocukların temel eğitimlerine odaklanan “*Be the Godfather of an African School*” adlı plan Güney- Güney iş birliğinin diğer

bakışını yansıtmaktadır. Bunu müteakiben Venezuela'daki birçok üniversitede Ulusal Afrika Kürsüleri oluşturulmuştur. 2007 yılından bu yana da farklı dönemlerde Afrikalı halklarının kültürlerinin sergilendiği Kültürel Festivaller hayata geçirilmektedir. (Lechini, 2010: 134) Venezuela, bölge ile ikili ilişkilerini üst düzeylere taşıırken aynı zamanda çok taraflı platformlarda da aktif bir şekilde rol oynamaya devam etmiştir.

2.4. Brezilya'nın Afrika ile İlişkileri

Brezilya'nın bağımsızlık müzakereleri süresince Afrika'daki Portekiz kolonileri ile iletişime geçmek Portekiz tarafından bizzat yasaklanmıştı. Sömürgecilik tarihinden bu yana biriken Afrika mirası yadsınamazdır. Etnik çeşitlilik, kültürel farklılıklar ve dil açısından mümkün olduğunca muhafaza edilmeye çalışılan bu miras için siyasi iradeye ve siyasi kararlara da ihtiyaç duyulmuştur. 1960'lı yıllardan günümüze Brezilya'nın Afrika politikası Brezilya'nın küresel stratejisi olan "dünyaya entegre olma"nın bir parçasıdır. Brezilya- Afrika ilişkilerini belirleyen kararlar daha üst düzey karar alma mekanizmalarında verilmektedir. Akademisyenler tarafından belirlenen politikalar devamlılığı olan ve hükümetler değişse dahi değişmeyen niteliktedir. Son yıllarda Brezilya sınırları içerisinde yükseköğretime devam eden birçok uluslararası öğrenci bulunmaktadır ve bu öğrenciler de çoğunlukla Afrika'dan gelmektedirler. (Ress, 2019: 1)

Afrika kıtasında siyasi bağımsızlığını elde eden ilk ülke 1957 yılında Gana olmuştur (Elaigwu ve Mazrui, 1993: 458) ve 1960 yılında Brezilya ile diplomatik ilişkiler geliştirilmeye başlanmıştır. 1961'de Akra'da açılan büyükelçilik Brezilya'nın Sahra- Altı Afrika'daki ilk büyükelçiliği olmuştur. Angola 1975'te Portekiz'den bağımsızlığını kazandığında onu ilk tanıyan Brezilya olmuştur. (Ministry of Foreign Affairs- Brazil, 2024) Kasım 1983'te Brezilya Devlet Başkanı João Figueiredo Afrika ülkelerinden Cezayir, Capo Verde, Gine-Bisau, Nijerya ve Senegal'e ziyaretler gerçekleştirmiştir. (Brazil-Africa Relations: A Chronology, 2019) 1996 yılında da Başkan Fernando Henrique Cardoso Güney Afrika'yı ziyaret etmiştir. (Lechini & Marchetti, 2021: 238)

Afrika ülkelerinin Brezilya dış politikasındaki yeri oldukça önemlidir. Diplomatik ve ticari açılardan yüksek yoğunlukta olan ilişkiler Güney- Güney İş birliği ve ticarete pragmatik bakış açısı ile şekillenmiştir. Ticari partnerlerini artırmaya çalışan Brezilya için Afrika önemli bir aktördür. 1970'li yıllar Brezilya- Afrika ilişkilerinin Altın Çağı olarak nitelendirilmektedir. Kültür temelindeki yaklaşımlar ve kültürel diplomasi kavramı Afrika ülkelerini ilişkileri derinleştirme konusunda ikna etmek için yetersiz kalmıştır ve sonrasında bir dizi eyleme geçilmiştir. Yeni büyükelçilikler açılmış ve yüksek düzey misyon temsilcileri gönderilmiştir. Teknik ve akademik iş birliği de bu dönemde hızlanmıştır. Brezilya'nın Afrika ile olan ilişkilerinde iki temel motivasyon vardır: Güney ülkeleri arasındaki dayanışmayı artırmak ile dış ilişkilerini ve uluslararası iş birliği faaliyetlerini çeşitlendirme ihtiyacı. (Lechini, 2010: 135) Brezilya 1973'te ADF'ye ve 1982'de de AfDB'ye üye olmuştur. Brezilya

bilgi transferi, teknoloji, kalkınma becerileri, tarım, sağlık ve eğitim alanları için Banka üzerinden iş birliği faaliyetleri gerçekleştirmekte olup 2011 yılında Brezilya Hükümeti ve Banka Grubu arasında Güney- Güney İş birliği Güven Fonu kurabilmek adına bir anlaşma imzalanmıştır. (African Development Bank Group) 1990'lı yıllarla birlikte neo-liberal Ortodoks politikalar benimsenmiştir ve bölgeye daha fazla ilgi gösterilmeye başlanmıştır. 1970'lerdeki bakış açısı da yerini "stratejik ortaklık" a bırakmıştır. Bu sebeple birkaç ülke ve birkaç alanda yoğunlaşan ilişkiler daha seçici bir şekilde devam etmiştir. Var olan ticari potansiyeli güçlendirirken çok taraflı müzakerelerde işbirlikçi çabaların artması stratejik ortaklık mantığının iki ayağını oluşturmaktadır. Güney Afrika, Namibya, Angola, Mozambik, Cape Verde, Sao Tome'e Principe ve Nijerya ile de ikili anlaşmalar imzalanmıştır (Lechini, 2010: 136) 1970'li yıllardan ortalarından itibaren özellikle Brezilya'nın Afrika ile geliştirdiği ilişkiler hem pratik hem de akademik düzlemde gelişmelere sebep olmuştur. Bir yandan Afrika ile olan ilişkiler gelişirken diğer yandan da petrol ihraç eden Arap ülkeleri ile de ilişkiler geliştirerek Brezilya, Latin Amerika bölgesinin dünyaya açılmasında öncü rolü üstlenmeye çalışmıştır. (Muñoz, 1996: 2) Brezilya'nın ekonomik ve diplomatik kaynaklarının Afrika için bir politika geliştirmeye uygun olmasının önemi de yadsınamazdır. Venezuela petrol ihraç eden Arap ülkeleri ile etkileşimi artırmaya çalışırken Brezilya'nın tercihi de Afrika ülkelerinden yana olmuştur. Her ne kadar Latin Amerika yer yer homojen politikalara sahip bir yapı gibi düşünülse de bölge ülkelerinin farklı alanlara yoğunlaşabildiği ve bu doğrultuda politikalar geliştirdiği görülmektedir. (Klaveren, 1996: 54)

2000'li yıllarda da Lula başa geldiğinde Brezilya Afrika'da oldukça aktif ve etkin bir politika izlemiştir. Ülke içerisindeki Afrika kökenlilerin taleplerine de karşılık vermiş olan Brezilya için Afrika kıtası dış politikasındaki bir öncelik haline gelmiştir. (Lechini, 2010: 137; Abdenur, 2018: 190) 2000'li yılların başından itibaren her ne kadar ticari açıdan çoğunlukla Brezilya'nın daha avantajlı olduğu bir sistem gelişse de Afrika ile olan ilişkiler kalkınma iş birliği, yeni siyasi ve diplomatik bağlantılar, askeri anlaşmalar ekseninde ilerlemiştir. Hatta Afrika, özellikle Çin karşısında, Brezilya'nın bir rekabet alanı durumuna gelmiştir (Abdenur, China in Africa, Viewed from Brazil, 2015: 263).

BRICS Forumu'nun lideri olan Brezilya ile Güney Afrika arasındaki ilişkiler 2010 yılında Güney Afrika'nın da bu gruba dahil olması ile daha da gelişmiştir. Bu ülkeler her ne kadar fazla ortak özellik taşımasa da Lula'nın Küresel Güney arasındaki ilişkileri iş birliği yoluyla güçlendirme hedefi bu ülkeleri 2009 yılından itibaren her yıl düzenli olarak bir araya getirmektedir. (Crandall, 2018: 137) Bununla birlikte 2014 yılından itibaren özellikle iç siyasetteki ekonomik ve siyasi faktörler sebebiyle Brezilya- Afrika ilişkilerinin düşüşe geçtiğini söylemek mümkündür. (Abdenur, 2018: 189) Fakat bu dönemde de Lula, başkanlık dönemi sonlanmış olmasına rağmen Afrika'ya olan ziyaretlerine devam etmiştir. (de Souza Neto, 2018: 215) Brezilya'nın Afrika kıtasındaki varlığının etkinliği tarihsel olarak eskilere dayanmaktadır.

Brezilya'nın hem Latin Amerika'nın bölgesel gücü olma misyonu hem de Güney'in lideri olma hedefi Brezilya'nın Afrika kıtasına verdiği önemi daha artırmasına ve somutlaştırmasına sebep olmuştur.

2.5. Meksika'nın Afrika ile İlişkileri

Latin Amerika ülkelerinin Afrika kıtasına gerçekleştirdiği üst düzey ziyaretler Soğuk Savaş döneminde ilişkileri şekillendiren unsurlardan biridir. İlk defa bir Meksika Devlet Başkanı 1975 yılında Afrika'ya ziyaret gerçekleştirmiştir. Dönemin Başkanı Luis Echeverría Senegal, Tanzanya, Etiyopya ve Mısır'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretler esnasında ülkelerin liderleri ile çok sektörlü iş birliği görüşmeleri yapmıştır. Başkanlık döneminin bittiği 1976 yılında ise birçok Afrikalı öğrenciye üniversitelerde ve teknik okullarda eğitim görmeleri için burs verilmiştir. (Mballa, 2009: 80)

Meksika, Afrika ile olan ilişkilerini geliştirmeyi "Afrika'ya Yakınlaşma Stratejisi" üzerinden yürütmektedir. Aralık 2006- Kasım 2012 arasında Felipe Calderón döneminde uygulanmaya başlanan bu planın içeriği ise Afrika ülkeleri ile iletişimi artırırken başka bir bölge ile de uzmanlaşmaya gidilmesi üzerinden şekillenmiştir. (de Souza Neto, 2018: 212) Bununla birlikte önceki dönem ilişkilerine ve politikalarına bakıldığında 1995-2000 yılları arasındaki ulusal kalkınma planında Afrika ile ilgili kısımlar yer alırken 2001-2006 arasındaki ulusal kalkınma planında yer almamaktadır. (Varela, 2008: 422) Sonrasındaki stratejiler de incelendiğinde Meksika'nın dış politika gündeminde Afrika ile olan ilişkilerin belirgin bir noktaya ve net bir düzleme oturtulamadığı görülmektedir. (de Souza Neto, 2018: 213) Meksika'da 2006 yılı Mayıs'ında bir hafta "Afrika Haftası" ilan edilmiştir ve Afrika kültürü ülke genelinde sergilenmiştir. 2007 ve 2008 yılında gerçekleştirilen "Afrika Haftası"nda ise Meksika-Afrika ülkeleri Teknik İş birliği Fuarı da eklenmiş olup bilim ve teknoloji, bilgi alışverişi, deneyimler, yenilikler ve ülkelerin ulusal kapasitelerinin güçlendirilmesi adına çalışmalar bu fuarların çalışma alanı olmuştur. (Mballa, 2009: 81) 2010 yılında da Şili'de sivil toplumun organize etmesi ile "Afrika Haftası" kutlanmıştır. (de Souza Neto, 2018: 234)

3. Çok Tarafılık Ekseninde Latin Amerika'nın Afrika ile İlişkileri

Latin Amerika ve Afrika ülkeleri arasındaki ilişkiler her zaman iki taraflı ilişkiler ile şekillenmemektedir. Birkaç ülke bir araya gelerek platformlar oluşturabilmekte veya Latin Amerika ülkelerinin Afrika'da varlıkları üye- gözlemci üye sıfatıyla Afrika temelli oluşumlar üzerinden şekillenebilmektedir. Somut platformların sayısının özellikle 20.yy. in sonuna doğru artması ve bölgesel iş birliği mekanizmalarının farklı bölgelerle de iş birliği yapma çabası esas itibarıyla çok taraflı zemindeki ilişkilerin doğasını daha da karmaşık hale getirmiştir. Latin Amerika'dan Afrika'ya bakıldığında Afrika kıtasında kurulan bu oluşumlara dâhil olmak öncelikle Güney-Güney iş birliğinin bir parçası olmak felsefesinden hareket edilerek birçok ülkenin gündeminde olan hedeflerdendir. Bununla birlikte bazı Afrika ve Latin Amerika

ülkelerinin dâhil olduğu bölgeler arası platformlar da ilişkilerin geliştirilmesi ve iş birliklerinin artırılması noktasında oldukça dikkate değerdir. Güney- Güney İş birliği, işbirlikçilik temelinde bir farkındalık yaratmak için önemli bir zemindir. Çok bölgesi, çok taraflı ve iki taraflı iş birliklerini içeren bu zeminde özellikle G20 ve NAMA-11 gibi oluşumlarda Latin Amerika ve Afrika ülkeleri aynı pozisyonu almaktadırlar. (Lechini, 2010: 131)

Latin Amerika Enerji Kuruluşu (Latin American Energy Organization- OLADE), bölge ülkelerinin üye olduğu hükümetler arası iş birliği, koordinasyon ve teknik dayanışma mekanizmasıdır. 1973 yılında oluşturulmuştur ve bölge dışı tek üyesi daimi gözlemci sıfatıyla 2001 yılında Cezayir olmuştur. (OLADE) Cezayir özellikle yenilenebilir enerji konularında Latin Amerika bölgesinin üst tecrübesinden bu yol ile faydalanabilmektedir.

Güney Afrika Kalkınma Toplumu (Southern Africa Development Community- SADC), 1980 yılında Güney Afrika Kalkınma Koordinasyonu Konferansı olarak kurulmuş ve 1992 yılında SADC adını almıştır. On altı üyesi olan bu gruptaki ülkelerle bir seviyede ilişki kurmuş olan Latin Amerika ülkesi ise Brezilya olmuştur. SADC ülkeleri, Brezilya'nın Afrika kıtasında mallarını satabilmesi ve pazara girebilmesi için önemli bir fırsattır. (Lechini, 2010: 136) (Southern African Development Community (SADC), 2024) 1986 yılında kurulan **Cairns Grubu**, çok taraflı ticaret anlaşmalarında tarımla ilgili olan kısımlara öncelik verilmesini hedefleyen bir grup olarak kurulmuştur. Tarımsal alanda adil ticaaret uygulamalarını benimseyen ve farklı kıtalardan yirmi ülkenin olduğu bu grupta Latin Amerika'dan Arjantin, Brezilya, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Meksika,Paraguay, Uruguay, Peru, Guatemala var iken Afrika kıtasından sadece Güney Afrika bu gruba dahildir. (WTO, Groups in the Negotiations)

Özellikle Brezilya'nın aktif olduğu bir diğer oluşum da **Portekizce Konuşan Ülkeler Topluluğu (Community of Portuguese Language Countries- CPLP)**'dur. (the United Nations- Office of the Special Adviser on Africa, 2004) 1996 yılında oluşan bu topluluğa üye olmak farklı statülerde olabilmektedir: ortak gözlemci ve danışma gözlemcisi. Uruguay, Arjantin, Şili, Peru ve Paraguay Latin Amerika bölgesinden üye olan ortak gözlemcilerdir. (Ministério das Relações Exteriores, 2024) 2001 yılında hayata geçirilen **Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (New Partnership for Africa's Development- NEPAD)** çerçevesinde belirlenmiş öncelikli alanlar siyasal yönetim, barış ve güvenlik, enerji ve teknoloji altyapısı, pazara giriş, tarım, sağlık ve eğitim alanlarında insan kaynağı gelişimi ve çevre olarak belirlenmiştir. Arjantin, Bolivya, El Salvador, Honduras, Paraguay, Peru ve Uruguay Afrika'daki Barışı Koruma Misyonlarında görev almıştır (the United Nations- Office of the Special Adviser on Africa, 2004: 2)

Çok taraflı iş birliği mekanizmalarından biri olan ve Afrika bölgesinin dünyanın geri kalanı ile ekonomik, siyasi, kültürel ilişkilerini geliştirebilmesi için oldukça önemli işlev gören oluşum ise **Afrika Birliği (African Union- AU)**'dir. Afrika'nın çok

tarafli platformlar ile uluslararası entegrasyon sağlama çabası dikkate değerdir. AU, kurulduğu yıl olan 2002'den bu yana küresel kuruluşlar, finansal kurumlar ve diğer aktörlerle etkileşimde olarak temel kurumsal bir platform işlevi görmektedir. Nitekim bu çabaların karşılığı olarak da AU, en büyük ekonomilerin yanında bir yer edinmekte ve G20'de daimi üye olarak yer almaktadır. (Ordenez, 2023) Latin Amerika ülkelerinin bazılarının Afrika ile olan kurumsal ve/veya organik bağlarının da bir parçası olan AU, ilişkilerin geliştirilmesi adına oldukça önemli bir yapı işlevi görmektedir. Latin Amerika -AU ilişkilerine bakıldığında bu ilişkilerin hem bizatihi Latin Amerika'nın bazı ülkeleri üzerinden hem de bazı Latin Amerika kökenli oluşumlar üzerinden ilerlediğini görmek mümkündür. Bazı Latin Amerika ülkeleri için AU'da gözlemci statüsünde yer almak Afrika kıtası ile iş birliği ilişkilerini geliştirmek adına önemlidir. Küba, 2000 yılındaki AU toplantısında gözlemci olarak görev almış olup sonrasında iki taraf arasındaki iş birliğini artırmak amacıyla mutabakat zaptı imzalanmıştır. Sağlık, kadının güçlenmesi, sanat, kültür ve önemli uluslararası sorunlar ile ilgili iş birliğini ve dayanışmayı artırmak bu mutabakatın ana hedeflerinden olmuştur. (de Souza Neto, 2018: 220) 2005'te ise Brezilya AU'da gözlemci statüsünde yer almıştır ve aynı sene Meksika da AU'da daimi gözlemcilik statüsü elde etmiştir. (Brun E. , 2009: 29) Venezuela, her iki bölgenin de dâhil olduğu tüm toplantılara katılmıştır. 2005'ten bu yana AU'da gözlemci statüsü ile yer almaktadır. 2006 yılında Abuja'da gerçekleşen ilk Güney Amerika- Afrika Zirvesi'nde (ASA) yer alan Chávez, Venezuela'da Margarita Adaları'nda gerçekleşen ikinci zirveye de ev sahipliği yapmıştır (African Union). 2006 yılında gerçekleştirilen ilk Zirve'de Afrika- Güney Amerika İş birliği Forumu kurulmuştur. (African Union, 2019) Brasilia ve Doha'daki Arap- Güney Amerikalı Zirvelerine de katılmıştır. 2006 yılından bu yana on Afrika ülkesinin katıldığı Arap Ligi'nde de gözlemci statüsünde yer almaktadır. Meksika, içinde bulunduğumuz yüzyılda iki tarafli ve çok tarafli diyalog mekanizmalarını kullanarak yeni siyasi eylem alanları oluşturmaya çalışmaktadır. Ayrıca ticari bağlantıları güçlendirmek, yatırımları teşvik etmek ve karşılıklı anlayışı geliştirmek Meksika'nın Afrika için yeni hedeflerinden olmuştur. Bu stratejisinin bir parçası olarak da AU'nun Bakanlar Kurulu toplantılarına katılmaktadır ve Venezuela gibi 2005 yılından bu yana da AU'da gözlemci statüsünde yer almaktadır. (Mballa, 2009: 80)

IBSA Diyalog Forumu, Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika'yı bir araya getirmiş ve 2003 yılında Brasilia Deklarasyonu ile hayata geçirilmiştir. Küresel ve bölgesel siyasi sorunların çözülmesi için bir dayanışma ve koordinasyon mekanizması işlevi gören IBSA, ayrıca üçlü iş birliği mekanizmalarının parçası olmaktadır ve çoğunlukla IBSA Fonu ile finanse edilen projeler yürütmektedir. Güney- Güney iş birliği bakış açısının yansımaları görülmektedir. Uzmanların ve eğitimlerin değişimi fikri de temel işleyiş mekanizmasıdır. Üç farklı kıtayı temsilen oluşumun kurucusu olan bu ülkelerin öncülüğünde iş birliği faaliyetleri yürütülmektedir. (India-Brazil- South Africa Forum)

BRICS, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'yı enformel bir

şekilde Rusya'nın öncülüğünde bir araya getirmiş olan bir oluşumdur. BM, G20, Bağlantısızlar Hareketi G-77 gibi öncü uluslararası kurum ve kuruluşların ilham veren üyeleri olan BRICS aynı zamanda kendi bölgelerinde bulunan kuruluşların da üyeleridirler. Bu ülkeler arasındaki iş birliği yıllık düzenlenen toplantıları da içermektedir. Ülke liderleri G20 Zirvelerinin oturum aralarında; ulusal güvenlikten sorumlu yüksek temsilciler ve dışişleri bakanları BM Genel Kurulu'nun oturum aralarında; ekonomi bakanları ve merkez bankası başkanları IMF ve WB'ın güz ve bahar toplantılarının oturum aralarında bir araya da gelmektedirler. (BRICS Portal) G20'de birçok Latin Amerika ülkesi yer alırken Afrika kıtasından Güney Afrika, Zimbabwe, Nijerya, Tanzanya ve Mısır yer almaktadır. **G33** de tarımsal alanda bir araya gelen ve gelişmekte olan ülkelerin pazara sınırlı girişine esneklik getirmek için bir araya gelen bir koalisyonudur. **NAMA-II**'de de endüstriyel malların ticaretinde pazarın açıklığını kısıtlamaya yönelik olarak esneklik arayan gelişmekte olan ülkeler bir araya gelmişlerdir. **W52 Sponsorları** ise Dünya Ticaret Örgütü'nden 108 üyesi olan ve fikri mülkiyet haklarının korunması ve araştırılması üzerine çalışmalar yapmak için bir araya gelmiş bir gruptur. **G90**, Afrika, Güney Amerika, Karayipler ve Pasifik'teki en yoksul ülkelerin oluşturduğu, vatandaşlarının yaşamlarını iyileştirmek için birlikte çalışmak üzere bir araya gelinen bir anlaşmadır. Dünya piyasalarına karşı rekabet gücü de oldukça zayıf olan anlaşmaya taraf ülkeler bu güçlerini artırabilmek adına büyük güçlerden de imtiyazlı sübvansiyonlar talep etmektedirler. Dünya Ticaret Örgütü listesinde mevcut olan bir oluşumların hepsi ilgili ülkelerin uluslararası ticaretteki rekabet güçlerini farklı alanlarda da olsa artırmayı hedeflemektedir. (WTO, Groups in the Negotiations)

AU ve 2011 yılında kurulan **Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu'nun (The Community of Latin American and Caribbean States- CELAC)** birbiri ile eşgüdüm içerisinde hareket etmesi gereken bir konu ise her iki bölgede de Çin'in artan varlığıdır. Proaktif politikalarla ve Güney- Güney'in lideri olabilme motivasyonu ile hareket eden Çin, ayrı ayrı her iki bölgede de birçok forum oluşturmuş, dayanışma mekanizmaları geliştirmiş ve varlığını artırmaya devam etmiştir. Bu noktada Latin Amerika ve Karayipler ile Afrika kendi içlerinde bir harmoni sağlamak adına özellikle sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları ile işleyen bir mekanizma geliştirmeli, bölgesel sorunlardan çıkardıkları dersleri birbiri ile paylaşmalıdırlar. Çin'in evrensel ve holistik politikalarına karşı benzer bir duruş sergilemek her iki bölge için de daha faydacı bir duruş olacaktır. (Nantulya & Lazarus, 2024)

Güney Afrika Gümrük Birliği (Southern African Customs Union- SACU) ve **Güney Amerika Ortak Pazarı (Mercado Común del Sur – MERCOSUR)** arasında imzalanan anlaşmalar ticari iş birliği faaliyetleri için önemlidir. 2000 yılında MERCOSUR ülkeleri Güney Afrika ile bir serbest ticaret bölgesi oluşturmak için çerçeve anlaşma imzalamışlardır. (Gomes Saraiva, 2011: 58) 2004, 2008 ve 2009 yıllarında da MERCOSUR ve SACU arasında tercihli ticaret anlaşması imzalanmıştır. 2016 yılında da yürürlüğe girmiştir. (Organization of American States; Lechini, 2010:

138; Lechini & Marchetti, 2021: 239)

Güney Atlantik Barış ve İş Birliği Bölgesi (*South Atlantic Peace and Cooperation Zone-ZOPACAS*), 1986 yılında BM Genel Kurulu kararı ile kurulmuştur. Brezilya'nın girişimi ile oluşturulmuş olup genel merkezi de Brezilya'dadır. Batı ve Doğu arasındaki çatışmalardan uzak ve onlardan etkilenmeyecek bir barış bölgesi tesis edilmesi amaçlanmıştır. (Lechini, 2010: 136; ABC, 2024) Çok taraflılık zemininde Brezilya Güney Afrika'ya ayrı bir önem atfetmektedir. Cardoso döneminde Mercosur ve SACU arasında anlaşma imzalanmıştır. Sonrasında Mercosur ve Güney Afrika arasında serbest ticaret bölgesinin yaratılması için bir anlaşma projesi imzalanmıştır. İlişkiler bir süre hangi ürün kalemlerine ağırlık verileceğinin tespit edilememesinden ötürü durgunluk yaşamış ve 2009 yılında Mercosur ve SACU arasında Tercihli Ticaret Anlaşması imzalanmıştır. 2003 yılında Brasilia'da IBSA'nın oluşturulması ile ilişkiler üç taraflı stratejik bir zeminde de devam etmiştir. (Lechini, 2010) IBSA'nın deniz ve deniz güvenliği düzenlemeleri ise Güney Atlantik'e daha çok vurgu yapmaktadır ve oluşumun Latin Amerika vurgusu daha baskındır. Zira bu oluşum aynı zamanda Latin Amerika'nın ABD karşısındaki tavrını da sergilemektedir. IBSAMAR çerçevesinde kurulan Güney Afrika- Brezilya- Hindistan arasındaki denizcilik iş birliğinin kapsamı Angola ve Nijerya'yı içerisine alacak şekilde genişletilebileceği düşünülmektedir. (Kornegay & Landsberg, 2009: 179)

Dubai'de gerçekleştirilen **EXPO 2020**'de AU, Arjantin ve Meksika tarım, gıda güvenliği ve iklim değişikliği konularında iş birliği içerisinde çalışmışlardır. Hâlihazırda bu konularda çalıştıkları projeler ile ilgili bilgi paylaşımı yapmışlardır. Özellikle bu temaları cinsiyet temelli de ele alan ülkelerin sağladığı stratejik tartışma ortamı ve fuarda bu alanlardaki itici güç olmaları özellikle Afrika'nın iş yapma alanında dışarıya açılmaya oldukça hazır olduğunu gösterir nitelikte olmuştur. (AU Information & Communication Directorate, 2022)

İki bölge arasında üçlü iş birliği mekanizmaları gelişmektedir. AB tarafından fonlanan ve Avrupa, Afrika ve Latin Amerika arasında sağlık alanında oluşan eşitsizlikleri gidermek adına gerçekleştirilen iş birliği faaliyetlerini kapsayan **MASCOT** hassas gruplar üzerinde çalışmıştır. 2011 yılında başlamış ve 2014 yılında sonlanmıştır. Güney-Güney iş birliği ile birlikte Kuzey- Güney iş birliği faaliyetlerini de önemseyen bir bakış açısı ile hayata geçirilen bu projede projeye dâhil olan ülkelere özgü stratejilerin uygulanmasına da dikkat edilmiştir. (CORDIS-EU, MASCOT) Avrupa Birliği tarafından fonlanan bir diğer mekanizma olan, gönüllü iş birliği anlaşmalarının müzakere edilmesi uygulanması yönünde destek sağlayan **VPAAfrica-Latin America** özellikle orman hukukunun yönetimi ve iki bölge arasındaki ticari faaliyetlere yoğunlaşmaktadır. Bu oluşuma dâhil olan ülkeler Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Côte d'Ivoire, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Gabon, Gana, Guyana, Honduras, Liberya ve Kongo Cumhuriyeti'dir. Ormanın yönetimi için oluşturulan bu mekanizma 2019 yılında hayata geçirilmiştir. (VPAAfrica-Latin America)

Sonuç

Latin Amerika ve Afrika ülkeleri farklı tarihlerde benzer süreçlerden geçmiş olup bağımsızlıklarını kazandıkları andan itibaren kendi bölgeleri dışındaki bölgelerle ve ülkelerle ilişkilerini geliştirmeyi de dış politikalarının bir parçası haline getirmişlerdir. Bölgesel iş birlikleri ve bölgesel entegrasyon çabaları bölge ülkelerinin öncelikli hedefi olsa da uzun vadede küresel sistemde etkin birer aktör olma hedefi sadece kendi bölgeleri içinde değil küresel düzlemde de etkin olmalarını zorunlu hale getirmiştir. İki bölge arasındaki ilişkilerin gelişmesinin bu gereklilikten yola çıktığı düşünülse de ilişkilerin denklemini açıklamak için bu çıkış noktası yetersiz kalmaktadır.

Her iki bölgenin ülkelerinin de kolonyalizmden kurtularak bağımsızlıklarını kazanmaları ile birlikte yeni devletler ortaya çıkmıştır. Diplomatik ilişkilerin geliştirilmesinin ilk adımlarından biri yeni kurulan devletlerin birbirini tanınmasıdır. Latin Amerika'nın bağımsızlığını kazanan Afrika ülkelerini tanımaya başlamasıyla birlikte iki taraflı ilişkiler de gelişmeye başlamıştır. Diplomatik misyonların sayısı ve varlığı sadece iki bölge ülkeleri arasındaki siyasi ilişkilerden değil aynı zamanda ekonomik koşullardan da etkilenmektedir. Soğuk Savaş döneminde ikili ilişkilerin geliştirilmesi zor olsa da Afrika'ya daha ziyade ideolojik bir bakış açısıyla yaklaşan Küba, BM'de oy verme davranışını da önemsemiş ve ilişki kurduğu Afrika ülkelerinin kendisinin lehine oy kullanması ile birçok ABD ambargosundan kurtulmuştur. 2000'li yıllar bu anlamda Küba'nın hem ikili hem de çok taraflı ilişkilerini güçlü bir zemine oturttuğu bir dönemdir. Arjantin, Afrika ile olan ilişkileri başlangıçta düşük öncelikli olarak görse de geliştirilen ticari bağlantılar ve Güney- Güney iş birliği faaliyetleri Arjantin için bölgede varlığını devam ettirmek üzere bir motivasyon kaynağı olmuştur. Venezuela'da 1988 yılında Chávez'in başa gelmesiyle birlikte kıta ile olan ilişkilerin yoğunluğu oldukça artmıştır. İki taraflı ilişkiler Güney ülkeleri motivasyonu ile ilerletilmiştir. Öyle ki çoğu Afrika ülkesinin Venezuela'nın yoğun ilgisine karşılık verebilecek ekonomik ve siyasi gücü de yeterli olamamıştır. Brezilya ise Afrika kıtasına olan ilgisini her açıdan sistematik bir şekilde belli eden öncü bir aktördür. Hem bölgesel lider olma güdüsü hem de uluslararası sistemde etkin bir yer edinme motivasyonu ile Afrika'yı önemli bir politika alanı olarak görmektedir. Teknik iş birliği faaliyetlerinin ve ticari ilişkilerinin bölgede oldukça yoğun olması Brezilya'nın hem iki taraflı ilişkilerini hem de çok taraflı platformlardaki etkinliğini artırması için oldukça önemli bir itici güçtür. Ayrıca Afrika, Brezilya'nın dünyanın diğer ekonomileri ve güçleri ile karşı karşıya geldiği bir rekabet alanı olma özelliğine de sahiptir. Brezilya, Latin Amerika'nın ve Afrika'nın birlikte hareket ettiği çoğu çok taraflı platformun da öncü güçlerinden olması sebebiyle hem iki taraflı ilişkilerde hem de çok taraflı ilişkilerde Afrika için vazgeçilemez bir partner niteliğindedir. Bu durumdan farklı olarak Meksika'nın Afrika kıtası daha güvenli zeminde ve riskli olmayan alanlarda, özellikle teknik iş birlikleri konularında ilişkiler ve iş birliği kurduğunu söylemek mümkündür. İlişkilerin dalgalı seyri göz önünde bulundurulduğunda çok taraflılık zemininde Meksika- Afrika ilişkilerinin daha istikrarlı ilerlediği görülmektedir.

Bölgeler arası ve çok taraflı ilişkilere bakıldığında bu ilişkilerin itici gücünün Güney-Güney iş birliği felsefesi olduğu görölmektedir. Ülkeler her ne kadar günün koşullarına uygun olarak kendi çıkarlarını maksimize edecekleri politikalar uygulamaya çalışsalar da geliömekte olan ülkeler arasındaki dayanışma ve teknik iş birliği de ilişkilerin temel motivasyonlarındanır. Latin Amerika ülkeleri Afrika kıtasında oluşturulan bölgesel mekanizmalara dâhil olmayı önemsemiştir. AU, Afrika'nın ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkilerini dünyanın geri kalanı ile geliötmek ve kendi bölgesindeki koordinasyonu sağlamak adına oldukça önemli kıtasal bir kuruluştur. Çok taraflı platformlara dâhil olarak uluslararası entegrasyonu sağlamak adına yoğun bir işlev üstlenmiştir. Meksika, AU'da daimi gözlemci statüsü ile yer alırken Küba, Brezilya, Venezuela gözlemci olarak AU'da yer almışlardır. AU ve Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu özellikle Çin'in bölgede artan nüfuzu karşısında birbirleri ile uyum içinde hareket etmelidirler. BRICS olarak anılan ülkeler de Güney- Güney iş birliği temelinde eşgüdömlü olarak çalışmaktadır. Her kıtanın en güçlü ülkeleri olarak nitelendirilebilecek ülkeler tarafından temsil edilen bu oluşum diğer çok taraflı iş birliği mekanizmaları ile birlikte çalışmaktadır. Latin Amerika ülkeleri Afrika'daki varlıklarını NEPAD'ın önceliklerini dikkate alarak sürdürmektedirler. BRICS'e benzer şekilde Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika'yı bir araya getiren IBSA Diyalog Forumu, küresel ve bölgesel sorunların çözümünde öncü rolü üstlenmekle birlikte üçlü iş birliği mekanizmalarını da fonlayan bir işlev görmektedir. SACU ve Mercosur arasındaki anlaşmalar iki bölge arasındaki ticari iş birliği faaliyetleri açısından oldukça mühimdir. SADC ve CPLP, Brezilya'nın dâhil olduğu ve Afrika'daki varlığını pekiştiren oluşumlar olmuştur. ZOPACAS, Güney Atlantik'te güvenli ve barışçıl bir bölge oluşturma işlevi görüyorken IBSAMAR da denizlerde güvenliği sağlamak için çalışmalar yapmaktadır. Tüm bunlarla birlikte Latin Amerika ve Afrika ülkeleri özellikle tarımsal ürünler, fikri mülkiyet hakları ve sanayi ürünleri pazarları ile ilgili konularda Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde ortak hareket etmektedirler ve birçok çok taraflı platformda yer almaktadırlar. Bağımsızlıklarını kazanan Afrika ülkelerinin tanınması ile başlayan diplomatik ilişkiler günümüze geldiğinde iki taraflı olmanın ötesine geçmiş ve çok taraflı platformlar aracılığı ile gittikçe derinleşmiştir. Uluslararası iş birliği faaliyetlerinin arttığı günümüz koşullarında salt ikili ilişkiler geliötmek ve bu ilişkilere yoğunlaşarak küresel iş birliği faaliyetlerinde uzak kalmak uluslararası sistemin işleyişine uygun hareket etmemek anlamına gelmektedir. Çalışmada incelenen örnek ülkelerde de göröldüğü üzere ikili ilişkilerin yoğunluğu zamanla azabilmekte ve böyle zamanlarda iş birliklerini tamamen ortadan kaldırmak yerine çok taraflı platformlar üzerinden ilişkilere devam edilebilmektedir. Özellikle geliömekte olan ülkeler çok taraflı platformlarda aktif rol almadıkları sürece küresel yönetişim faaliyetlerinden uzak kalacaklardır.

Bu çalışma, Latin Amerika'nın Afrika ile olan ilişkilerini seçili bir grup ülke üzerinden iki taraflılık zemininde ve seçili bir grup çok taraflı iş birliği mekanizmaları üzerinden de çok taraflılık zemininde ele alması, bu ilişkiler bütünü ile ilgili genel

bir çerçeve sunması bakımından literatüre katkı sağlamaktadır. Sonraki araştırmalar için bir başlangıç noktası oluşturabilecek bu çalışma ilişkilerin çok taraflı iş birliği mekanizmaları üzerinden daha da derinleşebileceği öngörüsünde bulunmaktadır. Bu sebeple sonraki çalışmalar seçili grup ülkelerin ve mekanizmaların değiştirilmesi, sadece kısıtlı sayıda aktöre odaklanılarak daha derinlemesine analiz yapılması şeklinde kurgulanabilir.

KAYNAKÇA

- ABC. *Brazilian Technical Cooperation*. Agencia Brasileira de Cooperaçao: <https://www.abc.gov.br/zopacas/default.aspx> (Erişim Tarihi: 02.10.2024).
- ABDENUR, A. E. (2015). China in Africa, Viewed from Brazil. *The Journal of Asian Studies*, 74(2), 257- 267. doi:10. 1017/S002191 1815000583
- ABDENUR, A. E. (2018). Brazil-Africa Relations: From Boom to Bust? D. Nagar, & C. Mutasa içinde, *Africa and the World- Bilateral and Multilateral International Diplomacy* (s. 189-208). Palgrave Macmillan Cham. doi:10.1007/978-3-319-62590-4
- AFRICAN DEVELOPMENT BANK GROUP. *Non-Regional Member Countries*. African Development Bank Group: <https://www.afdb.org/en/countries/non-regional-member-countries> (Erişim Tarihi: 11.09.2024).
- AFRICAN UNION. (2019, Feb). *Africa- South America Partnership*. African Union: <https://www.aui.africa/wp-content/uploads/2019/02/Africa-South-America-Partnership.pdf> (Erişim Tarihi: 17.09.2024).
- AFRICAN UNION. *Africa - South America*. African Union: https://au.int/en/partnerships/africa_southamerica (Erişim Tarihi: 29.09.2024).
- AGUILA, J. M. (1996). Cuba Adapts to a Brave New World. H. Muñoz, & J. S. Tulchin içinde, *Latin American Nations in World Politics* (s. 81- 104). Colorado: Westview Press.
- AU Information & Communication Directorate. (2022, Feb 21). *Working Relations Key to Continued Africa- Latin America Ties*. Dubai, United Arab Emirates. https://au.int/sites/default/files/pressreleases/41514-pr-PR_CIEFFA.pdf (Erişim Tarihi: 20.09.2024).
- BATES, R. H., Coatsworth, J. H., & Williamson, J. G. (2006). *Lost Decades: Lessons from Post- Independence Latin America for Today's Africa*. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
- BOLÍVAR, R. (2008, Nov 18). *Venezuela de la mano con toda África*. Aporeea: <https://www.aporeea.org/venezuelaexterior/a67238.html> (Erişim Tarihi: 10.12.2024).
- BRAZIL–Africa Relations: A Chronology. (2019). G. Seibert, & P. F. Visentini içinde, *Brazil- Africa Relations- Historical Dimensions and Contemporary Engagements from the 1960s to the Present* (s. 229- 256). New York: Boydell & Brewer.
- BRICS Portal. *History of BRICS*. BRICS: <https://infobrics.org/page/history-of-brics/>

(Erişim Tarihi: 08.10.2024).

- BRUN, E. (2009). *Las relaciones entre América Latina y África: ¿potenciales o ilusiones?* New York: United Nations- CEPAL.
- BRUN, É. (2018). La cooperación Sur-Sur de Brasil, Chile y Venezuela: interés y pérdida de esencia. *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*(120), 171- 194.
- CRANDALL, B. H. (2018). Brazil: The Politics of Elite Rule. H. F. Kline, C. J. Wade, & H. J. Wiarda içinde, *Latin American Politics and Development* (9. Edition b., s. 123-140). New York: Taylor & Francis.
- DABAN, C. (2022). Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Üzerine Kısa Bir Değerlendirme, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 63, 31-37.
- DABAN, C. (2023). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Afrika Kıtasına Etkileri: Berlin Afrika Konferansı Örneği, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, 828-853.
- DE RENZIO, P., & Seifert, J. (2014). South—South cooperation and the future of development assistance: mapping actors and options. *Third World Quarterly*, 35(10 (Special Issue)), 1860- 1875.
- DE SOUZA NETO, D. M. (2018). A Renewed Partnership? Contemporary Latin America-Africa Engagement. D. Nagar, & C. Mutasa içinde, *Africa and the World- Bilateral and Multilateral International Diplomacy* (s. 209-244). Cape Town: Palgrave Macmillan.
- ELAIGWU, J.I. and Mazrui, A.A. (1993). Nation-Building and Changing Political Structures. A.A. Mazrui and C. Wondji içinde *General History of Africa VIII: Africa Since 1935* (s. 435-467). Paris: United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organisation (UNESCO).
- EUROPEAN COMMISSION. (2015, Feb 6). Final Report Summary - MASCOT (Multilateral Association for Studying health inequalities and enhancing north-south and south-south COoperation): <https://cordis.europa.eu/project/id/282507/reporting/pl> (Erişim Tarihi: 11.12.2024).
- FRANK, A.G. (1969a). *Capitalism and Underdevelopment in Latin America- Historical Studies of Chile and Brazil*. New York: Monthly Review Press.
- FRANK, A.G. (1969b). *Latin America: Underdevelopment or Revolution- Essays on the Development of Underdevelopment and the Immediate Enemy*. New York: Monthly Review Press.
- GANESAN, N. and Amer, R. (2010). *International Relations in Southeast Asia- Between Bilateralism and Multilateralism*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- GLEIJESES, P. (1996). Cuba's First Venture in Africa: Algeria, 1961-1965. *Journal of Latin American Studies*, 28(1), 159-195.
- GOBIERNO DE COLOMBIA. *North Africa and Middle East*.nCancilleria: <https://www.cancilleria.gov.co/en/north-africa-and-middle-east> (Erişim Tarihi: 11.09.2024).

- GOMES SARAIVA, M. (2011). Brazilian Foreign Policy: Causal Beliefs in Formulation and Pragmatism in Practice. G. L. Gardini, & P. Lambert içinde, *Latin American Foreign Policies- Between Ideology and Pragmatism* (s. 53-66). USA: Palgrave Macmillan.
- GONZALES, D. (2000). Cuban-African Relations: Nationalist Roots of an Internationalist Policy. *Review of African Political Economy*, 27(84), 317-32.
- HEINE, J. (1996). Postplantation Societies and World Order: Some Reflections on the Caribbean Predicament. H. Muñoz, & J. S. Tulchin içinde, *Latin American Nations in World Politics* (s. 225- 236). Colorado: Westview Press.
- INDIA-BRAZIL- South Africa Forum. *India- Brazil- South Africa Forum*. Oct 1, 2024 tarihinde About IBSA: <https://ibsa-trilateral.org/index.html> (Erişim Tarihi: 01.10.2024).
- KEOHANE, R.O. (1990). Multilateralism: An Agenda for Research. *International Journal*, 45(4), 731-764.
- KLAVEREN, A. (1996). Understanding Latin American Foreign Policies. H. Muñoz, & J. S. Tulchin içinde, *Latin American Nations in World Politics* (s. 35-60). Colorado: Westview Press.
- KORNEGAY, F. A., & Landsberg, C. (2009). Engaging Emerging Powers: Africa's Search for a "Common Position". *Politikon*, 36(1), 171- 191. doi:10.1080/02589340903174717
- LECHINI, G. (2010). Latin America-Africa Cooperation: Brazil as a Case Study. J. Mangala içinde, *Africa and the New World Era- From Humanitarianism to a Strategic View* (s. 129-141). New York: Palgrave Macmillan. doi:10.1057/9780230117303_9
- LECHINI, G. (2011). Argentina y Sudáfrica en el siglo XXI: ¿Hacia una cooperación sur-sur comercialista?. *Revista Relaciones Internacionales*, 40, 219–242.
- LECHINI, G. and Marchetti, A. (2021). Latin America and South Africa in the 21st century: A romance with no future? The cases of Brazil, Argentina and Venezuela. G.L. Gardini içinde, *External Powers in Latin America: Geopolitics between Neo- Extractivism and South- South Cooperation* (s. 235- 248). New York: Routledge. ISBN: 978-0-367-36859-3
- MBALLA, L. V. (2009). A Discreet Look at. *Voices of Mexico*(84), 79-81.
- MINISTÉRIO das Relações Exteriores. (2024, Apr 2). *Community of Portuguese Language Countries*. Ministério das Relações Exteriores: <https://www.gov.br/mre/en/subjects/international-mechanisms/inter-regional-mechanisms/community-of-portuguese-language-countries> (Erişim Tarihi: 02.10.2024).
- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS- Brazil. (2024, April 01). *Republic of Angola*. Bilateral Relations: <https://www.gov.br/mre/pt-br/assuntos/relacoes-bilaterais/todos-os-paises/republica-de-angola> (Erişim Tarihi: 10.09.2024).
- MOLINARI, A., Mena, F., & Ghiglione, J. (2022). South–South cooperation: building productive. *Third World Quarterly*, 43(9), 2091- 2111.
- MUÑOZ, H. (1996). The Dominant Themes in Latin American Foreign Relations:

- An Introduction. H. Muñoz, & J. S. Tulchin içinde, *Latin American Nations in World Politics* (s. 1- 16). Colorado: Westview Press.
- NANTULYA, P., & Lazarus, L. (2024, Jan 22). *Lessons from China's Forum Diplomacy in Africa, Latin America, and the Caribbean*. Africa Center: <https://africacenter.org/spotlight/lessons-from-chinas-forum-diplomacy-in-africa-latin-america-and-the-caribbean/> (Erişim Tarihi: 16.09.2024).
- OLADE. *Member Countries*. OLADE: <https://www.olade.org/en/member-countries/> (Erişim Tarihi: 18.09.2024).
- ORDONEZ, A. (2023, Dec 4). *Africa's Lessons for Latin America*. Americas Quarterly: <https://www.americasquarterly.org/article/africas-lessons-for-latin-america/> (Erişim Tarihi: 18.09.2024).
- ORGANIZATION OF AMERICAN STATES. *MERCOSUR-Southern African Customs Union (SACU)*. Foreign Trade Information System: http://www.sice.oas.org/tpd/MER_SACU/MER_SACU_e.asp (Erişim Tarihi: 01.10.2024).
- PEMPEL, T.J. (2004). Challenges to Bilateralism: Changing Foes, Capital Flows, and Complex Forums. E. Krauss & T.J. Pempel içinde *Beyond Bilateralism: U.S.-Japan Relations in the New Asia Pacific* (s.1-36). Stanford: Stanford University Press.
- PRENSA Latina. (2017, Jan 27). Cuban Vice President Salvador Valdés Mesa arrives in Ethiopia. *Granma*. <https://en.granma.cu/mundo/2017-01-27/cuban-vice-president-salvador-valdes-mesa-arrives-in-ethiopia> (Erişim Tarihi: 08.10.2024).
- RABY, D. (2011). Venezuelan Foreign Policy under Chávez, 1999–2010: The Pragmatic Success of Revolutionary Ideology? G. L. Gardini & P. Lambert içinde, *Latin American Foreign Policies- Between Ideology and Pragmatism* (s. 159-178). USA: Palgrave Macmillan.
- RESS, S. (2019). *Internationalization of Higher Education for Development- Blackness and Postcolonial Solidarity in Africa- Brazil Relations*. London: Bloomsbury Academic.
- RUGGIE, J.G. (1992). Multilateralism: the Anatomy of an Institution. *International Organization*, 46(3), 561-598.
- SAENZ, P. (1969). A Latin American-African Partnership. *Journal of Inter-American Studies*, 11(2), 317-327.
- SÁNCHEZ, J. A. (2023, May 18). Cooperation between Latin America and Africa from the perspective of the peoples of the Diaspora. *Latinoamérica21*. <https://latinoamerica21.com/en/cooperation-between-latin-america-and-africa-from-the-perspective-of-the-peoples-of-the-diaspora/> (Erişim Tarihi: 29.09.2024)
- SANTANDER, G., & Alonso, J. A. (2018). Perceptions, identities and interests in in South–South cooperation: the cases of Chile, Venezuela and Brazil. *Third World Quarterly*, 39(10), 1923- 1940. doi:10.1080/01436597.2017.1396533
- SHAW, T.M. (1979). The Semiperiphery in Africa and Latin America: Subimperi-

- alism and Semiindustrialism. *The Review of Black Political Economy*, 9(4), 341- 358. <https://doi.org/10.1007/BF02891728>
- SOUTHERN African Development Community (SADC). (2024, Jan 10). Ministério das Relações Exteriores: <https://www.gov.br/mre/en/subjects/bilateral-relations/all-countries/southern-african-development-community-sadc> (Erişim Tarihi: 03.10.2024).
- THE UNITED NATIONS- Office of the Special Adviser on Africa. (2004). *South-South Cooperation in Support of the New Partnership for Africa's Development- Experiences of Africa- Latin America and thr Caribbean*. New York: The UN.
- TULCHIN, J. S. (2016). *Latin America in Inernational Politics- Challenging US Hegemony*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- VARELA, H. (2008). LA POLÍTICA EXTERIOR DE MÉXICO HACIA ÁFRICA SUBSAHARIANA (2000-2006). *Foro Internacional*(191-192), 418- 447.
- VPAAfrica-Latin America. *About*. VPAAfrica-LatinAmerica: <https://flegtpafacility.org/about/> (Erişim Tarihi: 18.09.2024).
- WTO. (2021). *Groups in the Negotiations*: https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/negotiating_groups_e.htm (Erişim Tarihi: 10.12.2024).

Extended Abstract

Latin America and Africa have been the regions that are unable to clarify how to proceed in both their domestic and foreign policies and whose foreign policy success is dependent on the correct functioning of many different variables due to their colonial pasts and the fact that they are geographies where countries that are quite different in terms of society, politics and economy are located. The advantage in understanding the relations between these two very different geographies is that both regions have knowledge of what complex and diverse political and social systems are due to their own experiences. The disadvantage is that while African society can act more integrated, the differences within Latin America are more pronounced. While bilateral relations between the countries of the two regions are shaped by the conditions of the day, when it comes to regional cooperation and cooperation activities carried out under multilateral mechanisms, there is a superior perspective that both regions agree on: South-South Cooperation. This mechanism is quite decisive in explaining the relations between the two regions. They come together with technical cooperation activities on issues such as trade, politics, culture, technology, security and maritime, and developing countries of the South share their experiences and technical knowledge through these platforms.

The main question of the study is to determine the variables on which Latin America's relations with Africa are shaped. In the roots of the relations, it is seen that bilateral diplomatic relations laid the foundations of today's Latin America-Africa relations; however, at the point where the relations have reached today, it is seen that not only states, but also regional and multilateral organizations are included in this equation. The basic method of this study is to use two different levels of analysis. The first of these is the relations between states, which are described as bilateral relations. The second level of analysis is the relations between regions and regional cooperation mechanisms, which we describe under multilateral cooperation mechanisms. While the conceptual framework of the study was being created, the diplomatic relations established and developed between states for bilateral cooperation constituted the unit of analysis. The selected countries which are Cuba, Brazil Argentina, Venezuela, Mexico because of somehow close and intense relations with African continent. When viewed from

the perspective of multilateralism, the units of analysis diversify. Because Latin America-Africa relations appear on many levels and therefore the units of analysis are mostly economic and political relations, but they are also shaped by different variables such as security, energy, and culture. The most effective and powerful multilateral platforms are selected in this part. Qualitative data collection methods were used on this basis in this study. The data were obtained from scientific articles, books, and reports, which are secondary data sources. In addition, the official web pages of the cooperation mechanisms mentioned in the study are also among the sources from which data was obtained.

When both bilateral and multilateral relations are analyzed, it is possible to see Brazil's dominant influence on the African continent. Brazil, which has developed relations with the continent in a more systematic and pioneering manner, has demonstrated this both with the number of diplomatic missions it has opened and the diplomatic relations it has developed early, as well as with the leading role it has assumed in interregional formations. Being included in multilateral cooperation mechanisms is effective in the inclusion of regional countries in international integration. Countries in the region, which currently aim to become effective actors in the international system, are working together to accelerate their integration. Otherwise, they will remain outside the international system. In cases where bilateral relations are not going how they are expected, multilateral platforms play a role in saving relations than to be terminated. This study focuses on the presence of Latin America in Africa. Its bilateral relations with Africa and its symmetric and asymmetric presence in mechanisms established based on Africa are discussed. Further studies can be developed in the opposite direction, by constructing them based on Africa's presence in Latin American countries. However, trilateral cooperation mechanisms are also a completely separate subject of study, and it is possible to see the dominant presence of some countries in this area.

This study contributes to the literature by addressing Latin America's relations with Africa through a selected group of countries on a bilateral basis and through a selected group of multilateral cooperation mechanisms on a multilateral basis, and by providing a general framework for these relations. This study, which can be a starting point for subsequent studies, predicts that relations can be deepened through multilateral cooperation mechanisms. For this reason, subsequent studies can be structured by changing the selected group of countries and mechanisms, and by conducting more in-depth analysis by focusing on only a limited number of actors.

THE ORIGIN AND PROGRESS OF CHRISTIANITY IN AFRICA

*AFRİKA'DA HRİSTİYANLIĞIN KÖKENİ VE GELİŞİMİ**

Ian COULTER**

Abstract: This essay provides an introduction to the sweeping of history of the origins and progress of Christianity in Africa. In the interest of narrowing the scope, it is necessary that much of the story has been omitted. The main focus has instead been on the origins and progress of Christianity during the colonial period, particularly highlighting the enormous growth that has occurred in the spread of Christianity over the last 60 years since independence. What prompted the enormous growth and spread of Christianity in Africa during the colonial period and beyond? The answer to this question is multi-faceted, with the need for Western education becoming paramount. European colonial missionaries pioneered Western education throughout the colonies, which in turn became the vanguard for Christian catechetical education and transformation of the people at all levels as operatives in the colonial system. Western education became necessary to the economic survival of peoples. Admittance into a Christian mission school often required the applicant to convert to Christianity. Since Independence, all Christian denominations have experienced much growth through African missionary effort, which is now in the hands of the African evangelists rather than in the hands of the Europeans. It is important to mention that in terms of the African expression of Christianity, the Pentecostal movement have today far outstripped all other forms of Christianity in Africa.

Keywords: Christianity, Africa, Colonialism, Pentecostal

Öz: Bu makale, Hristiyanlığın Afrika'daki kökenleri ve ilerleyişine dair kapsamlı bir tarihçe sunmaktadır. Ancak, kapsamı daraltmak adına hikâyenin büyük bir kısmı dışarıda bırakılmıştır. Bunun yerine, sömürge döneminde Hristiyanlığın temelleri ve gelişimi ele alınmış, özellikle de bağımsızlıktan sonraki 60 yıl içinde Hristiyanlığın yayılmasında meydana gelen önemli büyümeye odaklanılmıştır. Peki, sömürge dönemi ve sonrasında Afrika'da Hristiyanlığın bu denli hızlı büyümesine ve yayılmasına neden olan unsurlar nelerdir? Bu sorunun cevabı birden çok faktörü içermekle birlikte, bunların başında Batı eğitimine duyulan ihtiyaç gelmektedir. Avrupa'lı sömürgeci misyonerler, Batı eğitimini sömürgelerde yaygınlaştırmada öncülük etmiş ve bu eğitim, Hristiyanlık öğretisinin yayılmasında ve halkın tüm seviyelerde sömürge sisteminin bir parçası haline getirilmesinde etkili olmuştur. Batı eğitimi, halkların ekonomik olarak hayatta kalması için gerekli bir araç haline gelmiştir. Bir Hristiyan misyon okuluna kabul edilmek ise çoğu zaman başvuran kişinin Hristiyanlığa geçiş yapmasını şart koşmuştur. Bağımsızlıktan sonra, tüm Hristiyan mezhepleri, Avrupalı misyonerlerin yerini alan Afrikalı misyonerlerin çabaları sayesinde büyük bir gelişim göstermiştir. Günümüzde, Afrika'da Hristiyanlık anlayışı açısından Pentekostal hareketin, diğer tüm Hristiyanlık biçimlerini açık ara geride bıraktığını vurgulamak önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Hristiyanlık, Afrika, Sömürgecilik, Pentekostal

* Geliş Tarihi: 28.10.2024, Kabul Tarihi: 13.12.2024. DOI: 10.54132/akaf.1574887

** Ian Coulter, Dr. Biblical Institute for Educational Development, e-mail: ian_t_coulter@hotmail.com, ORCID: 0009-0000-4923-8632

Introduction

There is much to suggest that Christianity first planted itself in Africa 2,000 years ago through the work of the Apostle Mark who created a vibrant center for Christianity in Alexandria, Egypt. The Pax Romana in North Africa enabled Christianity to spread across North Africa. With the coming of Islam in the 7th century, Christianity was placed in Dhimmi (or protected) status under Islamic Law. It was from there that Christianity spread into Nubia informally through the trade routes. The Ethiopian Church, which had independent origins has always been considered an authentic expression of true African Christianity. No effort was made to spread Christianity into sub-Saharan Africa. Some missionary work was done along the western coasts by the Jesuits and Dominican Catholics in the 15th century, but focused mainly on the Europeans in the area, such that little mission work was done among the natives. After the abolition of the slave trade mission work was largely spearheaded by Protestant Christians. Next came the colonial period which lasted from around 1870 to 1960 A.D. Great gains were made to Christianity during this period which enjoyed the patronage of the colonial administrators. The colonial period brought many economic, social, and religious benefits to sub-Saharan Africa. Some of these benefits were positive and some negative. Indeed, the missionaries made some mistakes by downgrading everything in African culture, but today many Africans are finding the freedom to express themselves as Christians in a truly African way free of European culture suppression.

The purpose of this essay is to provide the reader with an historical sketch of the main factors that led to the spread of Christianity in Africa from inception with special focus on the impact of European colonialism and Independence on the African people and Church. It is important to look at the past to understand the present. There has much been written on Christianity in Africa that goes into enormous depth as various historians, scholars, and political commentators express the progress of this vital and enduring religion on the soil of this vast continent of Africa. It is not possible in this short essay to be comprehensive, neither to explore much of this or that good or bad thing that colonial government or European missionary did. This essay should be regarded only as an introduction from the Christian perspective. It is for this reason that the author has found it necessary to make several foundational points about Christianity.

1. What is Christianity?

It is important from the outset to have at least a minimal understanding of “What is Christianity?” This is because Christianity in history may at times look very different from the biblical revelation of what it is supposed to be. This of course can be observed in all religions where followers do not meet the standards of belief and practice set by their founders. Therefore, despite such shortcomings, I hope to provide the readers with a concise summary of the biblical revelation of the Christian faith, outlining the

essential characteristics of what it is intended to be.

Firstly, as a revealed religion, biblical Christianity is not the product of human origin, wisdom, philosophy, or development, but came about in the fullness of time through the direct involvement of God in this world. What we are talking about here is the Incarnation of the living and eternal Word of God who came into this world from the bosom of the Father through the miraculous conception and birth of Jesus the Christ (John 1:1, 14). The angel Gabriel called his name, Jesus (MATT. 1:21; Luke 1:31, 2:21), which means God saves (the name Jesus signifies *saviour*. It is the Greek form of Jehoshua (Joshua) (Smith, 1884: 307). Secondly, it follows that Christianity in Africa is not merely the religion of the white man as some have mistakenly thought but has for 2,000 years been embedded in African soil long before the coming of the European missionaries. The third point that needs to be made is that as the visible expression of the invisible Kingdom of God, Christianity is not the same as the culture in which the Church is found but is distinct from it arising because of the reality of God's presence with his people. We must then ask ourselves, "What is Christianity?"

But what exactly is the Christian faith? Dr. H. Kraemer in his book, "*The Christian Message in a Non-Christian World*" identifies five essential and timeless characteristic features of the Christian faith (Kraemer, 1961: 73-77). These are: (1) Christianity is the religion of the Incarnation (John 3:16). (2) The Christian faith means justification by faith. (3) Christianity is the religion of reconciliation and atonement. (4) In content, the Christian faith is to announce the Kingdom of God, and (5) The Christian faith is a new way or quality of life; namely, a spiritually abundant life lived in reconciliation with God through Jesus Christ (John 10:10). The abundant life that issues from reconciliation with God issues in the experience of eternal life now (Ladd, 1975: 254).

Much has been written on each of these aspects of the Christian faith to repeat here, but it is sufficient to summarize by saying that "Christianity is Christ, and Christ is Christianity." Christianity finds its focus in Jesus Christ for he is at the center of the Christian Faith. It is impossible to correctly understand what Christianity is, without being in spiritual union and communion with the risen Christ. While sitting in a Roman prison, Paul, the great apostle to the Gentiles wrote these words: "For me to live is Christ, and to die is gain" (Phil. 1:21 ESV). There is much here to meditate upon as we move on to consider the progress of Christianity in Africa, a place where many Christians have died for their faith.

2. The Early Spread of Christianity in North Africa

The story of Christianity in Africa must surely begin with the impetus of the outpouring of the Holy Spirit of God upon the 12 Apostles of Jesus when they were gathered in hiding in Jerusalem during the crucifixion of Jesus. The Holy Scriptures record how on the Day of Pentecost, which was seven weeks after the death and resurrection of Jesus—and which signals the birthday of the New Testament Church—the Holy Spirit

came from heaven as of a rushing mighty wind and with the appearance of cloven tongues as of fire sat upon each one of the chosen band in fulfillment of the prophetic word: “I will pour out of my Spirit on all flesh” (Joel 2:28, 29 ESV) “And they were all filled with the Holy Spirit and began to speak in other tongues as the Spirit gave them utterance” (Acts 2:4 ESV). They then spoke with great boldness in the public declaration of their faith.

Among the huge crowd of foreigners that were visiting Jerusalem at that time were dwellers from all over the then known world, including people from Egypt and from parts of Libya about Cyrene, which were African territories. Simon, whom the Romans compelled to carry the cross of Jesus was from Cyrene (Matt. 27:32). It is recorded that they all heard the apostles speaking in their own languages declaring the mighty works of God (Acts 2:10, 11). It is impossible to imagine that a supernatural event of this significance would be hushed up, but instead be noised abroad in the home countries and regions of the people who witnessed the apostles speaking to them in their own languages. This event was a reversal of that which happened at Babel when languages were confused by divine fiat (Gen. 11:9). The Bible, which is the holy book of Christianity also records the names of other persons who were of African origin and who took the Gospel of Christ back with them into their home countries.

One such person was a man of Ethiopia, a eunuch of great authority under Candace queen of Ethiopia, who had the charge of all her treasure, and had come to Jerusalem to worship (Acts 8:27–39). It was this man that Philip the evangelist was directed by the LORD to go down from Jerusalem to Gaza and there meet him while he was sitting in his chariot reading from the book of the prophet Isaiah. A conversation ensued that upon understanding the meaning of the inspired text, the man was converted and at his own request was baptized. Philip was then carried away elsewhere, leaving the man to return rejoicing to his home country of Ethiopia. It is widely understood that this was one of the ways that Christianity first entered Ethiopia. It wasn't until the fourth century, however, that based on independent evidence that Christianity became firmly established in Ethiopia (Gordon-Gordon, 2001: 310). [Other scholars intimate the same fourth century dating for the establishment of the Church in Ethiopia when they say such things as “There [in Abyssinia} Christianity had been victorious since the fourth century” (Brockelmann, 1964:3). “Aksum . . . by 340 was the kingdom's main Christian see.” (Jenkins, 2008:55).]

We should also not fail to mention the great evangelist known as John Mark, later known only as Mark, who was with the Apostles Paul and Peter in Rome. When these “two great pillars of the Church were martyred in Rome, ecclesiastical tradition affirms that St. Mark visited Egypt, founded the Church of Alexandria, and died by martyrdom” (Smith, 1884: 381-382). There has been much deliberation over whether this history of Mark the Evangelist in Alexandria is legend or reality. A letter from Clement, bishop of Alexandria (c.160–215) appears to support the reality of Mark's

presence in Alexandria (Cannuyer, 16–17). The Coptic Church in Alexandria lay claim to their being of apostolic foundation through the preaching of St. Mark. (Coptic Orthodox Answers: November 22, 2024). [For further information on St. Mark’s history of founding Churches in Alexandria, see Eusebius, 64, 74, and McBirnie, 251–258.]” That there was a thriving Christian community there is further supported by the mention of a certain Jew named Apollos. The text of Acts 18:24 describes him as a man born in Alexandria, an eloquent man, and mighty in the Scriptures such that he did much to convince the Jews in Ephesus, showing by the Scriptures that Jesus was Christ (Acts 18:28)—the expected Messiah of biblical prophecy. One could mention further the great Christian works of Origen, Cyprian, Clement of Alexandria (Titus Flavius Clemens, ca. 150-ca.215) and others who made their home in Alexandria and whose writings have influenced and shaped Christianity down through the ages.

By the second century, Christianity had already spread across Egypt and North Africa, taking advantage of the *Pax Romana* and the widespread use of the Greek and Latin languages, which had already become established as the language of trade, the army, of administration, and learning (Hastings, 1999: 193). The Roman town of Carthage had by this time become home to many Christians. Carthage spawned several great thinkers and writers, such as Tertullian of Carthage and Augustine, the bishop of Hippo. It was Tertullian who first used the Latin term ‘Trinitas’ [Trinity] to describe the Triune nature of God in biblical revelation. Augustine wrote on the biblical doctrines of grace, original sin, and the kingdom of God. His writings shaped the Church and were influential in shaping ‘both Western Catholicism and the Protestant Reformation’ (Gordon-Gordon, 2001: 309-310).

The next four centuries of the first 600-year period of Christianity in Egypt and North Africa took a decided turn for the worse when Christological controversy broke out between the orthodox Byzantine and the Egyptian (Coptic) branches of Christianity. Such was the harsh treatment of the Coptic Church by the orthodox Byzantine Church that in 641 A.D. when Alexandria was captured by Islamic armies, the Copts actually welcomed the Muslims into their city as ‘a means of escaping the persecution of the Orthodox’ (Boer, 1969: 64). This situation did not, however, remain the same and in time the Coptic Christians were given dhimmi (protected) status under Islamic Law by the new Muslim government (Cambridge, 1970: 924). The rapid advance of Islam across North Africa displaced the old-Roman Empire in those regions and imposed Arabic as the new national language. They also replaced Christianity as the national religion with Islam as the new religion of empire (Hastings, 1999: 193). Islam today is the majority religion in Egypt and North Africa.

3. The Spread of Christianity in Other Regions

The importance of the Coptic Church in Egypt can be seen by the fact that Ethiopia and Nubia into which Christianity had spread looked to the Coptic Church for its theological understanding of Christianity. There is no record of the Church in North

Africa, Egypt, Nubia, and Ethiopia ever trying to expand in regions south of the Sahara (Gordon-Gordon, 2001: 310). How then did Christianity enter these regions? Nothing much seemed to have happened until the fifteenth century when Portuguese missionaries of the Jesuit and Dominican orders joined together with traders who sailed around the African coast and often into the hinterland in pursuit of gold and ivory. In 1490 Roman Catholic missionaries went into the Congo and Angola to establish Christianity. Their efforts in those countries did not extend beyond two hundred years. They also went into Mozambique in Southern Africa. In 1560 Portuguese Jesuit missionaries penetrated into Mwanamutapa/now Zimbabwe (Gordon-Gordon, 2001: 310). According to John S. Mbiti, "Most of this work was aimed primarily at European traders and only in a few places did it penetrate into the interior and reach a sizable number of Europeans" (Mbiti, 1990: 225).

In the eighteenth century, the abolition of the slave trade gave rise to the spread of Protestant Christianity in Africa. Between 1500 and 1870, millions of slaves had been exported from Africa to the Americas. "The major carriers were the Portuguese in the sixteenth century, the Dutch in the seventeenth century, and the British and the French in the eighteenth" (Hastings, 1999: 204). The evangelical Christian anti-slavery movement in Britain led to the abolition of slavery. This in turn led to a renewed missionary thrust into sub-Saharan Africa, this time led by Protestant evangelicals. These too sailed around the coast to establish Christian mission stations and small settlements wherever they could.

In the nineteenth century, the greatest impact to the spread of Christianity in sub-Saharan Africa came with the antislavery movement in Europe and the United States. The British sent their freed slaves to Sierra Leone, while the Americans sent their freed slaves to Liberia. During their captivity in foreign lands, many of the slaves had become Christians. Now back in Africa, the freed slaves propagated their Christian faith to their fellow black Africans. One such person who propagated his faith was Nigerian born Samuel Adjai Crowther (d.1891), who became the first African Anglican Bishop of West Africa. Much to the consternation of the Christian Churches in Freetown and Lagos, "when Crowther died, he was not replaced by an African" (Hastings, 1999: 208). This turn of events gave rise to the growth of independent Churches that were free from missionary control, which like the Ethiopian Churches, was led by Africans. The liturgical and doctrinal standards of the Churches from which they came were retained in the new independent Churches (Hastings, 1999: 208).

The entry of Christianity into East Africa came about as the result of the Anglican Church Missionary Society (CMS) partnership with Ludwig Krapf (d.1881), a German Lutheran missionary, explorer, linguist, and traveler who was contemporary with Scottish missionary, David Livingstone (d.1873). Krapf engaged in the translation of the New Testament into the language of the Oromo people of southern Ethiopia but was unable to complete this task because of the expulsion of all Western missionaries

from Ethiopia. He later went to Kenya where he also engaged in translating the New Testament, the Book of Common Prayer, and other documents, such as dictionary and grammar of the Swahili language. (Project Canterbury: November 12, 2024). The translation of the Bible or parts of it into local languages has always been a significant factor in establishing Christianity in Africa. This is because the use of local languages has not only helped Africans to read the Bible in their own language but also helped Christianity to take root in the hearts and minds of the people.

The next historical event that had a major impact on the spread of Christianity in Africa was the 100-year period of European expansion in what has been called the "Scramble for Africa." There was both a scramble to seize sovereignty over territory and a "Missionary Scramble" for the souls of men. Both of these independent movements were seen by Africans as related. The missionaries have henceforth always been thought of as the agents of colonialism who were there to work side by side with, and to do the will of, the colonial governments. This could not be helped in the thought of the native people because both the colonial government and the colonial missionaries all came from the same place, such that it was understood that the colonial government had brought in their own style of the Christian religion to impose upon them.

Before going further, let us be clear on what exactly is Colonialism? According to the *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, "Colonialism is a practice of domination, which involves the subjugation of one people to another." (Stanford, October 16, 2024). This process of gaining domination is never humane because it always involves subjugation even by the means of force and loss of human life. The terrible inhumanity of colonialism in its violent disposition and political domination of one people over another, though it has been going on since time immemorial, is never easy to stomach. In it is witnessed the ugly death throes and rebirth of a people as they are taken over and try to survive under foreign administration.

4. Christianity in the Colonial Period

One of the many significant things done by early British and German explorers, such as David Livingstone, Henry M. Stanley (d.1904), and the German missionary, Ludwig Krapf, was to draw early maps of the areas they explored. The thing about a map is that it enables others with less humanitarian motives to think about that old adage of "divide and conquer." There was some reason for this kind of thinking because of the great changes that were taking place in Europe and the Americas at that time. With the Industrial Revolution came the creation of machines that were able to take the place of manual labor in the sugar cane, and cotton fields, displacing much of the African slave labor on which it had come to depend. The increase in productivity brought about by the use of machines instead of men, led to a growing population that needed feeding together with the question of how to invest the excessive wealth that came from this new means of production. The world of industry and technology now needed to lay

its hands on the natural resources of other lands to sustain its incredible growth. The European solution to this problem was take control of the natural resources that Africa could provide.

More maps were made. This time at the Congress of Berlin (Hastings, 1999: 216) in 1885 where the Europeans began partitioning Africa into colonies. This process went on until the early part of the twentieth century. By the time they got finished drawing the boundaries, 48 new African states had been created (Boahen, 1987: 95). The maps were arbitrarily drawn and took no account of traditional boundaries, ethnic groups, and native languages, scale of size, internal trade, and access to seaports. Then began the European Scramble for Africa.

During the first three decades of the colonial period other African states suffered high levels of attrition in the population. There was great loss of life involved when the colonial powers met with resistance and opposition from people all across Africa. For example, “The population of the Belgian Congo fell by 50 percent, and that of the Herero by 80 percent, as a result of the oppressive and inhuman treatment of the colonizers during the period” (Boahen, 1987: 95)

The Mau Mau uprising in Kenya (1952–1960) claimed many lives on both sides. The colonial government killed anybody who was on the side of the Mau Mau, and the Mau Mau killed anybody who was on the side of the colonial government. The Mau Mau were freedom fighters in the war against Colonialism. The words “Mau Mau” has specific meaning in Swahili. The first Mau is an abbreviation of the phrase ‘Mzungu Aende Uraya’ which means “White men should go abroad.” The second Mau contain the syllables for the phrase “Mwafica Apate Uhuru’ which means “Black man get freedom.” Uprisings also took place in other territories where there was fighting between the African people and the European colonizers.

A British official by the name of Captain Frederick Lugard (d.1945) arrived in force with his soldiers to bring the Nigerian tribal groups under British suzerainty. This eventually led in 1914 to the creation of the Colony and Protectorate of Nigeria and in 1960 to the independent state of Nigeria. In Uganda, where the struggle of imperial power between the Muslims, Catholics, Protestants, Traditionalists, and the Ugandan Kabaka Mwanga (the Monarch), Captain Lugard took over the reins of government placing it in the hands of the British. In doing so, he suppressed the Muslims and supported the work of Protestant Christianity (Mbogo, 2020: 129-130/258-259). This provided great impetus for Protestant Christians to continue their mission work in Uganda. It is important to note that Uganda was a British Protectorate that was never colonized.

5. The Impact of Colonialism

The impact of colonialism on Africa is both positive and negative with Eurocentric historians thinking that the positive aspects far outweighed the negative aspects.

Many in the African perspective hold the reverse to be true with the negative aspects outweighing the positive aspects (Boahen, 1987: 94-95). Though these differing aspects need to be expressed, one also needs to consider the impact of colonialism on Christianity in Africa during that period. Let us first of all try to set down what is commonly understood as the positive aspects of colonialism as understood from the Eurocentric perspective, then go on from there to assess the negative aspects from the standpoint of African historians. The impact of colonialism affected every area of traditional life, including social, economic, political, and religious life. In his book on "*African Perspectives on Colonialism*," A. Adu Boahen makes the following points on the positive and negative impact of the period:

5.1. Positive Impact

Seen from Eurocentric eyes the colonial period resulted in much benefit to the African people. In the first place, the old system of barter economy was changed to a monetary system of cash transactions. This greatly increased the value of land and cash export crops, such as tea and coffee, and led to the accumulation of wealth. Unfortunately, the profits made from export crops did not feed back into the monetary wealth of the local people, who were used as instruments of cheap labor in the process of supplying the European economy with the natural resources they needed. Nevertheless, benefits slowly accrued to the people in the form of the development of better housing, piped water into the villages, increase in the standard of living, and in the overall general health of the people (Boahen, 1987: 104). These benefits, however, were not widespread and unevenly distributed especially in rural areas and many people still lived in a condition of impoverishment as they do today. Much benefit also came through economic reform, which integrated the African economies into the world economy and banking systems. This would not have been possible without the colonial economic system being in place (Hastings, 1999: 217).

A second benefit was the establishment of Western education in the development of primary, secondary, boarding school, college, and eventually university education. This has not always been seen as beneficial as still many people in Africa are illiterate and did not benefit from education. Not everyone could go to school. There are many people who are still illiterate. One criticism is that the schools did not teach technology, thus ill-equipping them for full participation in the more advanced technological sectors of the economy. On the other hand, the necessity of transitioning from rural village life meant that there had to be an emphasis on reading and writing. In time the educational system advanced to the building of universities, which produced what is known as the educated African elite. It is this same elite group of people that later spearheaded the overthrow of the colonial system and became the backbone of the African civil service (Hastings, 1999: 104).

A third important benefit of colonialism was the spread of the two great universal religions of the world. Christianity and Islam. With the implementation of colonial

administration, Christianity was able to spread beyond the coastal areas into the hinterland and beyond into East and Central Africa. With the introduction of Western Education, many more converts were gained for Christianity than in all the previous centuries combined. “Islam also gained a lot of ground thanks to the patronage especially of the French and British colonial administrators” (Boahen, 1987: 104). The missionary success of Islam, however, was not carried out by missionaries, but was “so largely in the hands of traders” (Arnold, 1997: 419) who continued to spread Islam along the trade-routes as it had always done (Hourani, 1992:85).

5.2. Negative Impact

With the close connection that missionaries had with the colonial government, particularly in the sphere of Western education, it should not be surprising that the European missionaries were seen as agents of colonialism in all things good and bad. For example, in Kenya, the Christian colonial missionaries were seen to be working hand in hand with the colonial government, and henceforth got the bad wrap for anything negative that the government did. Because the missionaries had mastered the local languages, the various departments of government administration used them to draft agreements in the purchase of land, and in the settlement of white expatriates, often to the disadvantage of the local people. The famous expression of the first Kenyan President, Jomo Kenyatta (1889–1978), aptly captures the dynamic of the situation. “When the missionaries came, we had the land, and they had the Bible. They taught us to close our eyes and pray. When we opened our eyes, they had the land, and we had the Bible.” (Goodreads, October 2/ 2024).

Africans also lost their traditional way of life in the colonial period. Quoting Boahen: “The colonial administrators and their allies, the European missionaries, condemned everything African in culture—African names, music, dance, art, religion, marriage, the system of inheritance—and completely discouraged the teaching of all these things in their schools and colleges. Even the wearing of African clothes to work or school was banned” (Boahen, 1987: 107). Whereas the African people were and still are communal in their approach to life, the European missionaries were not, instead emphasizing the individual rather than the group. In his famous book, “*Facing Mount Kenya*,” the first Kenyan President Jomo Kenyatta provides insight on other missionary failures that were sure to be felt by the people during the transition into the colonial system of administration.

We can see from this that the early teachers of the Christian religion in Africa did not take into account the differences between the individualistic aspects embodied in Christian religion, the communal life of the African regulated to customs and traditions handed down from generation to generation. They failed, too, to realize that the welfare of the tribes depended on the rigid observance of these tribal taboos and rights, through which all members of a tribe, from kings and chiefs down to the lowest and most insignificant individual, were bound up as one organic whole and

controlled by an iron-code of duties (Kenyatta, 1978: 186).

On the plus side it must be said that missionaries opposed the slave trade wherever they found it and often spoke out against the shortcomings or injustices of colonial rule. Kevin Ward in Chapter 6 of Hastings book, *A World History of Christianity*, observes that: “Missionaries were at the forefront of disclosing the atrocities of the rubber plantation economy of the Congo Free State; they were critical of forced labor in various East African British colonies; they advanced themselves as spokespersons and defenders of native interests in settler dominated colonies like Kenya or Rhodesia, with all the implications of paternalism which such a claim conveys” (Hastings, 1999: 217).

In the social field, “There was in the first place, “The downgrading of the status of women in Africa.” There was no access for women into the professional fields. The role they played was to serve only as traders and farmers. There were also far more facilities for boys than for girls (Hastings, 1999: 107).

By far the serious and lasting impact of the colonial period has been psychological. I can do no better than to again quote Boahen:

The final and worst psychological impact has been the generation of a deep feeling of inferiority as well as the loss of a sense of human dignity among Africans. Both complexes were surely the result not only of the wholesale condemnation of everything African already referred to, but, above all, of the practice of racial discrimination and oppression to which Africans were subjected throughout the colonial period (Boahen, 1987: 108).

In the field of religion and especially that of Christianity, one of the most negative consequences of the colonial period in African perspective was the importation of every Christian denomination and sect from Europe and the USA. These denominations experienced a lot of growth in the years that followed. In 2010, the largest of these groups consisted of the Protestant Churches (53.7 percent) and the Roman Catholic Churches (22.8 percent). Africa also hosts a smaller number of Orthodox Churches, which includes the Coptic Orthodox Church of Alexandria. The Protestant denominations include Anglicans, Baptists, Lutheran, Methodist, Mennonite, Pentecostal, Presbyterian and Reformed Churches. The countries that host the most Protestants include Nigeria, Kenya, and South Africa (Gordon Conwell-*Global*, November 22, 2024).

As has been pointed out, many African Christians were already trying to express themselves in a truly African way. When a multitude of foreign Churches of different denominations established themselves in Africa, it was though the European forms of worship were being imposed upon them. Many of the local indigenous population did not understand the variety of Church denominations and movements, nor the

differences between them. The Roman Catholic Churches, which for a long time conducted their services in Latin was not understood by the people. This has now changed, however, and they are today using the vernacular language of the people. In Protestant Churches while retaining the words of hymns, the European and American hymn tunes have not always been appreciated in favor of something more rhythmical in the African style. After a while, the inability to express themselves as Africans have led some to start their own independent Churches.

6. The Emergence of African-initiated/independent (AIC) Churches

During the colonial period, the European denominations promoted men in accord with biblical principles as the primary leaders of the Church. After independence, the desire to shake off the colonial forms of imported Christianity and to develop a truly African expression of the same that did not suppress, led to a reaction in the African –initiated/independent Churches to ordain women into Church office. It is not uncommon that African Churches today have a majority of women both in the congregation and in various leadership positions.

The whole discussion of women’s ordination into church office has been one of immense concern and debate among the Churches. The advancement of women in civil society is amply discussed by Eric Masinde Aseka in a section of his book on “Gender politics in post-independence East Africa.” The upshot of his text is that “The principle of equality of women and men is enshrined in various United Nations conventions dating back to 1948 and is contained in national constitutions” (Aseke, 2005: 212). While this may be the case in regard to leadership positions in civil society, the Church operates under a different principle in which the Bible provides authoritative guidance for the government of the Church through its officers. The most complete treatment of the subject can be found in Edmund P. Clowney’s book on the Church, and in particular on the chapters dealing with “The structure of Christ’s Church,” and “The Ministry of Women in the Church” (Clowney, 1995: 199–235). The central thought here is that just like in the human family the man is the head of his household under the headship of Christ, the head of the Church, so in God’s family it is the male headship that is ordained by God to be authoritatively appointed officers, who just like as in a human family, care for Christ’s Church. According to the New Testament, A wife should not have authority over the man but be in submission to him (Eph. 5:22–23). On the other hand, husbands are commanded to love their wives “As Christ loved the Church and gave himself up for her” (Eph. 5:25 ESV).

As in the home, women in the church are subject to male headship, and not to exercise authority over men (1 Tim. 2:12; cf. 3: 4; Eph. 5:22–23). The teaching office in the Church exercises authority through the ministry of the Word (2 Cor. 12:29; 1 Tim. 5:17; 2 Tim. 3:14–4:5; cf. Heb. 13:7, 17). For this reason, he [the apostle Paul] does not permit women to teach in the Church. . . . It is authoritative preaching that is

forbidden (Clowney, 1995: 229).

It is beyond the scope of this essay to go much further into this discussion. The reader, however, is encouraged to obtain and read chapters 8, 14, and 15 of Clowney's book for a comprehensive and in-depth treatment of the subject.

The advancement of women to Church office has not only been confined to the Independent African Churches. Even the mainline Protestant denominations in recent years have experienced many more women applying to receive training for ordination. In such Churches, however, the women officers often do the work of ministry among women and children, while guidance and oversight are provided by the ordained male leadership. Today, 60 or so years after gaining independence from the colonial powers, the motivation for women to apply for ordination is not so much a reaction, but more of a quest for equality with men. (Episcopal: November 2024). The legitimate expression of women's leadership in the Church is currently being modeled through the efforts of Anglican Mission's Africa (AMA) in its "Discipling a woman transforming communities model that trains women in social outreach, family ministry, psychological support, counselling and evangelism and discipleship. The stated mission of AMA is "To Equip, Empower and Release Christian leaders as agents of Spiritual and Social Change in society (AMA). [This is an undated publication of Missions Anglicanes Afrique.]

Many new African Initiated Churches start up by people with no theological training. The Kenyan government for example, being aware of this is now demanding that Church leaders have academic credentials that qualify them for the ministry. (La Croix International, November 22, 2024). The poor economic situation has often been a motivating factor for some Christians to start Churches, thinking that they can obtain a legitimate income from their portion of the tithes and offerings given to the Church from the Christians who follow them. The outcome of this is that the Christians in those African-Initiated Churches have no theology to shape their understanding of Christianity or the Church. This places an over-emphasis on religious experience rather than on biblical authority.

There is a great need in the African Churches for biblical teaching. Many people do not have Bibles, especially in the rural areas, as they are not easily available or too expensive to purchase. Even when Bibles do become available, much teaching is needed to guide Church members in understanding how the Bible is organized. Beyond this, there is the need to develop an appreciation of the great biblical doctrines of the Church that have instructed Christians throughout the ages in what the Bible teaches about God and His relationship with man. A book by Wilbur O'Donovan, called, "*Biblical Christianity in African Perspective*," (O'Donovan, 1997), *attempts to relate biblical Christianity in the African context—this book will go a long way in providing Africans with a biblical theology.*

7. The Renewalist Movement

This section of my research essay leans heavily on the comprehensive and masterly work of Nimi Wariboko: “*Pentecostalism in Africa*,” of the Boston University School of Theology (Wariboko, November 25, 2024). Though there are many varieties of Pentecostalism in Africa. The renewalist movements usually include the Pentecostal, Charismatic, and African-initiated/independent Churches. The difference between Pentecostal and Charismatic Churches is that the Pentecostal Churches place a major emphasis on the gift of speaking in tongues (Glossolalia) as a major feature of their religion, whereas the charismatics though many of whom still speak in tongues, the Church allows for other “Spiritual Giftings” of the Holy Spirit as legitimate expression of the Christian faith. For a full discussion on the words “Charismatic” and “Pentecostalism” please consult the *Westminster Dictionary of Christian Theology*, Edited by Alan Richardson and John Bowden (Richardson and Bowden, 1983, November 2024).

Wariboko describes three principal types of movements within Pentecostalism. These are (1) the spirit-empowered movements, which arose either independently or out of Western mission Churches. (2) The Churches established in Africa by the Western Pentecostal denominations (such as the Assemblies of God, Four Square Gospel Church, and the Apostolic Church), known as classical Pentecostal Churches, and (3) the neo-Pentecostal or charismatic Churches. All of these movements grew exponentially in Africa both before and after Colonization. The main difference between then and now is that whereas Christianity entered Africa in the nineteenth century through the famous missionary efforts of Livingstone, Krapf, and others, in the twentieth century it was being carried on by African evangelists. “The competence of African evangelists in translating the message of the gospel into local idioms and worldviews, correlating existential problems to the resources of the Christian faith, brought about remarkable success” (Wariboko, November 2024).

In 2015 the population of Pentecostals (renewalists) in Africa was estimated at 202.92 million, constituting 35.2 percent of the continent’s Christian population of 574.52 million and 17.11 percent of total continent’s population of 1.19 billion. But in sub-Saharan Africa, renewalists constitute 36 percent of the Christian population (of 564.5 million). This exponential growth had been fueled by conversions from traditional African religions, vernacular translations of the Bible, overall population growth, urbanization, improved transportation and communication systems, and evangelism by Africans themselves rather than by foreign missionaries, among other factors. (Wariboko, November 2024).

The dynamic movement of African Pentecostalism is complex. To provide a simple way of classification, many leading African scholars have distinguished between three periods of development, each with their own shift in emphasis of their message. The first period extends to the development of the movement up until 1980. The major

emphasis of their message during this time was on holiness and sanctification. The next period covers the decade of the 1980's during which time the message shifted its emphasis from holiness and sanctification to that of prosperity, healing, and deliverance ministries (from Satanic' powers). The third period from the 1990's onwards, African Pentecostalism has increasingly seen its success as evidence of their being "divinely sanctioned change leaders ushering in a new Africa." (Wariboko, November 2024). In short, Pentecostalism today is the African expression of Christianity that has been so longed for by many Africans. What then in summary has been the reason for the rapid growth of Pentecostalism in Africa.

On the whole, the rapid growth of Pentecostalism in Africa can be attributed to the movement's core message. Its spiritual and theological outlook resonates with sub-Saharan Africans as it draws from the interior of the African worldview. The message is principally about spiritual empowerment, or access to divine power to meet human needs amid daily struggles of power. (Wariboko, November 2024).

8. The Characteristic Marks of a Biblical Church

With the rapid expansion of the Churches that make up the renewal movement in Africa and recent growth of the mainline denominations, such as the Anglican Church it is important to be able to distinguish the characteristic marks of a biblical Church; that is, a Church that recognizes the authority of Scripture and puts it into practice. What then are the distinguishing features of a Church that functions on biblical principles? These are (1) Worship, (2) preaching of the Word of God, (3) right administration of the sacraments of Baptism and the Lord's Supper, and (4) Church discipline of members (Clowney, 1995: 99-115). With these in mind, one then has to determine on what authority the Church functions, whether it be (1) the Church as the authority as in Roman Catholicism, (2) the human mind as authority by which all supernatural events in Scripture are relegated to the realm of fairy tales, thus reducing God to what the human mind can understand, or (3) whether the Scripture is the authority as demonstrated by Christ, when he said in conflict with the devil, "It is written" (Matt. 4:4-6) or elsewhere "have you not read" (Matt. 19:4). With no theological education some of the Churches are in danger of interpreting the Scriptures along the lines of human reason and thus falling short in some way or other from biblical standards. When a person is called by God to be a part of Christ's Church he is given (1) new life, (2) a new standard, (3) new community, and 4) new relationships that spring from reconciliation with God and with each other, and with all men as is possible. The right way to interpret Scripture is by comparing Scripture with Scripture. In view of all the above, theological education is of vital importance to many of the African Churches. One of the greatest strongpoints of the African Churches is the call to prayer in which their calling upon God is most vehement.

9. Christianity in Africa Today

Christianity has become widespread across the African continent and has witnessed enormous growth over the previous 100 years. For example, in 1910 there were reputed to be nine million Christians in Africa. In the year 2010 the number jumped to more than 560 million, a roughly 60-fold increase in the share of the African population. (Pew: November 11, 2024). Christians from all denominations make up the Christian population in Africa, which today is estimated at around 734 million Christians. (Gordon Conwell-*Status*, November 11, 2024). When taken as a percentage, Christianity in the year 2010 was embraced by 48 percent of the total population (Gordon Conwell-*African*, November 11, 2024).

In the 21st century, there has been a notable shift in the centers of Christianity from Europe and North America on an easterly trajectory, such that it is now estimated, “That Africa will contain more Christians than any other continent” (Hastings, 1999: 193). The Pentecostal Christians have experienced enormous growth in Africa and now represent more than a third of all of the continent’s Christian population. (Wariboko, November 11, 2024).

The future growth of Christianity in Africa especially in the urban areas has been much aided by the development of a lingua franca that can be used for regional communication, such as Swahili or Lingala, Amharinya or Hausa, and Afrikaans and for international communication through the use of French, English, Arabic and Portuguese. The translation of the Bible into vernacular tongue have provided the local people with a standard by which to gauge the claims of Western cultural superiority, and to find the value of their own African expression of Christianity independent of Western forms (Hastings, 1999: 192).

Conclusion

This essay began with the question, “What was it that gave rise to the enormous growth and spread of Christianity during the colonial period and beyond? The answer to this question is multifaceted which involves looking at the past to understand the present.

One of the most significant events of the past during the colonial period was the introduction of Western Education. The European colonial missionaries pioneered Western Education through the colonies, which in turn became the vanguard for Christian catechetical education and transformation of the people at all levels of society as operatives in the colonial system. Admittance into a Christian mission school often required the applicant to convert to Christianity.

The importation of European denominations of Christianity into the African culture and suppression of all forms of African dress and cultural practice during the colonial period gave rise to a quest for a truly African form of Christianity independent

from the Western mission churches. The translation of the Bible into the vernacular languages have provided the local people with a standard by which to gauge the claims of Western cultural superiority, and to find the value of their own African expression of Christianity independent of Western forms. This movement now considered as part of the renewalist movement which under the umbrella of Pentecostalism has enjoyed considerable growth since Independence. The main reason for success of this movement is that it has “taken Christianity deeper into the African psyche, culture, space, and worldview” (Wariboko, November 2024).

By far, the majority of African Christians today embrace Pentecostalism, which is the fastest growing and largest expression of Christianity in Africa. In fact, Pentecostalism, which includes the Charismatics, and African-initiated/independent Churches can today be thought of as the long sort after African expression of Christianity in which Africans express their faith in a truly African way. The reason for the success of this movement has been fueled by conversions from traditional African religions, vernacular translations of the Bible, and evangelism by Africans themselves rather than by the foreign missionaries. The African evangelists have been very adept at showing how the central message of Christianity can address and adapt itself to the African psyche and worldview, while addressing the needs of daily life.

The conclusion of these findings is that the spread and exponential growth of Christianity in Africa is directly related to the fact that the African people have been able to take hold of Christianity and make it their own. They can now free to express themselves as Christians in the African way and not in way of the European models imposed upon them during colonization.

References

- AMA. Anglican Missions Africa, *Equipping, Empowering, Releasing*. P. O. Box 12713 G.P.O, Nairobi, Kenya.
- ARNOLD, T.W. *The Preaching of Islam: A History of the Propagation of the Muslim Faith. Second Edition, Revised and Enlarged*. Adam Publishers & Distributors, Shandar Market, Chitli Qabar, Delhi-6, India.
- ASEKA, Eric Masinde (2005), *Transformational Leadership in East Africa, Politics, Ideology and Community*. Fountain Publishers Ltd, Kampala.
- BOAHEN, A. Adu (1987), *African Perspectives on Colonialism*. The John Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, USA.
- BROCKLEMANN, Carl (1964 Reprint), *History of the Islamic Peoples*, Routledge & Kegan Paul, London, England.
- BOAH, Harry (1964), *A Brief History of Islam*, Daystar Press, Nigeria.
- CANNUYER, Christian (1957). *Coptic Egypt: The Christians of the Nile*. English translation © 2001 Harry N. Abrams, Inc., New York.
- CLOWNEY, Edmund P. Cloney (1995). *The Church: Contours of Christian Theology*, Intervarsity Press, Downers Grove, Illinois, U.S.A.
- COPTIC ORTHODOX ANSWERS: *St. Mark the Apostle, the Founder of the Coptic Church*.
[<https://copticorthodoxanswers.org/st-mark-founder-of-coptic-church/>, November 22, 2024].
- EPISCOPAL (2023). *The Episcopal Church* [<https://www.episcopalchurch.org/globalpartnerships/women-ordination-vote-passed-in-the-church-of-the-province-of-central-africa/> November 2024.]
- ESV. Unless otherwise mentioned, Scripture quotations are from the ESV® Bible (*The Holy Bible, English Standard Version*®) copyright © 2001 by Crossway, A publishing ministry of Good News Publishers, Used by permission. All rights reserved.
- EUSEBIUS, Paul L. Maier, translator: *EUSEBIUS: The Church History*. (1999, 2007). Kregel Publications, a division of Kregel, Inc., P.O. Box 2607, Grand Rapids, MI 49501.
- GOODREADS [<https://www.goodreads.com/quotes/21275-when-the-missionaries-arrived-the-africans-had-the-land-and>, October 2, 2024).
- GORDON, April A.-Gordon, Donald L. Editors (2001), *Understanding Contemporary Africa*, Third Edition. Lynne Rienner Publisher, Inc., Boulder, Colorado, USA.
- GORDON CONWELL THEOLOGICAL SEMINARY: *Christianity in its Global Context, 1970–2020*.
[<https://www.gordonconwell.edu/wp-content/uploads/sites/13/2019/04/2ChristianityinitsGlobalContext.pdf>, November 22, 2024].
- Status of Global Christianity, 2024, in the Context of 1900–2050* [<https://www>.

- gordonconwell.edu/wp-content/uploads/sites/13/2024/01/Status-of-Global-Christianity-2024.pdf, November 11, 2024.]
- African Christianity*, [<https://www.gordonconwell.edu/wp-content/uploads/sites/13/2019/04/2ChristianityinitsGlobalContext.pdf>, November 11, 2024.], 22.]
- HASTINGS, Adrian (1999), (Editor). *A World History of Christianity*. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, [Reference Chapter 6 on Africa by Kevin Ward.]
- HOURINI, ALBERT (1992). *A History of the Arab Peoples*. Warner Books, New York, Boston.
- IRVIN, Dale T.-Sunquist, Scott W. (2003), *History of the World Christian Movement, Volume 1: Earliest Christianity to 1453*. Orbis Books, Maryknoll, New York, 2001 (Third Printing).
- JENKINS, Phillip (2008). *The Lost History of Christianity: The Thousand-Year Golden Age of the Church in the Middle East, Africa, and Asia—and How It Died*. HarperOne™ an Imprint of HarperCollins® Publishers.
- KENYATTA, Jomo (2015), *Facing Mount Kenya*. Kenway Publications, Nairobi, Kenya, 1938; 12th Reprint.
- KRAEMER, H. (1961), *The Christian Message in a Non-Christian World*. Kregel Publications, Grand Rapids 6, Michigan.
- LA CROIX INTERNATIONAL. *Compiled by Global Pulse staff January 15th, 2016. Kenyan government wants pastors to have theology degrees*. [<https://international.la-croix.com/news/world/kenyan-government-wants-pastors-to-have-theology-degrees/2471>, November 22, 2024]
- LADD, George Eldon (1975 Second Printing). *A Theology of the New Testament*, W. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan.
- MBITI, John S. (1989), *African Religions and Philosophy, Second Revised and Enlarged Edition*. London, U.K.: Heinemann.
- MCBIRNIE, William Steuart (1973). *The Search for the Twelve Apostles*. Tyndale House Publishers, Wheaton, Illinois.
- O'DONOVAN, Wilbur (1997), *Biblical Christianity in African Perspective*. Oasis International Ltd.
- PEW RESEARCH CENTER: *Global Christianity – A Report on the Size and Distribution of the World's Christian Population, 2/7* [<https://www.pewresearch.org/religion/2011/12/19/global-christianity-exec/> November 11, 2024.]
- PROJECT CANTERBURY. *The Missionary Career of Dr. Krapf*. London: Gilbert and Rivington, 1882. [https://anglicanhistory.org/africa/krapf_career1882.html, November 12, 2024.]
- RICHARDSON, Alan and BOWDEN, John. (1983), *The Westminster Dictionary of Christian Theology*. SCM Press Ltd., Charismatic: 91, Pentecostalism: 437.
- SMITH, William (1884), L.L.D. *A Dictionary of the Bible. (Revised and edited by Rev. F. N and M. A. Peloubet)*, The John C Winston Company Published, Unit-

ed Kingdom.

STANFORD, [<https://plato.stanford.edu/entries/colonialism/>, October 16, 2024.]

THE CAMBRIDGE HISTORY OF ISLAM VOL 2. (1970) Cambridge University Press, Bentley House, 200 Euston Road, London N.W. 1.

WARIBOKO, Nimi (2017), *Pentecostalism in Africa: Oxford Research Encyclopedia of African History*, [<https://oxfordre.com/africanhistory>, November 11, 2024], 5/23.

FANON'S ROLE IN THE CONSTRUCTION OF PAN-AFRICAN IDENTITY

*FANON'UN PAN-AFRİKA KİMLİĞİNİN İNŞASINDAKİ ROLÜ**

Ensar KÜÇÜKALTAN**

Abstract: The Pan-African ideology, which had matured with the ideas of Africans in the diaspora, gradually found a response throughout the continent. As a flower blooming amid concepts such as independence and neocolonialism, this ideology has also included many African and non-African thinkers. Frantz Fanon, a Martinican philosopher, is one of the people who provided an important background to this idea. Fanon, who saw himself as French and then sought to rediscover and redefine his own identity after seeing the French behavior in the French colonies and especially in Algeria, is a remarkable thinker for subsequent African thinkers and researchers. In this article, I will examine the Pan-Africanist perspective that he sprouted with his anti-colonial thoughts.

Keywords: Fanon, Pan-Africa, Neocolonialism

Öz: Diasporadaki Afrikalıların fikirleriyle olgunlaşan Pan-Afrika ideolojisi yavaş yavaş kıta genelinde karşılık buldu. Bağımsızlık ve yeni sömürgecilik gibi kavramların ortasında açan bir çiçek olarak bu ideoloji, Afrikalı ve Afrikalı olmayan birçok düşünürü de içine almıştır. Martinik asıllı filozof Frantz Fanon, bu fikre önemli bir arka plan sağlayan kişilerden biridir. Kendisini Fransız olarak gören ve daha sonra Fransız sömürgelerinde ve özellikle Cezayir'de Fransızların davranışlarını gördükten sonra kendi kimliğini yeniden keşfetmeye ve tanımlamaya çalışan Fanon, sonraki Afrikalı düşünürler ve araştırmacılar için dikkate değer bir düşünürdür. Bu makalede, sömürgecilik karşıtı düşünceleriyle filizlendirdiği Pan-Africanist perspektifi inceleyeceğim.

Anahtar Kelimeler: Fanon, Pan-Afrika, Neo-kolonyalizm

Introduction

Although some books and articles on the colonial period have recently been added to the literature, the colonial-African relationship is often described in terms of the same factors. Nevertheless, it should not be seen as a problem that African history, which is quite old, was first understood through the suppression of anti-colonial movements. The anti-colonial movement reflects the very character of the African people and the spirit of resistance is hidden in the actions of those who want independence.

While examining the leaders who have embedded the spirit of independence in the

* Geliş Tarihi: 19.08.2024, Kabul Tarihi: 23.11.2024. DOI: 10.54132/akaf.1535343

** Ensar Küçükaltan, Dr. Afrika Koordinasyon ve Eğitim Merkezi (AKEM), e-mail: afrikuensar@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3101-6972

research conducted especially in Africa. Omar Mukhtar and Thomas Sankara may have ideological or religious differences. Apart from these differences, the reason why they are evaluated in the same study is simply their common attitude towards independence. This attitude is the movement to oppose the great powers of the period and the imperialist mentality that wants to swallow Africa in one fell swoop. Nkrumah or Lumumba should be seen as leaders whose names and nationalities are different but who carry the torch of freedom with the same enthusiasm.

It is not possible to say that today's representatives of these names show the same reflex. This point becomes clearer when we talk to voters in many countries and see how strong this opinion is. The ostensible elections held in some countries, the leaders who won these elections with large vote rates, the bureaucrats who stayed in office for more than a quarter of a century and did not hesitate to give the resources of their country to the former colonial countries show that today's conditions have completely changed.

It is questionable how many senior executives, who have been trained by the Western system to love their country and hold very important positions in the elite group of executives formed by Westerners, are aware of the former leaders. The fact that the independence gained with great difficulty in many countries has fallen into the hands of cadres living in the style of the Western elite has a great place in the discussions on neocolonialism.

The fact that rich African resources can now flow unarmed to former colonial countries is likely to be one of the first moves the leaders in this book would oppose if they were alive today. Apart from the current situation, the thesis here is not that African countries are insular, that they relate only to each other, or that they take a completely negative line on foreign aid. On the contrary, such an organization is complicated to accommodate globally. Extreme examples such as North Korea cannot serve as an example for a continent as large as Africa. What is needed is a bilateral relationship that is equal in all respects between African countries and other countries.

The first and most important condition for the establishment of such a relationship is the coming to power of governments that have gotten rid of neocolonial moves and have adopted the principle of standing on their own feet with their resources. Of course, the rate of those who argue that similar behaviors will be exhibited no matter who comes to power within the current order and that factors such as bribery, corruption, and nepotism will turn the course of the Africa-West relationship in the current direction is not small. My personal opinion is that this point of view, rather than contributing to the solution of the problems, is the point of view spread by countries that are satisfied with the existing order. This point of view is a manifestation of the statement, which we have witnessed for years, that country X makes whomever it wants president of this country. This is what is happening in the current order. However, the racist insults suffered by the new generation in the West and the East, the fact that the old cadres

in the country's administration are far from the perception of today's youth, and the dissemination of information much more easily now may provide an opportunity to prevent this situation.

To realize this dream, I have prepared this study with the belief that it would be useful to introduce to the Turkish academia and public opinion some African leaders who have initiated or been involved in independence movements in the past, or who have had this idea somewhere in their short-term political lives. Without forgetting that the east, west, north, south, and center of Africa have different characteristics from each other, we have prepared such a study by exhibiting the ideological stances of the leaders, but without ideological bias, knowing that there are hundreds and thousands of names like these names in African independence movements. In this article, I wanted to examine the ideas of Fanon, who carried out a political and cultural struggle in the continent, apart from the intellectual struggle in the diaspora, and write what he said about Pan-Africa.

1. Pan Africa

Pan-Africanism is an ideology that initially developed outside the African continent and evolved with an anti-racist discourse. Since its formation, it is seen that this ideology has been based on two pillars: political and cultural. Interpreted differently by different thinkers, Pan-Africa, in its narrowest political manifestation, envisages a united African nation in which all people in the African diaspora can live. Culturally, this perspective, which can be broadened further, suggests that people of African descent have much in common, a fact that deserves recognition and even celebration.

The main reason for the maturation of the idea outside the continent was the abolition of slavery and the rising trend of nationalism in Europe. The abolition of slavery did not resolve all issues; instead, it heightened social tensions, especially in America. This led to the need for blacks to find a safe place to live. This is the starting point of the imagination of a return to Africa. On the other hand, the nationalist wave rising after the fall of monarchies in Europe also triggered African nationalism or black nationalism. These two factors contributed to the rise and popularization of Pan-Africanism at the intellectual level.

Martin Delany, who believed that blacks could not achieve freedom within the black-white conflict, advocated the idea that African Americans should secede from the United States and form their own nation. Delany's contemporaries, Crummel and Blyden, believed that Africa was the best place for this new nation. They argued that Africans should return to their homeland to transform and civilize their inhabitants. Besides these three thinkers, William Edward Burghardt Du Bois made the most significant contribution to the maturation of the idea. Throughout his long career, Du Bois consistently advocated for the study of African history and culture. In the early 20th century, he was the foremost among the few scholars working on Africa.

His statement, “the problem of the twentieth century is the problem of the color line,” made at the beginning of the century, was imbued with Pan-Africanist sentiments. Among the most important Pan-Africanist thinkers of the early 20th century was the Jamaican-born Black nationalist Marcus Garvey. After World War I, Garvey championed the cause of African independence, emphasizing the positive aspects of the Black collective past. His organization, the Universal Negro Improvement Association (UNIA), had millions of members and developed plans for a ‘return to Africa’. Garvey’s Black Star Line, a shipping company founded to return Blacks to Africa and facilitate global Black trade, ultimately failed. Among the most prominent Black intellectuals advocating Pan-Africanist ideas from the 1920s to the 1940s were C.L.R. James and George Padmore, both from Trinidad. Padmore was one of the leading theorists of Pan-Africanist ideas from the 1930s until he died in 1959. Senghor was another who contributed his ideas. These two names, Senghor and Padmore, will also appear later in the book as thinkers who influenced the intellectual world of political Pan-Africanists. Figures such as Malcolm X and Martin Luther King are also considered among those who contributed to the development of Pan-Africanism from a broader perspective within the struggle for rights.

2. Fanon as a Man of Struggle

Fanon is a man of struggle who bravely voiced the silent cries of the suffering endured by Africa during the colonial period. His criticisms, which he began by expressing the sufferings of Algeria under French colonial rule, expanded into a broader framework with a structural critique of colonialism. He offered more comprehensive inferences on culture, ethnicity, and socio-economic structures with a holistic approach rather than just focusing solely on anti-colonialism. In my view, it would be useful to read Fanon first in all studies on Africa in general. This is because Fanon does not only make inferences about the problems of his time. His writings not only reflect the state of the continent during the colonial period. But also capture the realities of the neocolonial point of view. He successfully articulated the situations faced today by those who conduct field research on the continent rather than relying on desk-bound analyses, using the conditions of his day.

He also contributed to Pan-African thought by blending them with the historical background of his predecessors. His frequent references to the concept of elite, national culture, and national consciousness have inspired many writers. Limiting his struggle to the implications of the decolonization process would undermine Fanon’s idea of comprehensive African integration. In this context, it would be a mistake to see Fanon’s statements as having implications only for a particular region of Africa.

Born in Fort-de-France, the capital of the French colony of Martinique, Frantz was the youngest of three sons of a customs officer and a shopkeeper. He grew up as a member of the middle class. Aime Césaire was one of the names that profoundly influenced him. This influence is closely related to the Négritude expressed by Césaire. Frantz

Fanon embraced African cultural values wholeheartedly. At the end of the Second World War, he returned to Martinique, completed his undergraduate studies, and won a scholarship to study in France. Before leaving for Europe, he campaigned for Césaire, who was running for election to the National Assembly in Paris. Initially settling in Paris, Fanon moved to Lyon in 1948 to study medicine and then psychiatry. In 1952 he married Josie Dublé, who supported him in producing his literary works. His research on the living conditions of North African immigrants in Lyon was published as an article in *Espirit* in 1952. In the same year, his first book, *Black Skins White Masks*, was published.

The book was his doctoral thesis, which he submitted to the medical school in Lyon under the title *Essay on the Disalienation of the Black*. It was rejected by the medical school authorities in Lyon, but Fanon persisted and sought to get it published. In the meantime, he demonstrated his intellectual prowess by submitting a different thesis for his medical degree. A left-wing philosopher named Francis Jeanson, who was a leader of a pro-Algerian independence network in France, and also a senior editor at *Éditions du Seuil*, a major Paris publishing house, decided to talk to Fanon about his book. When Fanon first presented the work, Jeanson invited him to his office to discuss the matter. Both men later recalled that it did not go well; Jeanson saw the young Fanon as 'nervous and hypersensitive'. He began to praise Fanon's work, but Fanon rudely interrupted him by saying, 'Not bad for a Negro, is it?' Although their first meeting was marked by poor communication, the two men eventually formed an intense bond. He served in the French army during the Second World War. He explained his voluntary enlistment by saying that he was interested in any situation where human freedom and dignity were at stake, and that he took a stand against all oppression regardless of race (Boumama, 2016: 142). When he went to Algeria briefly for a few weeks to continue his military mission, he began to focus on the concept of race-based colonization with a heightened sense of intellectual awareness. He was deeply disturbed by the soldiers throwing pieces of bread at little Algerian children. However, he had the opportunity to explore the psychology of the colonized people rather than harboring anger towards the colonizer. In his view, colonial rule was based on white supremacy and the existence of a 'civilizing' mission. This situation brought about a desire to be white in some parts of the colony (Fanon, 1952). In his book *Black Skin White Masks*, one of his works in which he expresses the inference that a black person is created who is ashamed of his black identity, he asserts that for the black person to truly escape alienation, he must become acutely aware of economic and social reality. The fact that racism was the most important force of the colonial apparatus should have prevented consciousness from producing reverse racism. According to Fanon, racism was rooted in a giant economic and biological enslavement effort (Boumama, 2016: 147).

In 1953, he was appointed by the French colonial government to head the psychiatry department at the hospital in Blida-Joinville, Algeria. His new assignment was an

opportunity to delve deeper into the African independence struggles. Algeria had been a French colony since 1830; a million French had settled there and had completely subjugated the Algerians. Extrapolating from the situation in Algeria, Fanon makes the following observation about the way colonial society is perceived by the coloniser:

“Colonial society is not only defined as a society devoid of values. The coloniser is not content to say that these values are absent or even non-existent in the colonial world. The native is declared to be insensitive to morality, not only worthless but also in denial of values. Let’s face it: the native is the enemy of values. In other words, he is absolute evil. It is a corrosive element that destroys everything that comes near it, a destructive element that disfigures everything aesthetic or moral, an instrument of sinister forces, an unconscious and helpless instrument of blind forces” (Fanon, 2007: 48).

When sporadic clashes against colonial rule escalated into a full-scale war of independence in 1954, it became clear that the conflict would be a long and bloody struggle. Unable to envisage defeat at the hands of the ‘natives’, France resorted to mass bombings and machine-gunning; nearly one million Algerians were killed in the struggle. Many were tortured, supposedly to extract information. Fanon believed it was an act of sadistic, racist rage. During the day, he worked with those formally admitted to the hospital and after hours, he assisted independence fighters. He trained hospital nurses and independence fighters on how to control their fears and reactions and provided medical treatment. In addition, he sheltered wounded members of the National Liberation Front-FLN in her home. While trying to establish a close link between psychotherapy and political education, he recognized the importance of culture in the effectiveness of therapy (Adi & Sherwood, 2003: 65).

Fanon’s culture-oriented views are widely expressed in his book *The Damned of the Earth*. The process that begins with the colonizer indoctrinating the natives with a sense of underdevelopment and cultural inferiority can be countered by the efforts of the native intellectuals who engaged in cultural enlightenment. Accordingly, in the first stage, the nation undergoes cultural alienation. According to the argument deliberately put forward by colonialism, it is imprinted in the minds of the indigenous people that if the colonial settlers leave, they will return to a degrading life of barbarism, vulgarisation, and animalism. In this scenario, the colonizer subconsciously wants to be perceived not as a loving mother who protects her child from a hostile environment, but rather as a mother who protects her perverted child from committing suicide. The colonial mother protects her child from herself, her physiology, her biology and her ontological misfortune (Fanon, 2007: 206). At this point, Fanon presents a three-stage process of the awakening of the native intellectual from this impositio. In his books, the intellectual first feels compelled to prove that the European has assimilated his culture. In the second stage, the intellectual’s beliefs are shaken and they begin to make a mental journey backwards. However, since he cannot integrate with his people

and remain an outsider, he is content with remembering. Childhood memories are deeply extracted and reinterpreted in the light of the concept of a world discovered under a different sky. This internal confusion reveals different emotions together. In the final stage, the intellectual moves into the stage of war, where he seeks to awaken his people alongside him. Instead of allowing the people's lethargy to prevail, the intellectual becomes the catalyst for their awakening. It is in such a transformation that national literature emerges. After this stage, the intellectual may find himself in prison, resistance or on death row, but he has become the mouthpiece of reality (Ibid., 216). This is how Fanon describes the transformation of culture.

What he saw during his work in the hospital and the situation in Algeria, in general, led Fanon to develop a theory of the struggle for all colonized territories in a broader perspective, and violence became one of the leading instruments of this struggle. In 1960, he delivered a speech systematizing the issue of violence at the Peace and Security Conference held in Accra, the capital of Ghana. In this speech, Fanon addressed the audience as follows:

“The colonial regime is a regime built by violence. The colonial regime has always been established by force. The will of the people has always been imposed against the will of other people who are more advanced in destructive techniques or more numerous. I am saying that such a system, established by violence, will logically be loyal only to itself and that the duration of its existence in time is a function of its perpetuation of violence... Violence in everyday behavior, violence against the past emptied of its essence, violence against the future, because the colonial regime sees itself as existing forever” (Boumama, 2016: 150).

The essence of this speech suggests as that colonialism only understands the relationship of forces and that violence should be a natural part of the struggle against exploitation. Indeed, in some of the independence processes of African nations, violence became a liberating factor. Violence served as a means to release the colonizer from a sense of inferiority and self-destructive violence against both himself and those with him. Violence acted as an antidote and rescued the coloniser from a closed and hopeless situation (Fanon, 2007).

Two important factors in the oppression of the people under the colonial mentality and in the new post-independence period are the economy and culture. The economic problem is one of the main culprits because all financial circuits during the colonial period were directed towards resources that served to enrich the metropolises, new nation had to continue transferring its goods to the metropolises on which it was dependent. Thrown into a competitive system by the settlers, the nation continued the exploitation of its workers and peasants while exploiting its land to survive within the global economic system. The ruling caste revives the game of colonization at the expense of the laboring classes. Lands that were previously useless in colonial times are abandoned, while the rest are strangled by the economic machine. The nation

becomes controlled by the formerly colonized elites, who now suppress all political opposition. It is not possible to build a bourgeois society in due time, both because it would take time and because it would lag behind the capitalist giants. The minority in power inherits the entire legacy of the past economy and enriches itself through corruption. The illusion of its economic splendor is manifested in the grandiosity of the buildings, stadiums, and luxury within its capital, and the mirage of its political character in the spectacle of its grand meetings. The trajectory Fanon describes is inexorable: ‘The postcolonial nation rapidly transforms into a dictatorial system that must represent itself through a ‘leader’ to ensure its sovereignty. Politics collapses into a vacuum and threatens a country, their culture and their lives’ (Watelet, 2023). Fanon, who conveyed the concepts of the colonial period, the independence process, and neo-colonialism based on their relations with each other, likewise expressed his Pan-African view on a historical plane. According to him, a cultural Pan-African discourse was a great form of resistance in the struggle against colonialism. The people found their resistance in a reunion with their past. However, this phenomenon cannot be expressed only in a cultural struggle. Pan-Africanism had to leave the purely cultural sphere to gradually transform into an economic, military, and political Pan-Africanism (Boumama, 2016: 157). Accordingly, it would not be possible to lay the foundation for Pan-African thought without national independence and an independent state. For this reason, cultural emancipation was also dependent on state and independence in his mind. He believed that this independence would come with a common resistance (Daban, 2023: 32-36). He spoke of supporting the peoples of the Sahara and bringing Africa together; let Malians, Senegalese, Guineans, and Ghanaians fill our lands; let us make it meaningless and impossible to go back. Let us create a continent against the last attacks of the colonial fortress (Fanon, 2006: 862).

The meeting in Accra had fuelled his hopes for a united Africa. In his opening speech, Nkrumah said, ‘Africa must be free. We have nothing to lose but our chains, but we have an enormous continent to conquer.’ He used this sentence in his writings. One of the important points about the meeting is Fanon’s statement that ‘Africans pledged allegiance and solidarity in Accra. No alliance will be rejected and colonialism will have a darker future than ever after the Conference’ (Fanon, 2016: 154).

In 1961 he identified Africa’s enemies not as colonialism and its remnants, but as the lack of ideology. His firm conviction that the continent would be liberated led him to worry about a bigger problem: What would be the direction of the continent after liberation? Pan-African ideology could be a model of unity against neocolonial discourses, just as it had united African peoples during their struggle for independence. Fanon’s most important contribution to this ideology was to propose an integrated solution. To do this, he perhaps framed the problem more broadly than those who advocate the same thing. The influence of his profession might also be mentioned as a factor in expanding the dimensions of the problem. Regardless of the reason, Fanon moved the issue out of the independence of African nations and integrated it with the

post-independence concerns. He connected true independence to integrating African nations with their culture, eliminating politicians who would serve neocolonial moves, and the coming together of nations united by these characteristics.

References

- ADI, H., & SHERWOOD, M. (2003). *Pan-African History, Politic Figures from Africa and the Diaspora since 1787*. London: Routledge
- BOUMAMA, S. (2016). *Afrika Devriminin Figürleri*. (Ş. Ünsaldı, Çev.) Ankara: NotaBene.
- DABAN, C. (2022). Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Üzerine Kısa Bir Değerlendirme, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 63, 31-37.
- FANON, F. (1952). *Black Skin, White Masks*. New York: Grove Press.
- FANON, F. (2006). *Pour la révolution africaine*. La Découverte Poche.
- FANON, F. (2007). *Yeryüzünün Lanetlileri*. (Ş. Süer, Çev.) İstanbul: Versus.
- FANON, F. (2016). *Afrika Devrimine Doğru*. (Aytuğ, & I. Sanem, Çev.) İstanbul: Sel.
- WATELET, C. (2023). *Les Damnés de la terre de Frantz Fanon*. Dygest: <https://www.dygest.co/frantz-fanon/les-damnes-de-la-terre>

THE VALUE OF RELIGIOUS SOCIAL CAPITAL IN THE RE- PUBLIC OF NIGER AND NIGERIA: A SOCIOLOGICAL AND HISTORICAL PERSPECTIVE

*NİJER CUMHURİYETİ VE NİJERYA'DA DİNİ SOSYAL SERMAYE-
NİN DEĞERİ: SOSYOLOJİK VE TARİHSEL BİR PERSPEKTİF**

Daud SALMAN**

Abstract: This article examines the value of religious social capital in both the Republic of Niger and Nigeria. More specifically, it analyses the role of Islam in social cohesion, peace, and politics. The emphasis in this context on religious associations and leaders as well as the various activities they conduct. Through qualitative analysis of historical records, the paper examines these activities and their impacts on social groups in both Niger and Nigeria, as well as the extension of social networks and interactions. This analysis also draws comparisons to other African contexts, to underscore the broader implications of religious social capital in advancing peace and development. The study demonstrates the interplay between Islamic practice and developmental outcomes, showcasing how Islam extends beyond religion to become an integral aspect of cultural identity in Niger and northern Nigeria. The findings suggest that Islam is a unifying force, deeply embedded in the societal fabric, and one of the rare values on which significant consensus exists among Nigeriens and Nigerians.

Keywords: Social Capital, Social Cohesion, Religious Associations, Islam, Republic of Niger, Nigeria

Öz: Bu çalışma hem Nijer Cumhuriyeti hem de Nijerya'da dini sosyal sermayenin değerini incelemektedir. Daha spesifik olarak, İslam'ın sosyal uyum, barış ve siyasetteki rolünü analiz etmektedir. Bu bağlamda, dini dernekler ve liderler ile onların yürüttüğü çeşitli faaliyetlere vurgu yapılmaktadır. Tarihi kayıtların nitel analizine dayanarak, bu makale bu faaliyetleri hem Nijer hem de Nijerya'daki sosyal gruplar üzerindeki etkilerini ve sosyal ağların ve etkileşimlerin genişlemesini incelemektedir. Çalışma ayrıca, diğer Afrika bağlamlarıyla karşılaştırmalar yaparak, dini sosyal sermayenin barış ve kalkınmayı ilerletmedeki daha geniş etkilerini vurgulamaktadır. Çalışma, İslami uygulamalar ile kalkınma sonuçları arasındaki etkileşimi ortaya koyarak, İslam'ın yalnızca bir din olmaktan öte, Nijer ve Kuzey Nijerya'da kültürel kimliğin ayrılmaz bir parçası haline geldiğini göstermektedir. Bulgular, İslam'ın toplumsal yapıya derinlemesine yerleşmiş birleştirici bir güç olduğunu ve Nijerliler ile Nijeryalılar arasında fikir birliği sağlanan nadir değerlerden biri olduğunu öne sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sermaye, Sosyal Uyum, Dini Dernekler, İslam, Nijer Cumhuriyeti, Nijerya

* Geliş Tarihi: 05.11.2024, Kabul Tarihi: 25.12.2024. DOI: 10.54132/akaf.1579969

** Daud Salman, Dr, University of Abuja, FCT Abuja Nigeria, e-mail: salman.daud@uniabuja.edu.ng, ORCID: 0000-0002-3371-4902

Introduction

The Republic of Niger is a West African country covering an area of 1,267,000 square kilometres. The country shares borders with Algeria and Libya to the north, Chad to the east, Nigeria and Benin to the south and Burkina Faso and Mali to the west. According to the latest general survey of the population and habitat in 2012, Niger's population is estimated at over 17 million. In 2023, it is estimated to be more than 27 million.¹ Niger's population is made up of nine main ethnic groups: the Hausa, Fulani, Zarma, Tuareg, Kanuri, Tubu, Arab and Gourmantché.

Islam, which was introduced to Niger very early on, now seems to be an important factor in national unity (Hassane et al., 2006). Niger's Muslims represent nearly 99% of the population and are spread throughout the country. In Niger, children (girls and boys) are admitted to Koranic schools at an early age (around 4 years old) to ensure their salvation and acquire normative social behaviour. Many children in public schools have attended or are still attending Qur'an schools. In general, Arabic literacy is not the primary goal of parents; Koranic education is the parents' second duty to their child after the ceremony of the name (Hassane et al., 2006).

Britain established the entity known as Nigeria through the amalgamation of the northern and southern protectorates in 1914 (Alkali et al, 2014). Prior to the arrival of colonial powers, the Nigerian people existed as different, independent, and separate entities. The northern region of the country is predominantly Muslim. Islam was introduced to northern Nigeria through the Kanem Borno Empire, with the activities of Arab merchants playing a significant role in its spread in Borno. Other parts of northern Nigeria, such as Hausa Land, also encountered Islam through trade (Alkali et al, 2014).

With an estimated population of over 228 million in 2024, Nigeria is characterized by momentous pluralism, boasting over 350 ethnic groups each with unique native practices and customs. Beyond ethnic diversity, religion holds considerable importance for most Nigerians, further complicating societal dynamics. According to a recent survey led by John Campbell, a former US Ambassador to Nigeria, 92% of Nigerian Muslims and 87% of Nigerian Christians prioritize religion over ethnicity or nationality (Kareem & Yekini 2019).

Due to the inherent religious and cultural connections between northern Nigeria and Republic of Niger, this study seeks to explore the multifaceted value of religious social capital in both nations. Employing historical methodology, the study uses qualitative analysis of historical records, sociological data, and case studies to examine the role of Islam as a unifying force that promotes social cohesion and fosters developmental outcomes. The methodology focuses on analyzing the contributions of religious leaders and associations, their activities, and their impacts on extending social

1 <https://countrymeters.info/fr/Niger>

networks, influencing political landscapes, and resolving conflicts in both nations.

The Concept of Social Capital

The concept of social capital was first used by the American author Lyda Judsen Hanifan during his work on family associations in a rural school. For the first time, Hanifan gave this concept non-economic explanations (Şan & Şimşek 2011). In fact, although frequently used by sociologists and political scientists, the cultural variable is largely absent from economists' analyses of development (Dargent, 2002). According to these thinkers, there is no connection between development and a country's cultural values. This point of view is in line with the prospect of global cultural homogenisation and the dominance of the rationality paradigm in economic science. But Max Weber's works on *the Protestant ethic and the spirit of capitalism* illustrate the thesis that links development and cultural value (Dargent 2002). As a result, Weber became one of the first authors to establish a correlation between economic development and cultural values. Indeed, it is in the same context that Şan & Şimşek (2011) point out that Weber's *Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism* prepares the way for the social capital approach by establishing a relationship between cultural values and economic development.

However, other pioneers of social capital theory include Alexis de Tocqueville (*Democracy in America*), Emile Durkheim (*Social Division of Labour*), Ferdinand Tönnies (*Gemeinschaft and Gesellschaft*) and Karl Marx (*Historical Materialism and Class Consciousness*) (Şan and Şimşek,). There is a second category of authors who have updated and developed this concept. These include Pierre Bourdieu (*Distinction*), James Coleman (*Social Capital in the Creation of Human Capital*), Robert Putnam (*Making Democracy Work and Bowling Alone*) and finally Fukuyama in his book (*Trust: creating Social Virtues and Prosperity*) (Şan ve Şimşek 2011).

Meanwhile, the end of the Second World War coincided with the production of a series of theories. One of the most important of these was the theory of modernisation. The main goal of this theory was to eradicate the inequalities that existed amongst the world's population. According to this theory, the only path to development was to follow the Western model. Thus, it is in this context that the concept of social capital as a development model has reappeared (Şan, 2006).

For a long time, limited to narrow sectors, this concept is now used by several disciplines. In this context, Ali Aydemir (2011) notes that "social capital, which used to emphasise the importance of the family in ensuring success at school, has become a key descriptive concept for almost all problems in the social sphere". According to him, social capital in general terms emphasises the quantity and quality of our social relations. Woolcock (2003 cited by Ali Aydemir, 2011) defines social capital as follows: " what matters is not what you know but who you know ". Field (2004) for his part, sums up social capital in these terms: "relationships matter. By making

connections with one another, and keeping them going over time, people are able to work together to achieve things that they either could not achieve by themselves or could only achieve with great difficulty. In general, then, it follows that the more people you know, and the more you share a common outlook with them, the richer you are in social capital”.

Furthermore, social capital can be categorized into three main categories: bonding, bridging, and linking. Bonding social capital involves strong, close-knit relationships within homogeneous groups, fostering in-group trust and mutual support but sometimes reinforcing exclusivity (Putnam, 2000). On the other hand, bridging social capital denotes the connections across diverse groups, in an attempt to uphold inclusion, tolerance, and broader societal cohesion (Putnam, 2000). Also, linking social capital relates to vertical relationships between individuals or communities and institutions, facilitating access to resources and opportunities, especially for minority and marginalized populations (Szreter & Woolcock, 2004). These categories highlight the many-sided ways social capital contributes to societal development and stability.

In sociology, social capital generally expresses the fact that the spending of time, effort, money and other goods on social activities is not simply final consumption or a particular form of leisure but is also an investment that contributes to production and can be a source of profit (in money or other forms). Social capital can be either an “individual resource” in the Burt sense, or a “collective resource” in James Coleman’s and Pierre Bourdieu’s view (Godechot & Mariot, 2004). It is also important to differentiate between social capital and human capital. According to (Roland, 1995), social capital is a capacity developed between actors, while human capital is a capacity that is specific to individuals.

In short, Bourdieu distinguishes three types of capital: economic capital, cultural capital and social capital. However, Bourdieu sees social capital as a great opportunity for the elite. He “really thought that social capital was an asset of the privileged and a means of maintaining their superiority (Field, 2004). For his part, Putnam sees social networks and trust as the source of social capital, while Fukuyama attaches greater importance to the notion of trust (Aydemir, 2011).

Islam, Peace and Development in Niger Republic

The Spread of Islam in Niger

The spread of Islam into West Africa is a long-term process. First of all, there were traders and caravanners in western Sudan from the 8th Century and in central Sudan. Then there were the commercial and literary exchanges and the pilgrimage to Mecca, which led Africa to open up to the Arab-Muslim world (Gomez-Perez,

2005). According to authors such as Maikoréma (1998 cited by Hassane et al, 2006), in Niger, Islam had been introduced by the Egyptian Busr Ben Abi Artah between 666 and 667 CE, before it had even reached Morocco. This religion is practiced by almost the whole population of Niger (99%). Therefore, despite its cultural and linguistic diversity, the people of Niger have historically lived in peace and social harmony. Islam served as a cement uniting the social and linguistic groups, which were particularly different as the interests of herders and farmers generally diverged (Hassane et al., 2006).

The colonial domination of Africa in the 19th century faced several forms of resistance. In this context, the Niger population also put-up resistance to the French colonisers through traditional and religious authorities. At that time, Islam was already a well-established value among the Niger population, and in some cases across Africa. As a result, it played a crucial galvanising and catalysing role in the fight against so-called “white miscreants”. In fact, Islam enabled the Niger people to unite as one, putting aside their disagreement and fighting for their freedom. This led to jihads purifying the morals of the people against the native princes and converting the pagans. These jihads were conducted by religious leaders such as Ousman Dan Fodio (“emergence of the Muslim Empire of Sokoto” in 1804) and Al Hadj Tall (“birth of a Toucouleur Empire between Senegal and Niger” around 1860). Later, other jihads were waged more against European colonisation (the Samori jihad between Mali, Guinea and Ivory Coast from 1861 to 1898) (Gomez-Perez 2005, 129). The French colonisers realised the strength, relevance and value of this religious capital, and from the moment of their arrival did everything in their power to break the link between the Niger people and Islam. This consisted, in particular, in ending the education system based on Islamic traditions that existed at the time. Indeed, (Moumouni, 1964) and (Ki-Zerbo et al., 1997), as well as many other authors, have shown that before the arrival of the colonisers, there was an education system based on African realities and local cultures. With the arrival of the colonial powers, this system was suddenly interrupted.

Islamic Associations in Niger

Islam in Niger Republic is dominated by the *Malikite* brotherhood, divided into the *Tidjaniyya*, *Qadriyya* and Salafi sects. Until 1990, there was only one Islamic association in Niger. Since the advent of democracy in 1991, political life and several other sectors of the country have been liberalised. This democratisation has enabled religious, labour and political associations to proliferate (Hassane et al., 2006). Nowadays, there are around a hundred religious associations in Niger, each with thousands of members. The main activities of these associations are preaching, educating the population, managing and preventing conflicts of all kinds and development activities.

Preaches and Education

Religious associations fulfil important functions in the socio-economic and political life of the country. The most common activities of these associations in Niger are preaching (Hassane et al., 2006). The preaches cover all aspects of life in the country and attract a fairly wide and varied audience. There are daily preaches in the public and private media or in open areas. It is also important at this point to note other important tools for conveying and propagating preaches not only in urban areas but also in rural areas. These are the preaching CDs and DVDs that are actively contributing to the re-Islamisation of the people of Niger (Sounaye, 2011). Other preaching, however, is done periodically. This is the case of the preaching commonly called *waazin kasa2* in the local language, which according to (Hassane et al., 2006) is the most recent and most important form, attracting millions of adepts. They constitute a place or area par excellence for bringing people of all ages together. These types of preaching undoubtedly strengthen unity between people, the spirit of solidarity, mutual aid and brotherhood between citizens. In short, they strengthen their social networks. They also provide a forum for the exchange of information and knowledge between religious and political leaders and the general public. These preaches can contribute not only to education and social peace, but also to social cohesion. Indeed, the issues discussed at these meetings are wide-ranging and varied, affecting all public and private sectors in the country and beyond the African continent.

Another significant activity carried out by Islamic associations in Niger is the creation and management of Koranic schools. These schools existed in Niger before the colonial period. More than preaching, the Koranic school occupies an important place in the lives of the people of Niger. This school completes their education and socialisation and is anchored in the population's customs and traditions. In fact, Nigeriens of all ages attend Koranic schools, most of them as children, others as adults or as older. Most Koranic schools have associations that organise themselves and help their brothers, whether it's with work in the fields, building their houses or any other social activity. This reinforces the feeling of mutual aid, solidarity and affiliation to the same community. Hence, the third area of intervention for religious associations, after preaching and education, is social assistance. This social assistance is provided by the majority of associations and consists of helping people in need in the areas of health (distribution of medicines), education (scholarships) and food (distribution of food) (Hassane et al., 2006).

Associations, as we have seen, undertake a wide range of activities. Furthermore, most of these associations include non-governmental organisations. These organisations support the government in various sectors such as education, health, water, the environment, etc. Even if these activities are not sufficiently visible, they contribute in some way to the country's economic development. For example, religious leaders raise public awareness of certain health issues. The charisma of these leaders and

their knowledge of the social and cultural realities of the country ensure that they are listened to and respected by the population as a whole. As a result, they facilitate the government's implementation of certain development policies. It is in recognition of their importance that, from independence to the present day, successive governments have sought to involve leaders in peacebuilding. One of their most important functions is the prevention and management of interpersonal and inter-community conflicts.

Although this is an area that falls within the remit of the administrative authorities, the influence of the associations, their knowledge of Islamic law and customary values, combined with the weight of Islam in Niger society, means that these organisations are increasingly involved in conflict management and prevention. The judicial system generally refers cases of dispute or conflict to Islamic associations in order to deal with them (Hassane et al., 2006).

The religious authority is perhaps the only legitimate authority that almost all Nigeriens respect and trust. Most people trust this religious authority more than the government. It is an authority on which there is a certain consensus among Nigeriens, despite a few minor divergences linked to sectarian affiliations. This spirit of consensus is proof of a well-constructed and durable social capital. It is also an important factor in the vitality and continuity of social relations. As (Dekker, 2001 cited by Şan 2008, 75) points out, if social capital has reached a high level in a society, it is understood that society has a structure that has achieved a basis of peace and consensus. This situation naturally creates direct results for the development of that society.

Frequently in Niger, trade unions, workers' organisations, students' organisations, human rights organisations and civil society organisations seek mediation from religious leaders in cases of conflict with the government. However, recently, the willingness of some religious leaders to succumb to the siren calls of politics is having a negative impact on the image of all religious leaders. Their credibility with the people is being seriously harmed.

As we have seen, Islam plays an important role in the education and socialisation of Niger's population. This process generally takes the form of preaching and Koranic schools. In addition to this, Islam also serves as a means of social control for citizens, moralising them so that they do not commit acts that are contrary to social norms. From this point of view, social capital appears to be a solution to the many anomalies from which societies suffer. As (Altun & Hira 2011) emphasise, the concept of social capital has recently been seen as a proposition in dealing with many issues. It continues to exist as an alternative power in many sectors, including the economics, health, education, and security.

Overview of Religious Diversity in Nigeria

Nigeria is keenly recognized in the global religious community and can be characterized as "incurably religious", evident from its outward expressions of religiosity (Ogbogo

2016, 170). Religion serves as the ideological foundation for the behaviour of many individuals in Nigerian society (Ogbogo 2016, 170). The populace professes religious beliefs, and even the Constitution reflects this by starting with “UNDER GOD,” although the nation hasn’t officially adopted a state religion (Pate, 2014).

Additionally, it’s difficult to find many countries with as much religious diversity and polarization as Nigeria (Dowd, 2016). According to Statista’s 2018 estimates, Islam is the predominant religion in Nigeria, with over half of the population (53.5%) identified as Muslim. Christian denominations comprise approximately 45% and traditional religions make up 0.6%. (Sasu, 2023). However, data regarding the comparative percentage of those identifying as Muslim or Christian in Nigeria are highly contentious. Adogame (2010), illustrates the impact of ethno-religious factors on the reliability of census data in Nigeria in the following manner:

In the past, the politicisation of the census on religious and ethnic grounds resulted in unreliable religio-ethnic demographic data in Nigeria, as population statistics were (and still are) often manipulated for political, economic, and religious ends, not least because such figures constitute one basis for the sharing of national revenue and other resources. That partly explains why religious indices were excluded from the recent national census (2010, 479).

As such, it is established that Christians, generally found in the South, and Muslims, predominantly in the North, constitute the two largest blocks of religious identities in Nigeria. Extensive scholarly literature explores and seeks to explain the rise of affiliation with these two religions throughout the 20th century, often at the expense of identification with indigenous religious practices (McKinnon, 2021). However, Christianity and Islam, that evidently represent the foremost religious traditions in Nigeria are both influenced by indigenous religious traditions (Adogame, 2010).

In academic circles, indigenous religious forms are often classified by the corresponding linguistic or cultural groups they belong to, such as the Yoruba, Igbo, Edo, Kalabari, Hausa, and Tiv religions. This classification recognises the multiplicity within these religions, as beliefs and rituals may vary among different ethnic groups. Indigenous religions are typically localized, with some beliefs being more widespread while others differ from one ethnic group to another. This classification highlights the shared, similar, and related aspects of these belief systems, often influenced by specific ethnic, social, and environmental factors unique to each locality. Indigenous religions are not ascribed to specific historical origins but are believed to be transmitted across generations (Adogame, 2010).

The influence of indigenous religious beliefs remains deeply ingrained in the perspectives and values of many Nigerians, regardless of their adherence to new religious affiliations. This enduring relevance is evident in the widespread belief in supernatural forces, the significance attributed to ancestors, and the increasing

popularity of various deities such as Ogun, Osun, Emenala, and Olokun. Traditional practices like the Igue Festival in Benin City and the presence of secret societies like the Ogboni Society in Western Nigeria, as well as cultural events like masquerades such as Egungun and Eyo among the Yoruba, serve as examples of how indigenous religions continue to thrive in Nigerian society. Additionally, divination, healing, and oracle systems like Arockukwu among the Igbo and Ifa among the Yoruba, along with widespread beliefs in witchcraft and sorcery, underscore the resilience of indigenous religious traditions amidst the complexities of a diverse and rapidly evolving society (Adogame, 2010).

Conversely, the arrival of Roman Catholic missionaries to the coastal areas of the Niger-Delta region in southern Nigeria signified the inception of Christianity in the 15th century. During this period, a few church buildings were raised, and a reasonable number of converts were recorded. Christianity began to have a significant presence in selected areas; however, its effective evangelization was most manifest with the homecoming of freed slaves from Sierra Leone and Brazil in 1842. During this period, missionaries were dispatched to evangelize the western part of the country via Badagry and Abeokuta, as well as the southern region through Calabar. These missionaries included the Church Missionary Society (CMS), the Wesley Methodist Missionary Society, and the Roman Catholic mission (Dele, 2022).

Although Roman Catholic and Anglican churches are the largest Christian denominations, the majority of Christians belong to various other churches and sects (Dowd, 2016). Protestantism and local syncretic Christianity are evident in Yoruba areas, while Catholicism dominated the Igbo and closely related areas. Both Protestantism and Catholicism dominated in the Ibibio, Annang, and the Efik kiosa lands (Oritsemuwa et al., 2014). The Christ Apostolic Church (the pioneering “Aladura” Movement in Nigeria) and the “Aladura” Church, an indigenous Christian sect with strong roots in the Yoruba regions, have experienced growth, along with evangelical churches in general, expanding into adjacent and southern areas of the middle belt (Oritsemuwa et al., 2014).

Dynamics among Islamic Sects in Nigeria

The coexistence of multiple religions in Nigeria stresses regional and ethnic distinctions, with Islam preponderating in the north and holding noteworthy numbers in the southwestern, Yoruba part of the country. Islam holds a crucial position in West Africa, and Nigeria stands as one of the largest Muslim-populated nations in the region (Jones, 2005). Its introduction to northern Nigeria dates back to the 11th century. It made its way into the Kanem-Bornu Empire during this period, gaining momentum when the state had its first Muslim ruler, Hummay, in Kanem (Sodiq, 1992). And by the 16th century, Islam had firmly established its presence in major capitals, extending into rural areas and toward the central plateaus. Shehu Usman dan Fodio instituted an Islamic-based government in northern Nigeria prior to the era of colonialism.

Additionally, Islam reached the southwestern Yoruba-speaking regions during the reign of Mansa Musa in the Mali Empire. The Yoruba colloquially referred to Islam as “Esin-Mali” or sometimes “Esin-Mole,” signifying a religion originating from Mali (Oritsemuwa, Ottuh, and Aitufe, 2014).

By the beginning of the 18th century, Maliki school of Islamic jurisprudence had garnered massive support across all strata of Hausa society (Adogame, 2010). The diversity and complexity of Islamic movements in Nigeria is partly exemplified by the Sufi orders or brotherhoods. Two major movements involved in the Islamisation process in Nigeria were the Qadiriyya and Tijaniyya. The former is much older and has spread widely in northern Nigeria since the nineteenth century. The Qadiriyya emphasises intellectual pursuits more than the Tijaniyya (which was introduced in the same century). Both brotherhoods have witnessed tension and rivalry for several decades of their existence (Adogame, 2010).

Other Islamic organisations oppose these Sufi brotherhoods owing to the doctrinal differences (Adogame, 2010). Over time, intra-Islamic tensions have arisen from this opposition, pitting the anti-innovation reformists against the two main Sufi brotherhoods, namely, the *Qadiriyya* and the *Tijaniyya*, as well the religious establishment in northern Nigeria. These reformists aim to sanitise and refine Islam from what they perceive as errors and innovations concomitant with Sufism. Additionally, they advocate for a more prominent role for Islam in Nigerian politics, advocating for Sharia law to be the governing law and for the integration of religious and state authority. One such anti-innovation reform movement is the Jama’at Izalat al-Bida wa Iqamat al Sunnah (Society for the Eradication of Evil Innovations and the Reestablishment of the Sunnah), better known as *Izala* (Paden, 2008).

The *Izala* movement has contributed to the resurgence of religious consciousness among Muslims in the northern region, accusing Nigeria’s Muslim elites, including the emirs of northern Nigeria, of aligning with secularists and Christians. (Paden 2012, 79). The movement further accused the Islamic religious establishment of neglecting to advocate for the integration of religious and state authority, a principle they believe is inherent in Islam. However, over time, the *Izala* has fragmented into multiple factions, losing its cohesion as a unified revival movement. (Dowd 2016, 6).

Nevertheless, the emergence of anti-innovation reform movements, coupled with prevalent trust deficit in the secular state’s ability to address corruption and maintain law and order, prompted northern politicians to codify the Shariah in the constitutions of their respective states. The push to constitutionally codify the Shariah gained traction in 1999, when Zamfara State led the way as the first to officially adopt the Shariah law. By the year 2003, the Shariah law had been constitutionally recognized in the twelve northern states of Nigeria. Although Shariah law applies exclusively to Muslims, many Christians in these twelve states claim that they have been relegated to second-class citizens within their own country, as the privileged status afforded to

Shariah law suggests that Islam is the state's established religion (Dowd 2016, 6).

On the other hand, both Qadiriyya and Tijjaniyya Sufi Brotherhoods have played an important role in disseminating Islam in the northern part of Nigeria and providing guidance to the Ummah of all generations. The ulama of the Sufi movement were responsible for the early establishment of Islamic teaching, education and preaching in Northern Nigeria, several generations before the arrival of colonial masters. The degree of underdevelopment during that period was so profound that anyone undertaking to advance the cause of Islam had to make significant sacrifices, whether in acquiring knowledge or in disseminating it. This is precisely what they faced and ultimately overcame. They departed from their homes and journeyed long distances on foot, or at best, on donkeys, to remote areas far from their villages and towns, sacrificing the comforts and luxuries of their immediate families and communities. They were pioneers and founding figures in establishing the renowned "*Tsangaya*" Islamic educational system, now commonly known as the "*Almajiri* system." While the *Almajiri* system faces numerous challenges and is often misunderstood and misrepresented, its discussion lies beyond the scope of this work. However, it is evident that there is a pressing need for its reform to address the current challenges it faces. (Yakasai & Abubakar, 2020).

The mission of translating Islamic scripts from full Arabic text to the various native languages facilitated the teaching and comprehension of the Islamic religion among several communities in northern Nigeria. Additionally, the conversion of the Arabic alphabets and vowels into "Ajami" enhanced the individuals' understanding of the Islamic concepts and simultaneously empowered them by liberating them from the darkness of illiteracy. With members of the Ummah now able to read and write in "Ajami", this contribution by the Tariqah Ulama elevated the educational standards of individual Muslims and the Islamic society as a whole, even preceding the introduction of Western education by the British (Ansari, 2018).

Islamic leaders and their influence on politics and society

The historical presence of Islam in Nigeria has had a deep impact on the nation's political development. This influence is demonstrated by the creation of Islamic states like Kanem-Bornu and the Sokoto Caliphate in the 16th and 19th centuries respectively. Also due to the fact that Islam represents a comprehensive lifestyle for Muslims, it has consistently intertwined with politics in Nigeria, particularly in the Muslim-dominated north. Even during colonization the British administration acknowledged this connection in their interactions with Islamic communities in the north and utilized it to validate their colonial governance in the area (Dele, 2022).

Islamic leaders have consistently been at the vanguard of shaping public perception regarding any existing political developments, particularly in northern Nigeria. For instance, when the British occupation of the Sokoto caliphate commenced with the

seizure of Bida in 1897 and culminated in the occupation of Sokoto by 1902- by 1903, all emirates had been subdued, although pockets of resistance persisted- the leadership of the caliphate confronted with the dilemma of how to address this new unprecedented circumstance, whether through resistance, collaboration, or emigration. Meanwhile, the British grappled with the challenge of governing an Islamic society based on secular and non-Islamic principles. Regarding the debate on collaboration or emigration, the Gwandu jurist Ahmad Ibn Sa'id drew parallels between the situation in Sokoto and historical invasions such as the Qaramanthian invasion of Mecca in 930 CE and the Mongolian invasion of Baghdad in 1258 CE. He concluded that an interim compromise with the colonial state was feasible as long as it didn't openly impede the practice of the faith. Ibn Sa'id argued that collaboration with the British didn't entail disbelief "as long as the resident himself doesn't renounce the faith. Voluntary collaboration would be disobedience, but under coercion, it would be permissible." (Montclos, 2014).

As such, Islamic leaders assumed prominent roles in political landscape during the colonial period. Confronted with threats to their religious and cultural practices, many Nigerian Muslims sought guidance and support from Islamic leaders. Identifying the necessity to safeguard their communities against the cultural and religious shifts enforced by colonial authorities, some Islamic leaders embarked on political activism. Leveraging their religious authority, they frequently mobilized communities and campaigned for political transformation (Edmund, 2023.).

The influence of Islamic leaders in politics became even more pronounced after the independence. Although there was never a distinct Islamic political party as it was known in many Muslim countries like Sudan, Tunis, Egypt etc. In Nigeria, the sole exception to this was likely the United Muslim Party based in Lagos from 1953 to 1966. This highly localized organization lacked a nationwide following and focused solely on safeguarding the interests of an urban minority faction (Montclos, 2014). However, the two main political parties in Northern Nigeria at independence were obviously connected with religious movements. For instance, the conservative NPC (Northern People's Congress) was clearly linked with the Qadiriyya suffi order and the aristocracy (Sarakuna in Hausa language) of the Sokoto Caliphate. In the way, the progressive NEPU (Northern Elements Progressive Union) was linked with the Tijaniyya brotherhood and the commoners/masses (talakawa in Hausa) of Kano. Though, their tenure was short-lived. While NEPU continued to operate as an opposition party, the leaders of the NPC were assassinated in the first coup of 1966, leading to the dissolution of both parties under the subsequent military regimes (Montclos, 2014).

The dynamics during the Second Republic (1979-1983) were more complicated. While NEPU underwent a revival under the aegis of the PRP (People's Redemption Party), which maintained ties with the Tijaniyya, the ruling NPN (National Party of

Nigeria) lacked a clear allegiance. NPN garnered support from the aristocracy of Sokoto and the spiritual leader of Izala, Sheikh Abubakar Gumi, who had a close relationship with President Shehu Shagari (Montclos, 2014).

During their formative phase before legal registration and the transition to civilian rule in 1979, the Izala were on the verge of establishing a political platform. Hence, they adopted various names, referring to themselves either as an association (Kungiyar) or a Congress (Jamiyyar), such as the “Party for the Propagation of Islam” (Jamiyyar Ada Addinin Musulunci) in Kaduna. However, ultimately, the Izala did not evolve into a political entity to compete in elections (Montclos, 2014).

In various instances, the viewpoints of Islamic leaders have wielded significant influence over election outcomes in Nigeria. Just as President Shehu Shagari was supported by Sheikh Abubakar Gumi in 1979 election, the director of MURIC (the Muslim Rights Concern), Professor Ishaq Akintola, publicly articulated his endorsement of Bola Tinubu, of the All Progressives Congress (APC) and a Yoruba Muslim, as the most suitable candidate in 2023 general election (Oluwatoye, 2024).

The impact of Islamic leaders in ensuring peace and stability by shaping political outcomes outspreads beyond Nigeria’s borders. In 2023, amid intense deliberations on how to address the political crisis sparked by a coup d’Etat in Niger Republic, the Nigerian Supreme Council for Islamic Affairs (NSCIA) expressed its opposition to resorting to sanctions and military intervention in the country. Some prominent Islamic scholars, led by Sheikh Bala Lau, the national leader of the Jama’at ul Izalatil Bid’ah wa Iqamatis Sunnah, (Izala) sought permission from President Bola Tinubu to mediate the crisis. These clerics advised against employing force in Niger. President Tinubu pledged that if the clerics could engage with the coup leaders in Niger and encourage them to be open to concessions, then ECOWAS, under his chairmanship, would also be prepared to act accordingly. Following a series of mediation efforts by Nigerian Islamic leaders, ECOWAS’s decision was ultimately influenced (Okafor, 2023).

Conclusion

The aim of this article was to examine the relationship between social capital, peace and development. The article has identified and examined a variety of issues. First of all, the article discusses the concept of social capital. It should be noted that this concept was first used in 1916 by the American author Lyda Judsen Hanifan in his work entitled “*The Rural School Community Center*”. It was subsequently developed and reviewed by significant authors such as Bourdieu, Putnam, Coleman and Fukuyama. The second part of the article is about the value of religious capital in Niger and Nigeria and its role in social stability and development. For this purpose, religious associations were used to explore the role played by Islam in the countries. As almost the entire population of Niger is Muslim, this religion is present in all areas of life in

the country. Although it is officially a secular state, Niger has a close connection with Islam. Nigeria on the other hand, with presence of significant numbers of adherents to other religions, the role of Islamic clerics in shaping politics, peace and harmony of the country cannot be overemphasised. Similar to Niger, in Nigeria the separation of state and religion is purely theoretical.

Although, majority of Niger's population adheres to Islam and shares cultural and religious connections with Nigerian Muslims, especially those in Northern Nigeria, in Niger the level of tolerance between people is also considerable. Apart from a few minor political problems, the majority of the Muslim population generally lives in perfect harmony with the Christian minority. Whereas in Nigeria, a clear division exists along religious lines, with the Muslim-majority north and Christian-majority south, this division consistently fosters tension during electoral periods in the country.

Despite the secular status of both nations, governments have constantly sought the participation of religious leaders in public affairs due to the social legitimacy, acceptance and respect they command. Hence, it is evident from this observation that the influence of religious social capital is prominent in both countries. However, it is noteworthy that Nigeria particularly requires a reaffirmation of the spirit of tolerance among diverse religious faithful. Whereas in Niger, the spirit of tolerance and the joking affinity between Niger's ethnic groups, constitute an important basis for social cohesion and national unity. This represents a wealth of social capital that deserves to be revitalised and protected.

References

- ADOGAME, A. (2010). How God Became a Nigerian: Religious Impulse and the Unfolding of a Nation. *Journal of Contemporary African Studies* 28(4): 479–98.
- ALI, A. M. (2011). Sosyal Sermaye, Topluluk Duygusu ve Soysal Sermaye Araştırması. Çizgi Kitapevi Yayınları : Konya.
- ALKALI, A.U., Awwal I.M., & Tijjani M.B. (2014). Nature and Sources of Nigerian Legal System: An Exorcism of a Wrong Notion. *International Journal of Business, Economics and Law* 5(4): 1–10.
- ALTUN, N., & Hira, İ. (2011). Suçu önlemede sosyal sermaye olarak sosyal kontrolden yararlanmak. *Akademik İncelemeler Dergisi*, (6)1.
- BURT, R.S. (1995). Le capital social, les trous structuraux et l'entrepreneur. *Revue française de sociologie*, (36)4, 599-628.
- DARGENT, C. (2002). Les explications culturelles du développement économique : pertinence et faiblesses. *Revue internationale de politique comparée*, (9)3, 343-369.
- DELE, I. (2022). Sustainable National Development in Nigeria ' s Political Space : Assessing the Sustainable National Development in Nigeria ' s Political Space : Assessing the Implications of Religion . *Journal Of Humanities And Social Science* 27(4): 10–20.
- DOWD, R. A. (2016). Religious Diversity and Religious Tolerance: Lessons from Nigeria. *Journal of Conflict Resolution* 60(4): 617–44.
- EDMUND, F.T. (2023). The History of Islam in Nigeria and Its Effect on Nigerian Politics : 23.
- FIELD, J. (2004). Social Capital. Taylor & Francis e-Library: London.
- GODECHOT, O. & Mariot, N. (2004). Les deux formes du capital social : Structure relationnelle des jurys de thèses et recrutement en science politique. *Revue française de sociologie*, 45(2), 243-282.
- GOMEZ-PEREZ, M. (2005). Trajectoires de l'islam en Afrique de l'Ouest. *Esprit*, 317(8/9), 128-137.
- HASSANE, M. (2006). Etude sur les pratiques de l'Islam au Niger / Rapport provisoire. Bureau de coopération danoise, Niger.
- KI-ZERBO, J. (1997). Histoire Générale de l'Afrique, vol 1. Méthodologie et Préhistoire Africaine. Paris : Editions UNESCO.
- MAIKORÉMA, Z. (2009). Le christianisme au Niger contemporain. *Istituto Italiano per l'Africa e l'oriente*, 64(3/4), 529-539.
- MCKINNON, A. (2021). Christians, Muslims and Traditional Worshipers in Nigeria: Estimating the Relative Proportions from Eleven Nationally Representative Social Surveys'. *Review of Religious Research* 63(2): 303–15.
- MONTCLOS, M.P. (2014). Boko Haram: Islamism, politics, security and the state in Nigeria *Boko Haram: Islamism, Politics, Security and the State in Nigeria*.

Leiden: Arfican Studies Centre.

- MOUMOUNI, A. (1964). L'éducation en Afrique. Nouvelle édition à Partir du texte de 1964 Réalisée sous la Direction de Frederic Caille. Québec : Editions Science et Bien Commun.
- OECD. (2001). Du bien être des nations. Le rôle du capital humain et social. Centre pour la recherche et l'innovation dans l'enseignement.
- OGBOGO, E. I. (2016). Religion and the Challenge of Nation Building in Nigeria Since the Amalgamation. *Journal of World Development Studies* 2(1): 170–78.
- OKAFOR, C. (2023). Niger Coup: Nigerian Islamic Scholars Meet Tinubu, Seek Mediatory Role. *Premium Times*. <https://www.premiumtimesng.com/news/top-news/615455-niger-coup-nigerian-islamic-scholars-meet-tinubu-seek-mediatory-role.html?tztc=1>.
- OLUWATOYE, A. (2024). 2023 Nigeria's Presidential Election: Politicisation of Religion and Its Violent Conflict Risk. *Buiding Blocks for Peace Foundation*. <https://bbforpeace.org/blog/2022/07/09/2023-nigerian-presidential-election-politicisation-of-religion-and-its-violent-conflict-risk/> (April 25, 2024).
- ORITSEMUWA, P.O., John, A.O., & Aitufe, V. O. (2014). Christian – Muslim Relations in Nigeria : The Problems and Prospects. *Afrrev Ijah* 3(2): 46–62.
- PATE, U. A., Ahmed, H. S., Musa, A., & Abdullahi, M. U. (2014). Religious Diversity and National Integration in Nigeria. *IISTE Research on Humanities and Social Sciences* 4(25): 112–15.
- SASU, D.D. (2023). Distribution of Religions in Nigeria in 2018. *Statista*. <https://www.statista.com/statistics/1203455/distribution-of-religions-in-nigeria/> (March 5, 2024).
- SODIQ, Y. (1992). A History of Islamic Law in Nigeria : Past and Present. *Islamic Studies* 31(1): 85–108.
- SOUNAYA, A. (2011). « La « discohèque » islamique : CD et DVD au cœur de la réislamisation nigérienne ». *Revue Ethnographique de l'Institut d'Ethnologie de l'Université de Neuchâtel*, N 22
- ŞAN, M. K. (2006). Bilgi toplumuna geçişte sosyal sermayenin taşıdığı önem ve türkiye gerçeği. Yayınlandığı Yer: 5. Uluslar arası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Bildiriler Kitabı, Cilt:1, 113-140.
- ŞAN, M. K. (2008). Türkiye'de Sosyal Sermaye Kaybının Dini Görünümleri. *Bilgi*, 16(1), 74-98.
- ŞAN, M.K., and Şimşek, R. (2011). Sosyal sermaye kavramının tarihsel sosyolojik arka planı. *Akademik İncelemeler Dergisi* (6)1, 88-110.
- YAKASAI, M.U. & Saddam, A. (2020). The Historical Contributions of Contemporary Ulama Based on Sects: In Promoting Islamic Society in Northern Nigeria. *International Research Journal of Shariah Muamalat and Islam (IRJSMI)* 2(4): 70–84.

